

**KANGASALAN KUNNAN LASTEN JA
NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA
2009 - 2012**

Valtuusto 9.11.2009

JOHDANTO.....	1
1 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN VISIO JA STRATEGISET TAVOITTEET.....	2
2 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN STRATEGISIA TAVOITTEITA TUKEVAT TOIMENPIDE-EHDOTUKSET VUOSILLE 2009- 2012	3
3 SUUNNITELMAN LAATIMISPROSESSI	8
3.1 Lastensuojelulaki.....	8
3.2 Työryhmän työskentely	8
3.3 Kuntalaisten nettikysely.....	9
3.4 Kuntalaisten ajatuksia varhaiskasvatuksen ja neuvoloiden kautta	10
3.5 Koululaiskysely	11
3.6 Ammattilaisten ja järjestöjen työpajat	12
3.7 Vuoden 2002 Lapsipoliittisen ohjelman vuosien 2006- 2008 toimenpidesuosituksen seuranta.....	12
4 LASTEN JA NUORTEN KASVUOLOJEN JA HYVINVOINNIN NYKYTILA	16
5 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTIA EDISTÄVÄT JA TUKEVAT PALVELUT / ENNALTA EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU	21
5.1 Lapsen ja nuoren elinympäristö	22
5.1.1 Yhdyskuntasuunnittelu ja kaavoitus	22
5.1.2 Toimitilat.....	22
5.1.3 Lapsen ja nuoren elinympäristön kehittämistarpeet	22
5.2 Lapsen ja nuoren fyysinen ja psyykinen hyvinvointi	23
5.2.1 Terveystieteiden palvelut yhteistoiminta-alueella	23
5.2.2 Lääkäripalvelut	24
5.2.3 Neuvolapalvelut.....	24
5.2.4 Kouluterveydenhuolto.....	27
5.2.5 Psykososiaaliset palvelut.....	29
5.2.6 Vammaispalvelu ja kehitysvammahuolto	30
5.2.7 Lapsen ja nuoren fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia edistävien ja tukevien palveluiden kehittämistarpeet	31
5.3 Varhaiskasvatus.....	32
5.3.1 Varhaiskasvatuspalvelut.....	33
5.3.2 Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa	35
5.3.3 Varhaiskasvatuspalveluiden kehittämistarpeet.....	36
5.4 Kouluikäinen lapsi ja nuori	38
5.4.1 Perusopetus.....	39
5.4.2 Erityinen tuki perusopetuksessa	41
5.4.3 Oppilas- ja opiskelijahuolto	43
5.4.4 Toisen asteen koulutus.....	44
5.4.5 Kouluikäisten lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien ja tukevien palvelujen kehittämistarpeet	45
5.5 Lapsen ja nuoren vapaa-aika	46
5.5.1 Kangasala- Opisto.....	46
5.5.2 Kirjasto- ja kulttuuripalvelut	47
5.5.3 Liikuntapalvelut.....	48
5.5.4 Nuorisopalvelut	48
5.5.5 Nuorisovaltuusto.....	48
5.5.6 Kulttuuri-, vapaa-aika- ja nuorisopalvelujen kehittämistarpeet	49
5.6 Muut lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelut.....	50

5.6.1	Sosiaalityön palvelut.....	50
5.6.2	Maahanmuuttajien palvelut	52
5.6.3	Lasten ja nuorten päihdepalvelut.....	52
5.6.4	Poliisi	53
5.6.5	Rikos- ja riita-asioiden sovittelu.....	54
5.6.6	Kangasalan seurakunnan lapsi-, nuoriso- ja perhetyö	54
5.6.7	Järjestötoiminta.....	56
6	LAPSI- JA PERHEKOHTAINEN LASTENSUOJELU	57
6.1	Lastensuojelun tarve ja asiakasmäärät.....	57
6.2	Lastensuojeluun varattavat voimavarat	59
6.3	Lastensuojelun palvelujärjestelmä.....	59
6.3.1	Lastensuojelun tarpeen selvitys	60
6.3.2	Avohuollon tukitoimet	61
6.3.3	Kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja sijaishuolto.....	62
6.3.4	Jälkihuolto	63
6.4	Seutukunnallinen yhteistyö	63
6.5	Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun kehittämistarpeet.....	65
7	MONIASIANTUNTIJUUS JA YHTEISTYÖ LASTEN JA NUORTEN ASIOISSA.....	66
8	SUUNNITELMAN PÄÄTÖKSENTEKO JA SEURANTA	67

LIITTEET
LÄHTEET

JOHDANTO

Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnan tai kuntien toimintaa koskeva suunnitelma (Lastensuojelulaki 417/2007, 12§). Suunnitelma on uusi lakisääteinen väline, joka ohjaa, johtaa ja kehittää lasten ja nuorten hyvinvointia kunnassa. Suunnitelma hyväksytään kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa, joten siitä muodostuu kunnan vakiintunut toiminta suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Suunnitelman ohjausvaikutusta korostaa se, että sen sisältö, kehittämistoimet ja resurssiehdotukset on otettava huomioon laadittaessa kunnan talousarviota ja -suunnitelmaa eri vuosille.

Lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sisältää Kangasalan kunnan Hyvän lapsuuden vision, strategiset linjaukset ja kehittämissuunnitelmat vuosille 2009 - 2012. Suunnitelma sisältää suunnittelukaudelta seuraavat lastensuojelulain 12 §:n edellyttämät tiedot:

- 1) lasten ja nuorten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta
- 2) lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toiminnoista ja palveluista
- 3) lastensuojelun tarpeesta kunnassa
- 4) lastensuojeluun varattavista voimavaroista
- 5) lastensuojelulain mukaisen tehtävien hoitamiseksi käytettävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä
- 6) yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä sekä
- 7) suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta.

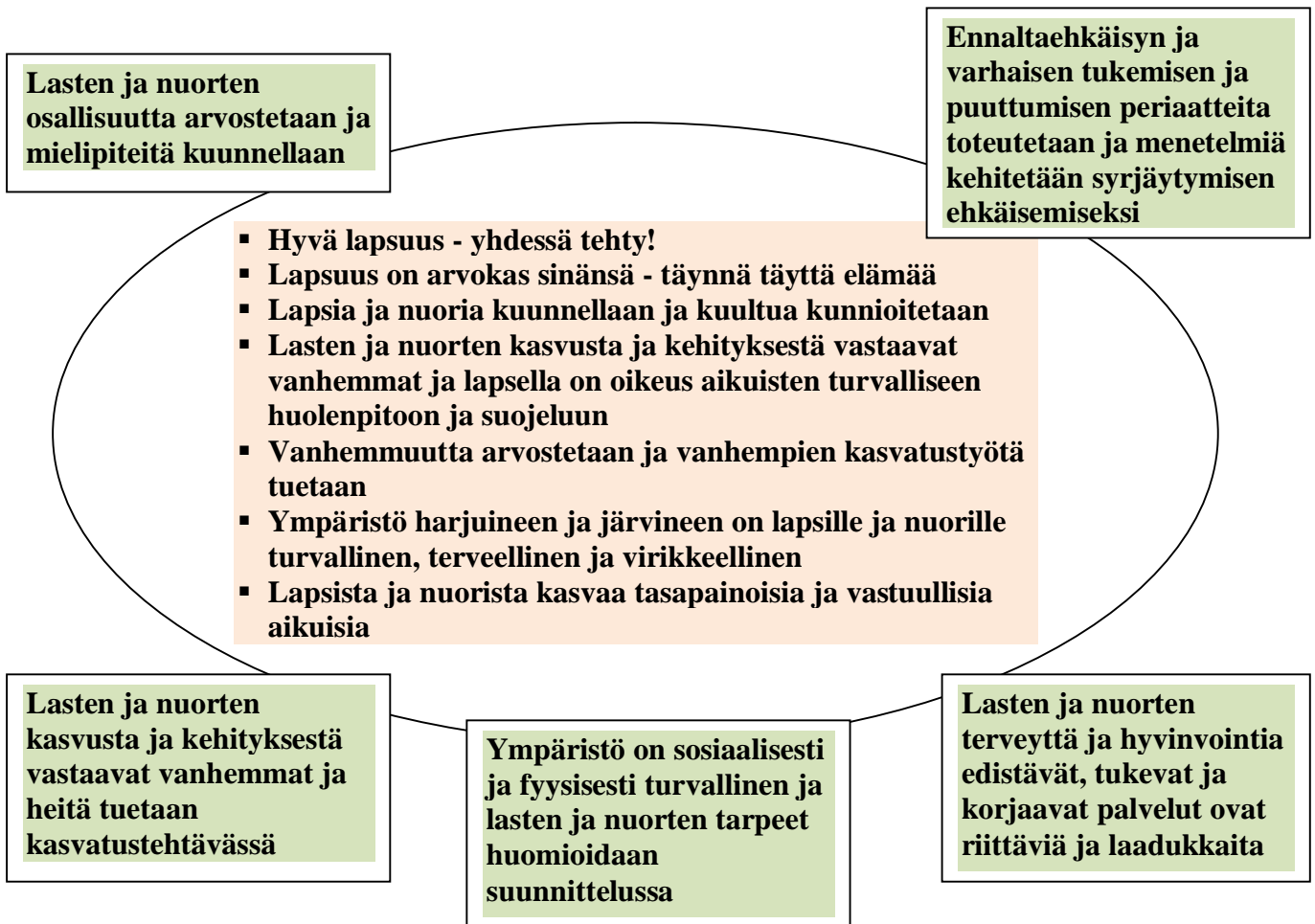
Suunnitelmaa laadittaessa on huomioitu hallituksen Lasten, nuorten ja perheiden vuoden 2007 hyvinvoinnin politiikkaohjelma ja kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämissuunnitelma KASTE vuosille 2008- 2011. Molemmissa valtakunnallisissa ohjelmissa korostetaan syrjäytymisen ehkäisemistä, ehkäisevää työtä ja varhaista puuttumista, lasten, nuorten ja perheiden arjen hyvinvoinnin tukemista, lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen sekä lapsen oikeuksista tiedottamisen lisäämistä. Lisäksi on huomioitu Kuntaliiton kunnille 14.5.2008 lähettämä ohjekirje ja opas Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinnasta sekä kuntaliiton Lapsitiedon mittaristo – työväline ”LapsiArvi 2009”.

Lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa vuosille 2009 – 2012 laadittaessa on pohjana ollut Kangasalan vuoden 2002 Lapsipoliittinen ohjelma ja sen seurantaohjelma vuosille 2006 -2008. Suunnitelmassa on huomioitu valmisteilla oleva uusi kuntastrategia sekä kunnan talouden tasapainottamissuunnitelma.

Suunnitelman laadinnassa on kuultu kuntalaisten, koululaisten, ammattilaisten, seurakunnan ja järjestöjen edustajien ajatuksia lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytilasta ja kehittämistarpeista. Näiden pohjalta suunnitelmaa valmistellut työryhmä on laatinut ehdotukset Kangasalan lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävästä, tukevista ja korjaavista tukitoimista ja palveluista vuosille 2009 - 2012. Suunnitelmasta on pyydetty lausunnot kasvatus- ja opetuslautakunnalta, kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnalta sekä kaavoitus- ja tekniseltä lautakunnalta. Suunnitelma on käsitelty sosiaali- ja terveyslautakunnan temakokouksessa 28.5.2009 ja varsinaisessa kokouksessa 1.10.2009. Kangasalan kunnanvaltuusto hyväksyi suunnitelman 9.11.2009.

1 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN VISIO JA STRATEGISET TAVOITTEET

HYVÄN KANGASALALAISEN LAPSUUDEN VISIO

Vuosien 2009- 2012 Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman Hyvän kangasalalaisen lapsuuden vision pohjana on vuoden 2002 Lapsipoliittiseen ohjelman visio, joka on edelleen käyttökelpoinen. Työryhmä esitti siihen joitain pieniä muutoksia sen palautteen perusteella, mitä mm. ammattilaisten työpajoista saatiin.

Visiosta johdetuissa strategisissa tavoitteissa on huomioitu Kangasalan kunnan valmisteilla oleva strategia vuodelle 2016, jossa painotetaan mm. syrjäytymisen ehkäisyä ja ennaltaehkäisevää toimintaa ja varhaista tukemista, turvallista ympäristöä sekä riittäviä, laadukkaita ja taloudellisesti tuotettuja peruspalveluja.

2 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN STRATEGISIA TAVOITTEITA TUKEVAT TOIMENPIDE-EHDOTUKSET VUOSILLE 2009- 2012

Oheiseen taulukoon on koottu konkreettiset edellä kuvattuihin strategiaan tavoitteisiin liittyvät toimenpide-ehdotukset vuosille 2009 -2012, seuranta-indikaattorit ja vastuutahot. Toimenpide-ehdotuksia seurataan vuosittain talousarvion laadinnan yhteydessä.

1) Strateginen tavoite: Lasten ja nuorten osallisuutta arvostetaan ja heidän mielipiteitä kuunnellaan

<i>Toimenpide</i>	<i>Seuranta / indikaattori</i>	<i>Vastuutaho</i>
Lasten mukaan kutsuminen koulujen ”vanhempainvartteihin”	Lasten mukanaolon määrä lisääntynyt vanhempainvarteissa ja sitä seurataan	Sivistystoimenjohtaja
Lasten osallistuminen päivähoidossa lapsen ikä- ja kehitysvaiheen mahdollistamalla tavalla varhaiskasvatussuunnitelmien laadintaan	Lasten osallisuus varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnassa on lisääntynyt	Varhaiskasvatusjohtaja
Oppilaskuntien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen	Oppilaskuntien tekemien aloitteiden seuranta ja toiminnan arviointi	Sivistystoimenjohtaja
Lapsen kuulemisen menetelmien kehittäminen sosiaalityössä	Menetelmäkoulutuksiin on osallistuttu ja menetelmien käyttöä seurattu	Sosiaalityön johtaja
Nuorisovaltuuston äänen kuulemisen tehostaminen nuorten asioissa	Nuorisovaltuuston tekemien aloitteiden käsittely, määrät ja käsittelyaikojen seuranta	Vapaa-aikakoordinaattori

2) Strateginen tavoite: Lasten ja nuorten kasvusta ja kehityksestä vastaavat vanhemmat ja heitä tuetaan heidän kasvatustehtävässään

<i>Toimenpide</i>	<i>Seuranta / indikaattori</i>	<i>Vastuutaho</i>
Vertaistuki/vanhempainryhmien kehittäminen ja lisääminen	Vertaistukiryhmä/muu vanhempainryhmätoiminta on lisääntynyt	Varhaiskasvatusjohtaja Johtava ylihoitaja sosiaalityön johtaja
Vanhemmukseen liittyvien luentojen järjestäminen	Erialaisten vanhemmuuteen liittyvien teemaluentojen määrä	Varhaiskasvatusjohtaja Johtava ylihoitaja Sosiaalityön johtaja Sivistystoimenjohtaja Kangasala Opiston rehtori
Avoimen varhaiskasvatustoiminnan kehittäminen	Avointa varhaiskasvatustoimintaa on kehitetty yhteistyössä useiden eri toimijoiden kanssa kunnan eri alueilla	Varhaiskasvatusjohtaja Johtavaylihoitaja Sosiaalityön johtaja Perhetyön ohjaaja
Koulujen kerhotoiminnan vakiinnuttaminen osaksi koulujen toimintaa	Koulujen kerhotoiminta on vakiintunut	Sivistystoimenjohtaja
Vahvistetaan lasten ja nuorten terveyttä edistäviä elämäntapoja	Lasten ja nuorten terveyttä edistävien elämäntapojen kehittymistä on seurattu kouluterveyskyselyn kautta Eri tilaisuuksien (luentojen yms.) määrä ja toteuttaja Leikki- ja kuntoliikuntamahdollisuuksia on lisätty	Sivistystoimenjohtaja Johtava ylihoitaja Kangasala Opiston rehtori Varhaiskasvatusjohtaja Sivistystoimenjohtaja Vapaa-aikakoordinaattori Varhaiskasvatusjohtaja Sivistystoimenjohtaja Vapaa-aikakoordinaattori
Kehitetään ehkäisevää päihdetyötä kouluissa	Koulujen ehkäisevän päihdetyön malli on laadittu ja sovittu vastuujaosta	Sivistystoimenjohtaja Johtava ylihoitaja

3) Strateginen tavoite: Ympäristö on turvallinen sekä sosiaalisesti että fyysisesti ja lasten ja nuorten tarpeet otetaan huomioon ympäristön suunnittelussa

<i>Toimenpide</i>	<i>Seuranta / indikaattori</i>	<i>Vastuutaho</i>
Omin jaloin kouluun - tutkimushankkeen kautta saatujen tietojen hyödyntäminen liikenneturvallisuuden ja koululaisten omatoimisten koulumatkojen turvallisuuden lisäämiseksi	On kuvattu ne toimenpiteet, miten kaavoituksessa ja yhdyskuntatekniikan suunnittelussa ja toteutuksessa on huomioitu turvallinen koulumatka	Tekninen johtaja
Kehitetään koulujen ja päiväkotien turvallisuutta ja ilkevyyden ehkäisemistä	Varhaiskasvatuksen ja koulujen turvallisuussuunnitelmien toteuttaminen	Varhaiskasvatusjohtaja Sivistystoimenjohtaja
Kehitetään ja seurataan lähiliikuntapaikkojen, puistojen ja leikkikenttien turvallisuutta ja toimivuutta ottaen huomioon lasten ja nuorten tarpeet	Valvontakameroiden määrä on lisääntynyt vastaamaan tarvetta Turvallisuudesta on raportoitu säännöllisesti.	Varhaiskasvatusjohtaja Sivistystoimenjohtaja Tekninen johtaja
Lisätään nuorten liikennekasvatusta, opastusta ja valvontaa	Nuorten liikennerikkomusten ja moottoriajoneuvo-onnettomuuksien määrä on vähentynyt	Sivistystoimenjohtaja Poliisi
Luodaan toimintamalli eri ammattiryhmille perhe- ja lähisuhdeväkivalta tilanteisiin puuttumiselle	Toimintamalli on tehty	Sosiaalityön johtaja
Koulukiusaamisen ennalta ehkäisy ja koulukiusaamiseen puuttuminen	Suunnitelma kiusaamisen ehkäisemiseksi ja toimintamalli kiusaamisen puuttumiseksi on tehty jokaiseen kouluun	Sivistystoimenjohtaja
Varhaiskasvatuksessa ja kouluissa lisätään mediaturvallisuus-kasvatusta	Turvallisen median käytön opetusta on lisätty ja tästä on raportoitu	Varhaiskasvatusjohtaja Sivistystoimenjohtaja

4) Strateginen tavoite: Lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia edistävät ja korjaavat palvelut ovat riittäviä ja laadukkaita

<i>Toimenpide</i>	<i>Seuranta / indikaattori</i>	<i>Vastuutaho</i>
Nimetään Lasten ja nuorten hyvinvointiryhmä seuraamaan ja koordinoimaan Lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelman toimenpiteiden toteutumista	Lasten ja nuorten hyvinvointiryhmä on nimetty ja se kokoontuu säännöllisesti ja arvioi suunnitelman toteutumista	Hyvinvointipalvelujen toimialajohtaja
Kehitetään moniammatillisuutta ja moniasiantuntijuutta tukevia yhteistyökäytäntöjä	Yhteiset koulutustarpeet on kartoitettu ja koulutuksia on järjestetty	Varhaiskasvatusjohtaja Sivistystoimenjohtaja Johtava ylihoitaja Sosiaalityön johtaja
Hyvinvointineuvola-toiminnan suunnittelu	Työryhmän nimeäminen ja suunnitelman tekeminen	Sosiaali- ja terveysjohtaja Johtava ylihoitaja
Kehitetään oppilashuoltoa	Kunnan oppilashuollon strategia on laadittu Laajennettu oppilashuoltoryhmä kokoontuu vuosittain Koulukuraattori- ja koulupsykologipalveluja on lisätty	Sivistystoimenjohtaja
Lisätään ennalta ehkäisevää ja lastensuojelun perhetyötä	Perhetyöntekijöiden määrä on lisääntynyt	Sosiaalityön johtaja
Erytispedagogisen osaamisen lisääminen ja uusien toimintamallien kehittäminen varhaiskasvatuksessa	Päivähoidossa erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä Kiertävän erityislastentarhanopettajan toiminnan arviointi kyselyn avulla	Varhaiskasvatusjohtaja
Kehitetään Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteitä	Järjestetty tukihenkilö/tukiperhekoulutus Kangasala-Opiston kanssa ja rekrytoitu lisää tukihenkilöitä/tukiperheitä	Sosiaalityön johtaja
Kehitetään nuorten ja heidän perheittensä intensiivisen tuen mallia osallistamalla Kaste-hankkeeseen: 2009 – 2011	Nuorten sijoitusten määrä vähenee	Sosiaalityön johtaja

Laaditaan Nuorisotoimen kehittämissuunnitelma	Kehittämissuunnitelma on tehty Tiloista on tehty tarveselvitys	Vapaa-aikakoordinaattori Tekninen johtaja
Nuorisopsykiatristen palvelujen kehittäminen	Nuorisopsykiatrin viran vakinaistaminen ja nuorisopsykiatristen työryhmän vahvistaminen sosiaalityöntekijällä	Ylilääkäri

5) Strateginen tavoite: Ennaltaehkäisy ja varhaisen tukemisen ja puuttumisen periaatteita toteutetaan ja menetelmiä kehitetään syrjäytymisen ehkäisemiseksi

<i>Toimenpide</i>	<i>Seuranta / indikaattori</i>	<i>Vastuutaho</i>
Tuetaan koulutuksen ulkopuolelle jääneitä 17 – 24-vuotiaita nuoria mm. lisäopetuksella, ammattistartilla, Etsivä nuorisotyö-hankeella, työpajatoiminnalla, työmarkkinatukiharjoittelulla	Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden oppilaiden lukumäärä/lukuvuosi on vähentynyt ja tukitoimissa olevien nuorten määrä/vuosi on lisääntynyt	Sivistystoimenjohtaja Sosiaalityönjohtaja
	Etsivän nuorisotyön –hanketta on jatkettu ja sen vaikuttavuus on kuvattu	Sosiaalityönjohtaja Työllisyysasiamies
	Nuorille suunnatun työpajatoiminnan tarpeet on selvitetty	Sosiaalityönjohtaja Työllisyysasiamies
	Työmarkkinatukiharjoitteluun osallistuneiden nuorten määrä lisääntynyt kunnan eri toimipisteissä	Sosiaalityönjohtaja Työllisyysasiamies

3 SUUNNITELMAN LAATIMISPROSESSI

3.1 Lastensuojelulaki

Uusi lastensuojelulaki (417/2007) tuli voimaan 1.1.2008. Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (1§). Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin (2§).

Lastensuojelulaki velvoittaa kuntia laatimaan lastensuojelusuunnitelman (12§). Kangasalan kunnassa laadittavan suunnitelman nimi on Lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelma.

Ehkäisevä lastensuojelu

Lastensuojelua on ehkäisevä lastensuojelu, jolloin lapsi ei ole lastensuojeluasiakas sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua edistävien ja tukevien palveluiden kautta. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten ja nuorten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on myös kunnan muiden palvelujen piirissä, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettavaa erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana (3§).

Lastensuojelulaki korostaa ehkäisevän työn merkitystä. Havaitsemalla varhain lasten ja nuorten huolenpitoon ja kasvatukseen liittyviä ongelmatilanteita ja tarjoamalla jo peruspalveluissa perheille varhaista tukea vähennetään lasten ja nuorten joutumista lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun piiriin. Lain mukaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja kunnan muiden viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä lasten ja nuorten hyvinvointia ja poistettava kasvuolojen epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä (7§). Laissa todetaan myös, että kunnan on huolehdittava siitä, että ehkäisevä lastensuojelu sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää (11§).

Lastensuojelulaki sisältää säännökset siitä, miten lasten ja perheiden tarvitsema kasvatuksellinen tuki sekä koulunkäyntiin liittyvä tuki tulee järjestää. Laissa edellytetään, että lapsen tuen ja suojelun tarve otetaan huomioon aikuisille suunnatuissa palveluissa. Lain mukaan vastuu lastensuojeluilmoituksen tekemisestä on säädetty laajasti eri tahoille, jotka tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä (25§).

3.2 Työryhmän työskentely

Kangasalan perusturvalautakunta päätti 6.3.2008 (§ 17) hyväksyä Kuhmalahden perusturvalautakunnan esityksen lastensuojelulain mukaisen suunnitelman laatimisesta yhteistyössä Kangasalan, Pälkäneen, Kuhmalahden, Oriveden ja Juupajoen kanssa. Samalla perusturvalautakunta päätti, että suunnitelmaa laatimaan asetetaan työryhmä.

12.6.2008 (§ 39) Kangasalan perusturvalautakunta päätti, että lastensuojelun suunnitelma laaditaan yhteistyössä Pälkäneen ja Kuhmalahden kanssa, sillä Orivesi ja Juupajoki olivat ilmoittaneet laativansa suunnitelman yksin. Tällöin myös päätettiin, että jokaisessa kolmessa kunnassa on omat työryhmät ja suunnitelmaa laaditaan osittain yhteisesti kuntien työryhmien kesken. Kokouksessa nimettiin myös Kangasalan kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmatyöryhmän jäsenet, jotka ovat seuraavat henkilöt:

Seppo Ojala, sosiaali- ja terveyslautakunnan puheenjohtaja
 Mika Ollila, kasvatus- ja opetuslautakunnan puheenjohtaja
 Tiina Annala, Liutun päiväkodin johtaja
 Tanja Korkiamäki, erityispäivähoidon koordinaattori
 Jessica Moisanen, vapaa-aikaohjaaja
 Kirsi Arvela, johtava erityisopettaja
 Marjaana Rosenqvist-Valaja, vapaa-aikaohjaaja
 Sari Jaakkola, sosiaalityöntekijä
 Kirsti Anttila, sosiaalityön johtaja
 Ulla Ahtokivi, Suoraman neuvolan terveydenhoitaja
 Eeva-Riitta Kartano, perheneuvolan sosiaalityöntekijä
 Henri Lehtola, seurakunnan lapsityön kappalainen
 Jaana Selkilä, Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kangasalan yhdistys

Työryhmä kokoontui kuusi kertaa ajalla 2.10.2008 – 5.6.2009. Työryhmän puheenjohtajana toimi sosiaalityön johtaja Kirsti Anttila ja sihteerinä ensin sosiaalityöntekijä Sari Jaakkola ja 1.2.2009 alkaen sosiaalityöntekijä Sirkka Viiala. Vapaa-aikaohjaaja Jessica Moisanen siirryttyä toisiin tehtäviin hänen tilalleen valittiin vapaa-aikaohjaaja Marjaana Rosenqvist-Valaja.

Sosiaalityöntekijä Sirkka Viiala irrotettiin lastensuojelun sosiaalityöntekijän virkatehtävästä ajaksi 1.2.- 30.4.2009 työryhmän tueksi kirjoittamaan ja koordinoimaan suunnitelman valmistumista. Toukokuun ajan hän viimeisteli suunnitelman kirjaamista kolmena päivänä viikossa.

Työryhmässä päätettiin kuntalaisten kuulemisesta nettisivujen, Varhaiskasvatusmessujen ja päiväkotien sekä neuvoloiden että koululaisille suunnatun kyselyn avulla. Palautteita ja kyselyjen tuloksia käytiin läpi työryhmässä. Työryhmä päätti kuulla ammattilaisten mielipiteitä erillisissä ammattilaisten työpajoissa, joihin myös työryhmän jäsenet osallistuivat.

Työryhmässä pohdittiin Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman visiota ja strategisia linjauksia ja toimenpidesuosituksia ja käytettiin pohjana vuoden 2002 Lapsipoliittista ohjelmaa ja sen seuranta-aikaa vuosille 2006-2008 sekä valmisteilla olevaa kuntastrategiaa. Työryhmä laati ehdotukset valtuustokauden 2009- 2012 toimenpidesuosituksiksi ottaen huomioon kunnan talouden tasapainottamisohjelman.

3.3 Kuntalaisten nettikysely

Työryhmä päätti, että suunnitelman valmisteluvaiheessa kuullaan laajasti kuntalaisia ja lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä tahoja. Kuntalaisia informoitiin suunnitelmatyön etenemisestä kunnan kotisivujen kautta. Samaan aikaan myös Kangasalan Sanomissa tiedotettiin kuntalaisille

suunnitelman laadinnasta. 8.10.2008 avattiin Kangasalan kunnan verkkosivuille linkki, jonka välityksellä kuntalaiset kertoivat mielipiteitä ja antoivat palautetta lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tilasta Kangasalla. Heitä ohjattiin vaikuttamaan seuraavan johdantolauseen kautta:

” Kerro mielipiteesi Kangasalan lasten ja nuorten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta, sekä siitä miten hyvinvointia edistäviä ja ongelmia ehkäiseviä toimia ja palveluja pitäisi kunnassa kehittää.”

Verkkosivujen kautta palautteita tuli 7.6.2009 mennessä yhteensä 62 eri henkilön vastauksina. Yhteydenottajat olivat pääasiassa yksityisiä henkilöitä, muutama esittäytyi viranhaltijaksi ja ryhmän edustajina esittäytyi vanhempainyhdistys ja nuorisovaltuusto.

Verkkosivujen kautta tulleet palautteet painottuivat eniten vapaa-ajan palveluihin ja lasten koulunkäyntiin, varhaiskasvatuspalveluihin, liikenneyhteyksiin, kotona lapsiaan hoitavien perheiden palveluihin.

Nettipalautteissa esiin tulleet kehittämistoiveet tuodaan esille kehittämistarpeista kertovissa kappaleissa.

Erään kuntalaisen sanat ”Varhaisessa vaiheessa puuttuminen perheiden ongelmiin on ensisijaista. Tarvitaan eri ammattiryhmien ja toimipisteiden saumatonta yhteistyötä” korostavat yhdessä tekemistä ja yhdessä tekemisen merkitystä. Toisen kuntalaisen sanoilla ” Kiitos kunnalle siitä, että olette kiinnostuneita lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Toivottavasti saatte tekojakin aikaiseksi” on merkittävä huomio lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman vaikuttavuuden arvioinnissa.

3.4 Kuntalaisten ajatuksia varhaiskasvatuksen ja neuvoloiden kautta

Kangasalan kunnan varhaiskasvatuksen järjestämällä Varhaiskasvatusmessuilla 31.1.2009 oli mahdollista antaa palautetta lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Osallistujia pyydettiin vastaamaan kirjallisesti kahteen annettuun kysymykseen:

”Mitkä asiat ovat mielestäsi hyvin alle kouluikäisen lapsen näkökulmasta” ja

”Missä asioissa olisi mielestäsi kehitettävää alle kouluikäisten lapsen näkökulmasta”

Kyselylomakkeita jaettiin myös päiväkodeissa lasten vanhemmille. Viimeiseksi palautuspäiväksi ilmoitettiin 15.2.2009. Vastauksia tuli yhteensä 162 eri henkilöltä. Myös Suoraman neuvolan välityksellä annettiin vanhemmille vastaavat kysymykset ja 17 vastaajaa palautti kyselyn.

Vastaukset kysymykseen ”Missä asioissa olisi mielestäsi kehitettävää alle kouluikäisten lapsen näkökulmasta” on esitetty kussakin kappaleessa, jossa esitetään kehittämistarpeita.

Seuraavassa on esitelty koosteena vastaukset kysymykseen: **”Mitkä asiat ovat mielestäsi hyvin alle kouluikäisen lapsen näkökulmasta”**

- Kangasalla koettiin **asuminen** turvallisiksi ja luonto, harjut ja uimarannat tarjoavat hyvän kasvuympäristön lapsille (20 vastausta).
- **Leikkiuistoja** ja leikkipaikkoja pidettiin hyvinä (7 vastausta)

- **Harrastuksia** hyvin tarjolla (26 vastausta). Erityisesti mainittiin uimapaikat, urheilukentät, hiihtoladut, maastoreitit, puistot, luistelupaikat, eri järjestöjen toiminta, musiikkiharrastus. Erikseen **liikuntaharrastukseen** oltiin tyytyväisiä 17 vastauksessa. Tuleva uusi **uimahalli** ilahdutti 11 vastaajaa.
- **Kirjastopalveluita** kiiteltiin 17 eri vastauksessa kirjaston kirjavalikoiman, aukioloaikojen ja kirjastoautopalveluiden vuoksi.
- Hyvää palautetta sai **varhaiskasvatus**, sillä päivähoito (90 vastausta) koettiin laadukkaaksi, turvalliseksi ja monipuoliseksi sekä päiväkotien henkilökunta (22 vastausta) koettiin ammattitaitoisiksi, ystävällisiksi ja osaaviksi. Omenatarhan päiväkotit ja Vatialan päiväkotit saivat hyvää palautetta (5 vastausta) asianmukaisista tiloistaan.
- **Virikekerhoja** ja **seurakunnan kerhotoimintaa** pidettiin hyvinä kotihoidossa oleville lapsille 19 vastauksessa. Hyvin järjestetty **esikoulu** mainittiin 6 vastauksessa.
- **Kangasala-lisä**, jota pidettiin hyvänä tukena lasten kotihoitoon, sai 17 myönteistä palautetta.
- Toimivia ja hyviä **neuvolapalveluita** (33 vastausta) ja ammattitaitoisia, lapsista välittävää neuvoloiden henkilökuntaa pidettiin hyvinä.
- **Terveydenhuoltopalvelut** ja omalääkärille pääsyä pidettiin helppona ja joustavana 14 vastauksessa. **Hammashoito** sai kiitosta neljässä palautteessa ja **perheneuvolapalvelut** yhdessä palautteessa.
- Mannerheimin lastensuojeluliiton (**MLL**) toimintaa pidettiin aktiivisena ja hyvänä kuudessa vastauksessa.
- Perhekeskus **Takatasku** mainittiin yhdessä vastauksessa hyväksi. **Kodikas-projekti** sai yhdessä vastauksessa kiitosta vanhempien jaksamisen tueksi.

Yleinen tyytyväisyys huokui muutamista palautteista seuraavin lausein:

"Meillä kaikki on hyvin. Kiitos."

"Koti, hoito, yhdessä olo perheen kanssa"

"Meidän kotona ja esikoulussa ja muutenkin elämässä kaikki on alle kouluikäisillä lapsilla hyvin, kuten myös vanhemmilla. Meillä on kaikki alle kouluikäiset lapset kotihoitossa. Olemme tyytyväisiä Kangasalta saamiimme palveluihin."

3.5 Koululaiskysely

Työryhmä päätti tehdä koululaisille vastaavan kyselyn, joka toteutettiin Kangasalan kunnassa vuonna 2001 lapsipoliittisen ohjelman laatimisen aikana. Kohdejoukko valittiin samaksi kuin vuonna 2001 lisäyksenä otos Sariolan koulun oppilaisista. Kysely tehtiin siis Huutijärven, Kirkkoharjun ja Sariolan koulujen 2-, 4- ja 6-luokkalaisille sekä Pikkolan yläkoulun ja Sariolan koulun 8-luokkalaisille. Kyselyssä oppilaita pyydettiin vastaamaan monivalintavaihtoehtoista liittyen mm. minä- kuvaan, ystävyys-suhteisiin, koulunkäyntiin ja jaksamiseen. Oppilaiden vastauksia tuli yhteensä 171 kappaletta. Koululaisten kysely toteutettiin ajalla 15.1.2009 – 2.3.2009. (Liite 1.) Koululaiskyselystä kerrotaan tarkemmin sivulla 18 ja liitteessä 1.

3.6 Ammattilaisten ja järjestöjen työpajat

Ammattilaisten työpajat kokoontuivat kolmena eri kertana jaotellen lasten ja nuorten iän perusteella tehtyihin ryhmiin. Työpajoissa oli edustettuna sosiaali- ja terveystoimen, sivistys- ja vapaa-aikatoimen, kaavoitus/ympäristötoimen, seurakunnan ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kangasalan paikallisyhdistyksen edustajat sekä sosiaali- ja terveyslautakunnan puheenjohtaja. 2.3.2009 järjestettyyn työpajaan osallistui 18 alle kouluikäisten kanssa työskentelevää ammattilaista, 3.3.2009 järjestettyyn työpajaan osallistui 22 esikoululaisten ja alakouluikäisten kanssa työskenteleviä ammattilaista ja 6.3.2009 pidettyyn työpajaan osallistui 23 yläkouluikäisten ja nuorten kanssa työskentelevää ammattilaista.

Työpajatyöskentelyssä esille tulleet kehittämisehdotukset eri-ikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi on kirjattu kuhunkin kehittämistarpeita kuvaaviin kappaleisiin.

3.7 Vuoden 2002 Lapsipoliittisen ohjelman vuosien 2006- 2008 toimenpidesuosituksen seuranta

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman strategisia linjauksia vuosille 2009- 2012 suunniteltaessa käytiin läpi myös Kangasalan vuoden 2002 Lapsipoliittisen ohjelman vuosille 2006 -2008 tehtyjen toimenpidesuosituksen toteutuminen. Sosiaali- ja terveystoimen, sivistys- ja vapaa-aikatoimen, seurakunnan ja nuorisovaltuuston edustajia pyydettiin vastaamaan omalta osaltaan, miten toimenpidesuositukset ovat toteutuneet. Vastaukset on kirjattu kunkin toimenpidesuosituksen alle kursivilla.

Vuoden 2002 Lapsipoliittisen ohjelman tavoitteet ja niitä tukevien toimenpidesuosituksen vuosille 2006- 2008 toteutumisen seuranta on kirjattu kursivilla:

1. VANHEMMUUDEN TUKEMINEN

- Sosiaali-, terveys- ja sivistystoimen, seurakunnan, järjestöjen ja vanhempien välisen yhteistyön tiivistäminen erityisesti lapsen elämän ns. nivelkohdissa (*sosiaali-, terveys-, sivistystoimi, seurakunta, järjestöt, vanhempainyhdistykset*)
  - *Asiakaskohtainen moniammatillinen yhteistyö on tiivistynyt erityisesti neuvolan, päivähoidon, erityistyöntekijöiden, perhetyön ja sosiaalityöntekijöiden kesken (Sosiaali- ja terveystoimi)*
  - *Perhetyön yksikön Takataskun moniammatillisessa taustaryhmässä vuosina 2006-2008 on ollut edustettuna perhetyö, neuvolat, seurakunnan lapsityö, perheneuvola, MLL, mielenterveystoimisto; srk:n lapsityönohjaaja järjestänyt mm. hoidollisia nukketeatteriryhmiä perheneuvolan asiakkaana oleville lapsille Takataskussa (sosiaali- ja terveystoimi)*
  - *Järjestetty yhteistä koulutusta sosiaali- ja terveystoimen, sivistys- ja vapaa-aikatoimen ja seurakunnan työntekijöille Lapsen huolto- ja tapaamislaista syksyllä 2006 ja uudesta Lastensuojelulaista helmikuussa 2008 (sosiaali- ja terveystoimi, sivistystoimi, srk)*

- Lapsiperheiden varhaisen tukemisen muotojen kehittäminen kunnassa, koska Kangasalle muuttaa paljon lapsiperheitä (*sosiaali-, terveys-, sivistystoimi, seurakunta, vanhempainyhdistykset, järjestöt*)
  - *Terveydenhoitajista suurin osa on osallistunut VAVU – työmenetelmän koulutukseen (VAVU= varhaisen vuorovaikutuksen edistämisen työmenetelmä) ja haastattelumenetelmä on monessa neuvolassa käytössä. Neuvoloissa on perhevalmennusryhmien jatkotapaamisia, joissa saadaan vertaistukea (terveystoimi)*
  - *Yhteinen päivähoidon, perhetyön, sosiaalityön ja neuvoloiden Huolen puheeksi ottamis-koulutus keväällä 2007 (sosiaali- ja terveystoimi)*
  - *Vuonna 2008 Takastaskun taustaryhmästä muodostettiin ns. VATUKE-ryhmä (Varhaisen tuen kehittämisryhmä), jossa on edustaja sosiaali- ja terveystoimesta, päivähoidosta, MLL:sta ja seurakunnasta. Ryhmän tehtävänä on kehittää kunnassa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja erilaisia vertaistukiryhmiä kotona pieniä lapsia hoitaville vanhemmille. (sosiaali- ja terveystoimi)*
- Lapsiperheiden Hyvinvointi-foorumin järjestäminen säännöllisin väliajoin arvioimaan kunnan lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia (*sosiaalitoimi*)
  - *Nuorten hyvinvointi-ilta järjestettiin 30.9.2008 Pitkäjärven koulun auditoriossa yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimen ja sivistyskeskuksen kanssa. Hyvinvointi-illassa oli esillä terveydenhuollon, lastensuojelun ja perhetyön, oppilashuollon, kunnan ja seurakunnan nuorisotyön palveluihin liittyvää tietoa ja esittelyä. Lisäksi oli luentoja, paneelikeskustelu ja Tyttöbändi LobNorin musiikkiesityksiä. Paikalla oli noin 50 kuntalaista.(sosiaali- ja terveystoimi)*

2. TURVALLISEN YMPÄRISTÖN TARJOAMINEN LAPSILLE JA NUORILLE

- Turvalliseen ympäristöön tulee kiinnittää edelleen huomiota, erityisesti koulujen liikennejärjestelyihin (*ympäristöpalvelukeskus, tekninen keskus*)
  - *Vuonna 2004 valmistunutta ”Omin jaloin kouluun – tutkimushankkeen” toimenpidekohteista on toteutettu mm. seuraavia viime vuosina: Alatien ja Jokioistentien liittymään suojatiesaareke - rakennettu vuonna 2008.
Kyötikkäläntien ja Suoramantien risteys: Suojatiesaareke.
Kyötikkäläntielle ja Suoramantien saarekkeen leventäminen - rakennettu vuonna 2008. Alasantien, Aakkulantien ja Pasintien liittymä: Aakkulantien ja Pasintien kanavointi liikenteen jakajilla - rakennettu vuonna 2007. Vääränkalliontien ja Vääränkallionkujan korotettu liittymä - suunnitelmat laadittu vuonna 2009.
Kaavoituksessa ja yhdyskuntatekniikan suunnittelussa liikenneturvallisuus on yhtenä suunnittelukriteerinä. Sariolan koulun pihasuunnittelussa on ollut koululaisia mukana.(Ympäristökeskus ja tekninen keskus)*

- Lasten ja nuorten huomioiminen kaavavalmisteluissa on edelleen tärkeää, nuorten mukaan ottaminen valmisteluun, esim. uimahallin suunnittelu (ympäristöpalvelukeskus, nuorisovaltuusto, nuorisotoimi)
  - Nuorisovaltuusto on kutsuttu osalliseksi laajempiin kaavoitushankkeisiin, mm. keskustan osayleiskaavan yhteistyöryhmässä on ollut mukana nuorisovaltuuston jäseniä. Uimahalliin on pyydetty taidetta yläluokkien oppilailta. (Ympäristökeskus, Tekninen keskus)
  - Nuorisovaltuuston edustaja on vapaa-aikalautakunnassa ja mm. valtuuston esityslistat menevät myös nuorisovaltuustolle (Vapaa-aikapalvelut)
- Lasten ja nuorten parissa tehtävän ehkäisevän päihdetyön ja päihteiden käytön vastaisen asenneilmapiirin vahvistaminen erityisesti lasten, nuorten ja lapsiperheiden parissa työskentelevien taholta (sosiaali-, terveys-, sivistystoimi, seurakunta, järjestöt, vanhempainyhdistykset)
  - Päihteiden käytöstä ja tupakoinnista keskustellaan neuvolakäynneillä sekä tiedot kirjataan sairauskertomusjärjestelmään. Jokaiselle vanhemmalle annetaan täytettäväksi alkoholinkäyttöä selvittävä Audit-lomake. (Terveystoimi/Neuvolat)
  - Ehkäisevän päihdetyön ryhmä järjesti syksyllä 2008 ammattilaisille koulutusta päihdeperheiden kohtaamisesta ja hoitoon ohjaamisesta (Sosiaali- ja terveystoimi)
  - Nuorten kanssa työskentelevistä tahoista koostuva Ehkäisevän päihdetyöryhmän alatyöryhmä ”Selvis-ryhmä”-, suunnittelee nuorille ja koululaisille ehkäisevää päihdetyötä. Ryhmä järjesti ns. ”Päihdeiltamat” nuorten vanhemmille vuonna 2008 ja keväällä 2009 Pikkolan ja Pitkäjärven kouluilla ns. Päihdeputki-tapahtuman oppilaille. (Sosiaali- ja terveystoimi, sivistys- ja vapaa-aikatoimi, srk, poliisi)

3. LASTEN, NUORTEN JA LAPSIPERHEIDEN PERUSPALVELUIDEN TURVAAMINEN

- Nuorisotoimen palvelujen lisääminen, erityisesti Suoraman nuorisotila ja nuorisotyöntekijöiden lisääminen (sivistyskeskus/nuoriso- ja vapaa-aikapalvelut)
  - Suoraman nuorisotila on kytketty Suoraman koulun saneeraus- ja lisärakentamisohjelmaan. Suurin tarve olisi nuorisokahvilatoiminnalle keskustan alueella. Yksi vapaa-aikaohjaaja on saatu lisää, mutta henkilöstön lukumäärä ei silti vastaa nuorisotyön laajan tehtäväkentän tarpeita. (Nuoriso- ja vapaa-aikatoimi)
- Lapsiperheiden kodinhoitoavun lisääminen (sosiaalitoimi):
  - Ennaltaehkäisevään perhetyöhön on saatu yksi perhetyöntekijä. Kaikkiaan perhetyöntekijöitä on kuusi, joista viisi keskittyy lastensuojeluperheiden auttamiseen. (Sosiaalitoimi)
- Koululaisten iltapäivätoiminnan laajentaminen (sivistystoimi, seurakunta, vanhempainyhdistykset, järjestöt):
  - Koululaisten iltapäivätoiminta on laajentunut ja sitä koordinoi vapaa-aikatoimi. (Vapaa-aikatoimi)

- Avoimen päiväkotitoiminnan kehittäminen kunnassa lapsiperheiden ennaltaehkäiseväksi tueksi (*sosiaalitoimi*):
    - *Avointa päiväkotitoimintaa ei ole pystytty kehittämään, koska resurssit ovat menneet uusien päiväkotien rakentamiseen ja subjektiivisen päivähoidon tarjoamiseen. (Sosiaalitoimi ja varhaiskasvatus)*
4. ERITYISEN TUEN TARPEESSA OLEVIEN LASTEN JA NUORTEN HUOMIOIMINEN
- Viranomaisten välisen yhteistyön ja yhteisten toimintatapojen edelleen kehittäminen sekä työnjaon selkiyttäminen(*sosiaali-, terveys-, sivistystoimi*):
    - *Tätä kehitetään koko ajan, mutta tarve edelleen kehittämiseksi on olemassa (Sosiaali- ja terveystoimi, sivistystoimi)*
  - Erityisen tuen prosessin kuvaaminen ja kehittäminen lapsen kehityksen nivelvaiheissa (*sosiaali-, terveys-, sivistystoimi*):
    - *Prosessikuvaus on tehty. Nivelvaiheyhteistyötä kehitetään koko ajan.(Sosiaali- ja terveystoimi, sivistystoimi)*
  - Nuorisopsykiatrisen asiantuntemuksen lisääminen (*terveystoimi*):
    - *Vuonna 2007 aloitti perheneuvolassa nuorten psykiatrin sairaanhoitaja ja nuorisopsykiatrin palvelua on ostettu vuodesta 2008 alkaen kokoaikaisesti. Lastenpsykiatrin palveluita on myös lisätty kyseisenä aikana.(terveystoimi)*
  - Erityisopetuksen suunnitelman laatiminen ja erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten koulunkäynnin tukeminen, esim. koulunkäyntiavustajien ja erityisopettajien lisääminen (*sivistystoimi*)
    - *Erityisopetuksen kuntasuunnitelma on laadittu vuosille 2006 - 2010. Seuraavan suunnitelman laadinta aloitetaan syksyllä 2009 (tulossa paljon uusia erityisopetusta koskevia laki- ja opetussuunnitelman perusteiden muutoksia). Koulunkäyntiavustajien määrä on lisääntynyt hitaasti, mutta tasaisesti. Erityisopettajien määrä on lisääntynyt kuntasuunnitelman mukaisesti.(Sivistystoimi)*
  - Koulupsykologisen toiminnan lisääminen (*sivistystoimi*):
    - *Talousarviossa 2009 varattu määräraha yhden koulupsykologin lisäykseen ja vakanssin täyttäminen toteutuu vuoden 2010 puolella..(sivistystoimi)*
5. LASTEN JA NUORTEN OSALLISUUDEN VARMISTAMINEN
- Nuorisovaltuuston merkitystä tulee edelleen korostaa nuorten vaikuttamisen foorumina ja nuorisovaltuuston toimintaa tulee tukea (*nuorisovaltuusto, sivistyskeskus/ nuoriso- ja vapaa-aikapalvelut*)
    - *Nuorisovaltuustolla ei ole omaa budjettia, vaan se kuuluu osana vapaa-aikapalveluiden talousarviota, mistä mahdollisuuksien mukaan toimintaa on pyritty rahoittamaan.(Vapaa-aikatoimi)*
  - Valtuuston kyselytunnin järjestäminen lapsille, nuorille ja lapsiperheille on edelleen suositeltavaa (*valtuusto*):
    - *Kyselytunti pidettiin syyskuussa 2007*

4 LASTEN JA NUORTEN KASVUOLOIT JA HYVINVOINNIN NYKYTILA

Lasten ja lapsiperheiden hyvinvointi on otettu esille Suomen valtion politiikkaohjelmissa vuodesta 2007 alkaen. Lasten ja nuorten keskimääräinen hyvinvointi ja terveys ovat Suomessa lisääntyneet. Peruspalvelut ovat pysyneet ennallaan, mutta raskaammat erityispalvelut ovat kasvaneet nopeasti. Lasten ja nuorisopsykiatriset palvelut, erityisopetus ja lasten sijoitukset kodin ulkopuolelle ovat lisääntyneet kaikkialla Suomessa ja ne ovat 2-4 kertaa yleisempiä kuin 1990-luvun alussa. (Moisio, ym., 2008, 63 – 66)

Lasten ja nuorten **terveyden kehityssuuntia** koko Suomen tasolla:

1980-luvun puolivälistä alkaen Suomessa syntyneet lapset ovat kansainvälisissä vertailussa kuluneet terveimpien joukkoon. Lasten ja nuorten kuolleisuus on vähentynyt ja kuolemat ovat harvinaisia. Lasten ja nuorten lääkkeiden käyttö on lisääntynyt 1990-luvulla, mutta käyttö on tasaantunut vuosina 2001 – 2003 ja laskenut hieman vuosina 2004 – 2005. Astmaan lääkkeitä saaneiden osuus lisääntyi kaksinkertaiseksi 1990 – 2002. Masennuslääkkeiden käyttäviä 13 – 17 – vuotiaita oli alle 2 % vuonna 1994, mutta vuonna 2005 käyttäjiä oli noin 14 % tytöistä ja 6% pojista. Diabetes ja lihavuus ovat huolestuttavimmat somaattiset terveysongelmat, jotka lisääntyvät edelleen koko ajan. (Moisio ym., 2008, 63 - 64)

Lasten ja nuorten **terveystottumuksista** tehtyjen tutkimusten perusteella kehityssuunta näyttää seuraavanlaiselta: tupakointi on lisääntynyt 1990-luvulla, mutta on vähentynyt vuoden 2000 jälkeen ja vähentyy edelleen; päihteiden käyttö on lisääntynyt vuoteen 2000 saakka; huumekokeilut ovat vähentyneet, raittius on lisääntynyt, mutta humalajuominen on pysynyt ennallaan; harrastusliikunta on pysynyt ennallaan; särkylääkkeiden käyttö on lisääntynyt; Nuorten seksuaalikäyttäytymisessä muutokset ovat viimeisen 10 vuoden aikana olleet pieniä; Nukkumiseen käyttämä aika on lyhentynyt noin tunnilla 1970-luvun lopun jälkeen. Viime vuosina 12 – 16 –vuotiaiden pitkään valvojen osuus on edelleen lisääntynyt. (Moisio ym., 2008, 64)

Kangasalalaisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytilasta on saatu tietoja mm. tilastojen ja eri palveluissa käyvien asiakasmäärien perusteella sekä kouluterveyskyselyn avulla.

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden määrä Kangasalla

Kangasalan väestön määrä on lisääntynyt vuosittain tasaisesti. Kangasalla oli 31.12.2008 asukkaita yhteensä 28 227. Kangasalan väestön lisäys on n. 400 -500 asukasta/vuosi ja Kangasalle muuttaa paljon lapsiperheitä. Vuonna 2008 alle 18-vuotiaita oli väestöstä 25,8 %. Vuodesta 2002 vuoteen 2008 mennessä on alle kouluikäisten lasten suhteellinen osuus kasvanut 8,8 %:sta 10,1 %:iin. Kouluikäisten lasten ja nuorten suhteellinen osuus on laskenut 16,9 %:sta 15,6 %:iin vuodesta 2002 vuoteen 2008 mennessä.

Vuosi	Yhteensä	Ikäluokat				
		0 – 6	7 - 18	19 - 64	65 - 74	75 -
2002	22 576	1 984 8,8 %	3 814 16,9 %	13 888 61,5 %	1 664 7,4 %	1 226 5,4 %
2008	28 227	2 797 10,1 %	4 333 15,6 %	16 633 60 %	2 259 8,1 %	1 711 6,2 %
31.7.2009	28 452					

Ennuste 2010	29 515	3149 10,6 %	4 770 16 %	17 133 58 %	2 601 8,8 %	1 862 6,3 %
Ennuste 2015	32 064	3 382 10,5 %	5 253 16,3 %	17 819 55,6 %	3 355 10,4%	2 255 7 %

Kuva 1. Väestö ikäryhmittäin (lukumäärä ja %) vuosina 2002 – 2009 ja Tilastokeskuksen ennuste (vuodelta 2007) vuosille 2010 ja 2015.

Lapsiperheiden prosentuaalinen osuus vuoden 2007 lopussa kaikista perheistä oli 45,6. Lapsiperheistä oli yksinhuoltajaperheitä 14,5 %. Yksinhuoltajaperheiden määrä on jonkin verran vähentynyt vuodesta 2002, jolloin sen osuus oli 14,3 % kaikista lapsiperheistä.

Perherakenteet ovat Suomessa muuttuneet siten, että biologisten vanhempiensa kanssa elävien lasten osuus on vähentynyt ja monimuotoisten uusperheiden lukumäärä on lisääntynyt (Moisio ym., 2008,63). Myös Kangasalla avioerojen määrä on lisääntynyt 2000-luvulla. Avioeroja oli vuonna 2002 54 kpl ja vuonna 2007 yhteensä 157kpl. Vanhempien erot ja parisuhderistiriidat heijastuvat lasten ja nuorten hyvinvointiin ja näkyvät palvelutarpeiden kasvuna.

Asuminen

Vuoden 2007 lopussa Kangasalan väestöstä asui pientaloissa 66,8 % ja kerrostaloissa 31,9 %. Asuntojen asumistiheys oli 39,5 m²/asukas. Ahtaasti asuvien (enemmän kuin 1 henkilö/huone) lapsiasuntokuntien määrä on vähentynyt vuodesta 2002 (33,3 %, 1072 asuntokuntaa) vuoteen 2007 (26%, 942 asuntokuntaa).

Kouluterveyskysely 2005

Koululaisten hyvinvoinnista kertoo kahden vuoden välein tehtävä kouluterveyskysely, mihin Kangasalan kunta on osallistunut vuosina 1997, 1999, 2001, 2003 ja 2005. Taloudellisista säästösyistä kyselyyn ei osallistuttu vuonna 2007 eikä vuonna 2009. Kouluterveyskyselyyn osallistuminen jatkossa olisi erittäin tärkeää, jotta saadaan tietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittymisestä Kangasalla.

Vuonna 2005 kouluterveyskysely tehtiin Kangasalla 8. ja 9. luokkalaisille ja lukiolaisille:

Elinolot: Maakunnan keskiarvoon nähden nuorten, erityisesti lukiolaisten elinolot olivat paremmat. Yläluokkalaisilla noin neljäsosalla oli vanhemmuuden puutetta, ydinperheessä asuminen harvinaistui yläluokilla. Lukiolaisten vanhemmat olivat enemmän tietoisia nuorten viikonlopun vietosta.

Koulutyö: Koulun fyysiset olot koettiin yläluokilla hyväksi, mutta lukiossa noin puolet koki siinä puutteita. Koulun työilmapiirin ongelmat olivat yläluokilla hieman keskimääräistä harvinaisempia, mutta noin viidesosa lukiolaisista koki, ettei tullut kuulluksi. Koulunkäyntiin avun puutetta koki reilu kymmenes oppilaista.

Terveys: Lääkärin toteamia pitkäaikaissairauksia oli noin joka kymmenennellä nuorella. Arviot kouluterveydenhuollosta olivat keskimääräistä paremmat.

Terveyttotumukset: Kangasalla osin maakunnan keskitasoa paremmat, lukiolaisten päihteidenkäyttö oli hieman keskimääräistä harvinaisempaa. Päivittäin tupakoivia lukiolaisista 9 % ja yläkoululaisista 19 %. Vähintään kerran kuukaudessa humalaan joi itsensä noin joka viides nuori ja huumeita oli kokeillut noin joka kymmenes nuori.

Yhteenvedona kouluterveyskyselystä on todettu, että ”Vuoden 2005 kouluterveyskyselyn tulokset olivat Kangasalan osalta pääosin myönteisiä. Huolestuttavaa tuloksissa oli arki-iltaisin myöhään menevien lukiolaisten kasvanut osuus sekä suosituksen mukaisen hampaiden harjaamisen yleinen laiminlyöminen.”

Koululaiskysely keväällä 2009

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman teon yhteydessä tehtiin ajalla 15.1.-2.3.2009 koululaisille kysely, jota verrattiin vuonna 2001 tehtyyn kyselyyn. Kyselyn mukaan suurin osa koululaisista voi hyvin. Vastausten perusteella koululaisten jaksamisongelmat ja väsymys on lisääntynyt vuonna 2002 tehtyyn koululaiskyselyyn verrattuna. Myös kokemus kiusatuksi tulemisesta on lisääntynyt, tulevaisuuden näkymät pelottivat suurempaa osaa koululaisista ja lasten ja nuorten huolestuneisuuden aste oli suurempi vuoden 2009 kyselyn mukaan. Mainittavaa on, että suurin osa lapsista ja nuorista kyselyn perusteella tuntee iloa ja tyytyväisyyttä ja jaksavat käydä koulussa ja heillä on ystäviä. (Liite 1.)

Erityispalvelujen kasvu Kangasalla

Myös Kangasalla lasten- ja nuorisopsykiatristen palvelujen piirissä ja erityisopetuksessa olevien lasten määrä ja kodin ulkopuoliset sijoitukset ovat lisääntyneet.

Perheneuvolan asiakaskäynnit kasvoivat vuodesta 2007 vuoteen 2008 yhteensä 590 käynnillä, mikä suurimmaksi osaksi selittyy nuorten asiakkaiden määrän kasvulla nuorisopsykiatrisessa työryhmässä, jossa vuonna 2008 kävi yhteensä 183 nuorta asiakasta (13-22v.) ja käyntejä oli 478.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä varhaiskasvatuksessa

Erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä varhaiskasvatuksessa oli vuonna 2008 yht. 108 lasta (3,8 % alle kouluikäisistä), mikä on vähemmän kuin vuonna 2005 (142 lasta, 5,6 % alle kouluikäisistä).

Erityisopetuslasten määrä

Vuonna 2007 Kangasalla oli perusopetusikäisiä oppilaita 3 313, joista oli siirretty erityisopetukseen 213 oppilasta eli 6,4 prosenttia. Koko Suomen oppilasmäärästä erityisopetukseen siirrettyjä oli 8 prosenttia.

Lastensuojelun sijoitukset

Kangasalla lastensuojelun sijoitukset kodin ulkopuolelle joko huostaanoton, kiireellisen sijoituksen tai avohuollon sijoituksen kautta ovat lisääntyneet seuraavasti: vuonna 2006 sijoitettuja lapsia oli 40, vuonna 2007 sijoitettuja lapsia oli 39 ja vuonna 2008 yhteensä 61 lasta. Vuonna 2008 lasten ja nuorten kiireellisen sijoitusten syyt olivat nuoren alkoholin/huumeiden käyttö, nuoren rikollinen toiminta, nuoren itsetuhoisen käyttäytyminen, lapsen tai nuoren sosiaalinen sopeutumattomuus, vanhempien alkoholin tai huumeiden käyttö, perheristiriidat tai riittämätön vanhemmuus.

Toimeentulotukea saavat lapsiperheet ja nuoret aikuiset

Toimeentulotuen ruokakuntien määrä on Kangasalla lisääntynyt viime vuosina. Vuonna 2008 toimeentulotukea saaneita ruokakuntia oli 781, mikä oli 30 ruokakuntaa enemmän kuin edellisenä

vuonna. Lapsiperheiden osuus toimeentulotuen ruokakunnista oli 25 % eli 197 perhettä, joista yksinhuoltajaperheitä oli 118. Vuonna 2007 toimeentulotukea saaneita lapsiperheiden osuus oli 4,4 % kaikista lapsiperheistä, mikä oli vähemmän kuin vuonna 2002 (6 %). Tässä näkyy hyvä työllisyystilanne vielä vuonna 2007. Taloudellisen taantumien myötä toimeentulotukiruokakuntien määrä lisääntyi ajalla 1.1.-30.6.2009 14, 2 % vuoden 2008 vastaavaan aikaan verrattuna.

Vuonna 2008 toimeentulotukea saavista ruokakunnista oli alle 25 -vuotiaiden kotitalouksia yht. 207, mikä on 26,5 % kaikista toimeentulotukea saavista. Vuonna 2007 toimeentulotukea saaneiden 18- 24 – vuotiaiden nuorten osuus kaikista vastaavan ikäisistä nuorista oli 10,7 %, mikä oli enemmän kuin vuonna 2006 (9,4 %). Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden 18 – 24-vuotiaiden osuus vastaavanikäisestä väestöstä oli lisääntynyt vuodesta 2002 (1,9 %) vuoteen 2007 (2,6 %).

Sosiaali- ja terveysministeriön kansallisen kehittämissuunnitelman KASTE-ohjelman tavoitteena on puolittaa toimeentulotukea vuosina 2008 – 2011 pitkäaikaisesti saaneiden 18 – 24 – vuotiaiden nuorten osuutta vastaavasta ikäluokasta. Nuoret toimeentulotuen saajat ovat yleensä ammattikouluttamattomia työttömiä nuoria, joilla ei ole oikeutta työttömyyspäivärahaan.

Ammatillinen Koulutus

Vuonna 2007 Kangasalla korkea-asteen koulutuksen saaneiden 15-vuotta täyttäneiden osuus oli kasvanut vuodesta 2002 alkaen 26,6 %:sta 30 %:iin. Keskiasteen koulutuksen saaneiden 15-vuotta täyttäneiden osuus on pysynyt ennallaan viimeiset vuodet, ollen vuonna 2007 38,5 %.

Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17- 24- vuotiaiden osuus vastaavanikäisestä väestöstä on kasvanut vuodesta 2004 alkaen ollen vuonna 2007 12,7 %. Koulutuksen ulkopuolelle jääminen ennustaa eniten syrjäytymistä ja sen estämiseen olisi panostettava. Sosiaali- ja terveysministeriön laatiman Kaste-ohjelman yksi seurantaindikaattori on, että koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17- 24 –vuotiaiden nuorten osuus ikäluokasta jää alle 10 prosentin (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma, Kaste-ohjelma 2008 – 2011, 2008, 14).

Vuosi	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 – 24 -vuotiaat, määrä vastaavanikäisestä väestöstä	256 12,4 %	265 12,8 %	225 11,0 %	234 11,4 %	254 12,2 %	264 12,7 %

Kuva 2. Korkeakoulutuksen ja keskiasteen koulutuksen saaneiden määrä Kangasalla 15-vuotta täyttäneistä ja koulutuksen ulkopuolelle jääneiden määrä 17 – 24 –vuotiaista vuosina 2002 – 2007.

Nuorisotyöttömyys

Kangasalan työttömyysaste oli pitkään 2000-luvulla Pirkanmaan alhaisimpia. Vuoden 2008 lopulla työttömyys alkoi kasvaa ollen joulukuun 2008 lopussa 7,1 % (vrt. Pirkanmaa 9,7 %) ja heinäkuun 2009 lopussa 9,2 % (vrt. Pirkanmaa 12,3 %). Myös nuorisotyöttömyys on lisääntynyt huomattavasti kevään 2009 aikana verrattuna edellisiin vuosiin. Nuorisotyöttömiä alle 20-vuotiaita oli heinäkuun 2009 lopussa yht. 65 ja alle 25-vuotiaita yht. 208. Vuotta aikaisemmin huhtikuun 2008 lopussa alle 20-vuotiaita työttömiä oli 12 ja alle 25-vuotiaita työttömiä oli 74.

Nuorten rikollisuus sekä perhe- ja lähisuhdeväkivaltatilastot Kangasalla

Kangasalla on 18 – 20–vuotiaiden tekemien rikosten määrä lisääntynyt vuodesta 2005 vuoteen 2008, kun taas alle 14-vuotiaiden tekemät rikokset ovat vähentyneet. Yleisimmät nuorten tekemät rikokset ovat varkaudet (myymälänäpistyksiset), vahingonteot (rikkominen, graffitit), pahoinkitelyt (nuorten keskinäinen nujakointi) ja liikenne rikkeet (mopoilu/moottoripyöräily). Myös alkoholirikokset ovat lisääntyneet 15-17-vuotiailla ja huumausainerikokset ovat lisääntyneet 18-20-vuotiaiden keskuudessa.

Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvät tapaukset ovat pysyneet lähes ennallaan vuosina 2007 ja 2008.

Asia	Vuosi 2007	Vuosi 2008
Perheväkivaltaan liittyvät hälytystehtävät, lkm	74	73
Rikoksen uhriksi joutuneiden lasten määrä	Alle 15 v, 6 lasta 15 – 17 v, 14 lasta 18 – 20 v, 16 nuorta	Alle 15 v, 15 lasta 15 – 17 v, 9 lasta 18 – 20 v, 3 nuorta
Poliisin tietoon tulleiden perhe- ja lähisuhdeväkivallan määrä	31 kpl	33 kpl
Nuorten tekemät rikokset, määrä	Alle 15 v, 58 lapsella 15 – 17 v, 268 lapsella 18 – 20 v, 267 nuorella	Alle 15 v, 51 lapsella 15 – 17 v, 222 lapsella 18 – 20 v, 355 nuorella
Nuorten alkoholirikokset	Alle 15 v, 4 lapsella (laiton hallussapito) 15 – 17 v, 13 lapsella (laiton hallussapito) 18 – 20 v, 0 nuorella (välitys)	Alle 15 v, 0 lapsella (laiton hallussapito) 15 – 17 v, 19 lapsella (laiton hallussapito) 18 – 20 v, 4 nuorella (välitys)
Nuorten huumausainerikokset	Alle 15 v, 0 lapsella 15 – 17 v, 6 lapsella (käyttö) 18 – 20 v, 9 nuorella (käyttö ja muu huumausainerikos)	Alle 15 v, 0 lapsella 15 – 17 v, 3 lapsella (käyttö) 18 – 20 v, 13 nuorella (käyttö ja muu huumausainerikos)

Kuva 3. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta sekä nuorten rikollisuus Kangasalla vuosina 2007 - 2008

5 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTIA EDISTÄVÄT JA TUKEVAT PALVELUT / ENNALTA EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU

Ensisijaisesti vanhempien ja huoltajien velvollisuus on pitää huolta lapsesta ja nuoresta. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Uuden lastensuojelulain yksi keskeisimmistä toimintaperiaatteista on lapsen hyvinvointia uhkaavien ongelmien ehkäiseminen mahdollisimman varhain asioihin puuttumalla.

Ehkäisevää lastensuojelua on kunnan palvelujen piirissä, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Kaikki yhteiskunnallinen, yhteisöllinen ja yksilöllinen toiminta, jolla edistetään lasten hyvinvointia ja ehkäistään lasten pahoinvointia, on ehkäisevää työtä. Ehkäisevää työtä toteutetaan moniammatillisesti eri sektoreiden yhteistyönä.

Nykyaikana on tärkeää huomioida kaupallisuuden, sähköisten viestimien ja viihdetarjonnan kielteiset vaikutuksen lapsen hyvinvointiin. Lapsi ja nuori tarvitsee suojelua näillä alueilla. Lastensuojelun ehkäisevältä työltä edellytetään yhteiskunnallista reflektiivisyyttä, jotta se tunnistaa lasten ja nuorten elämää vaikeuttavat rakenteelliset tekijät ja ajan ilmiöt.

Lasten, nuorten ja perheiden palveluita kutsutaan lasten ja nuorten hyvinvointia edistäviksi, tukeviksi ja korjaaviksi palveluiksi.

5.1 Lapsen ja nuoren elinympäristö

5.1.1 Yhdyskuntasuunnittelu ja kaavoitus

Laadukas elinympäristö voi monin tavoin edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja sillä on tärkeä rooli ennalta ehkäisevässä lasten suojelussa. Lasten ja nuorten toimintaympäristössä tärkeinä tekijöinä nähdään kannustus omaehtoiseen liikkumiseen, liikenneturvallisuus, lähiluonto, ystävien tapaamispaikat ja riittävät harrastusmahdollisuudet. Alueiden monipuolisuus, toimintamahdollisuudet, yhteisöllisyys ja sosiaalinen valvonta ovat keinoja turvallisuuden lisäämiseksi.

Kangasalan kunnan strategian mukaan Kangasalla on hyvä asua, elämisen laatuun ja turvallisuuteen kiinnitetään huomiota, kuntalaisen on mahdollista löytää vapaa-aikaansa monipuolista tekemistä ja kokemista. Luonto ja ihmiset ovat Kangasalla järkevästi sopuinnussa.

Yhdyskuntasuunnittelussa ja kaavoituksessa tulee ottaa mahdollisimman hyvin huomioon eri ikäryhmien tarpeet. Lapsilta ja nuorilta voidaan kerätä tietoa heidän elinympäristöstään esimerkiksi reiteistä ja tärkeistä paikoista, jotka voidaan ottaa alueiden suunnittelussa huomioon. Kaava- ja muissa suunnitteluprosesseissa yhteistyö muiden lasten ja nuorten parissa toimivien tahojen kanssa on tärkeää.

Kangasalan **teknisen keskuksen** tarkoituksena on edistää Kangasalan luonnon monimuotoisuuden, maisemien, viihtyisän ja turvallisen ympäristön säilymistä ja kehittämistä sekä ohjata, suunnitella ja toteuttaa kestävä kehityksen periaatteita noudattavaa rakentamista.

5.1.2 Toimitilat

Tilapalvelu Liiketoimintayksikössä vastaa kunnan talonrakennuskohteista sekä isännöi ja hoitaa kunnan kiinteistöjä. Koulu- ja päiväkotiympäristöjen laadukkuus on lasten ja nuorten kannalta olennaista. Kunnassa rakennetaan ja korjataan koko ajan uusia kouluja ja päiväkoteja ja tilojen riittävyys on ollut huolen aiheena jo pitkään.

Eri-ikäisten lasten ja nuorten ja heidän vanhempiensa luontevat ja toimivat kokoontumispaikat ulko- ja sisätiloissa ovat merkittäviä yhteisöllisyyden edistämisen näkökulmasta. Monipuoliset ja viihtyisät toimitilat ovat edellytys erilaisten harrastusten näyttämöiksi. Kunnan kulttuuri- ja liikuntatilat ovat lasten ja nuorten elinympäristössä tärkeitä paikkoja. Viihtyisiä nuorisotiloja kaivataan lisää.

5.1.3 Lapsen ja nuoren elinympäristön kehittämistarpeet

Kunnan asukkaiden antaman palautteen mukaan Kangasalla on turvallista ja hyvä asua. Kangasalla on ”uimarantoja, harjuja, luonto ja hyvät talviurheilumahdollisuudet lähellä”. Kangasalan puhdasta luontoa ja sen suomia moninaisia mahdollisuuksia korostettiin. Liikenneturvallisuuteen, puistojen suunnitteluun ja kuntasuunnitteluun toivottiin kiinnitettävän huomiota.

Nettikyselyn sekä varhaiskasvatusmessujen ja päivähoidossa sekä neuvoloissa jaetun kyselyn kautta tuli kuntalaisilta esille seuraavia ympäristöön ja liikenteeseen liittyviä kehittämistarpeita:

- *Ruutanan kulkuyhteydet pyydettiin järjestämään toimiviksi ajatellen lasten ja nuorten kulkemista harrastuksiin Kangasalle tai Tampereelle. Myös Ruutanan tien valaistusta ja nopeusrajoitusten laskemista toivottiin yleisen turvallisuuden lisäämiseksi.*
- *toivottiin turvallista yhdyskuntasuunnittelua ajatellen lasten tarpeita ja turvallisia koulureittiä lapsille.*
- *Nuorisovaltuusto toivoi julkisen liikenteen lisäämistä Sahalahden suunnasta Kangasalle ja Tampereelle*
- *Liikenneturvallisuuteen pyydettiin kiinnitettävän huomiota, samoin ylinopeuksien seurantaan ja matkustamista julkisilla liikennevälineillä maksuttomaksi lastenvaunujen kanssa*
- *toivottiin puisto- ja pihasuunnittelua muutettavan lapsiystävällisemmäksi ja yleensä kuntasuunnittelun/kaavoituksen kulkemista muun ympäristön, infrastruktuurin ja palvelujen kanssa yhteistyössä*
- *liikuntakeskusten rakentamista uusiin, kasvaviin asutuskeskuksiin toivottiin*
- *julkisten tilojen huoltoa ja siistimistä (uimarannat, luistelukentät) toivottiin*
- *yksittäisenä kohteena Suoraman päiväkodin valaistuksen korjaamista ja pihan salaojitusta toivottiin*
- *kuntalaiset toivoivat leikkipuistoja Ilkon alueelle, kirkonkylään, Liutun alueelle ja Mannakorvelle*
- *yleisellä tasolla toivottiin leikkipuistojen siistimiseen ja huoltoon parannusta*
- *puistotätitoiminta otettiin esille yhdessä palautteessa.*

Ammattilaisten työpajoissa esiin tulleita kehittämisajatuksia ympäristön suhteen:

- *Liuksialan koulumatkojen turvallisuus*
- *Huutijärvelle Sahalahden tietä kulkevien turvallisuus*
- *Kirkkoharjun koulun pihan vaarallisuus*
- *nettipalvelu lapsille ja nuorille. Kyselyn kautta saadaan paikannettua lasten ja nuorten liikkumisesta ja oleilusta tiedot, minkä perusteella lähdetään ympäristöä kehittämään*
- *perusliikuntapaikkojen kunto asialliseksi*

5.2 Lapsen ja nuoren fyysinen ja psyykinen hyvinvointi

5.2.1 Terveystuoltopalvelut yhteistoiminta-alueella

Sosiaali- ja terveyskeskuksen toiminnan tarkoituksena on tukea ja edistää alueen asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä sekä sosiaalista turvallisuutta ja itsenäistä selviytymistä. Lisäksi toiminta-ajatuksena on ehkäistä sairauksia ja sosiaalisten ongelmien syntymistä sekä poistaa haittoja, jotka rajoittavat kuntalaisten toimintamahdollisuuksia ja osallistumista. Kangasalan, Kuhmalahden ja Pälkäneen välinen perusterveydenhuollon ja sosiaalitoimen yhteistoiminta-alue aloitti toimintansa 1.1.2009 ja mukaan yhteistoiminta-alueeseen tulee 1.1.2011 Orivesi ja Juupajoki. Samaan aikaan käynnistyi myös viiden kunnan (Juupajoki, Kangasala, Kuhmalahti, Orivesi ja Pälkäne) välinen kehitysvammahuollon avopalvelujen yhteistoiminta-alue.

Yhteistoiminta-alueella isäntäkuntana toimii Kangasalan kunta, jonka sosiaali- ja terveyskeskus tuottaa sovitut palvelut oman kunnan lisäksi yhteistyökuntien asukkaille. Muutos ei vaikuta

asukkaiden palveluiden saatavuuteen, sillä lähipalvelut turvataan. Yhteistoiminnan piiriin kuuluvia palveluita ovat:

- Perusterveydenhuolto kokonaisuudessaan (mukaan lukien terveyskeskussairaalapalvelut, Oriveden ja Juupajoen osalta ei kotisairaanhoido)
- Erityispalvelut: mielenterveystoimiston palvelut, lasten- ja nuorisopsykiatriset palvelut, psykiatriset kuntoutus- ja päivätoimintapalvelut sekä kasvatus- ja perheneuvontapalvelut
- Työterveyshuolto
- Ympäristöterveydenhuolto
- Kehitysvammaisten avohuollon palvelut

5.2.2 Lääkäripalvelut

Terveyskeskuksen lääkärivastaanotot toimivat alueellisen väestövastuun periaatteella. Jokaiselle kuntalaiselle on nimetty oma lääkäri asuinalueen mukaan. Lääkäreiden vastaanotot toimivat Keskusterveysasemalla, Ruutanan, Vatialan ja Sahalahden terveysasemalla. Kiireettömässä hoidossa hoitotakuu toteutuu Kangasalla siten, että 44 % asiakkaista saa ajan viikon sisällä, 28 % 1-3 viikon sisällä ja 27 % ajanvaraus menee yli 3 viikon.

Välitön ja kiireellinen hoito 1-3 vrk sisällä toteutuvat väestövastuualueilla ja päivystysvastaanotolla ensihoidossa. Arkisin virka-aikana asiakas saa välittömän puhelinyhteyden terveyskeskukseen 92 % läpäisevyydellä. Päivystysaikana puheluihin vastaa ensihoito.

Päivystysvastaanotto on tarkoitettu kiireellistä lääkärihoitoa tarvitseville ilman ajanvarausta ja potilaita hoidetaan kiireellisyyden mukaisessa järjestyksessä. Ensihoidossa jonotusaikojen keskiarvo oli viikolla 4 (tammikuu 2009) 1 tunti 23 minuuttia. 1.5.2009 alkaen vastaanotto on arkisin klo 8-21, lauantaina ja sunnuntaina klo 9-21. Yöpäivystys on klo 21-8 välisenä aikana Valkeakosken aluesairaalassa.

Terveyskeskuksessa on vuodesta 2008 alkaen toiminut konsultoiva lastenlääkäri.

5.2.3 Neuvolapalvelut

Neuvolapalvelut kuuluvat väestövastuuseen toimintaan ja ne ovat asiakkaalle maksuttomia. Tavoitteena on eri-ikäisen väestön terveyden edistäminen, perheiden hyvinvoinnin parantaminen ja helposti tavoitettavien palvelujen tarjoaminen lähellä asuinalueita.

Neuvolan keskeisiä työmuotoja ovat ajanvarauksella toimiva vastaanotto, puhelinneuvonta, kotikäynnit ja ryhmätoiminta. Puhelinkontakteista suurin osa liittyy ajanvaraukseen, erilaisten ohjeiden antamiseen ja sairaan lapsen kotihoidon järjestelyihin. Ajanvarausvastaanoton sujuvuuden parantamiseksi on neuvoloissa otettu käyttöön puhelinaika (v. 2008).

Lastenneuvolatoiminnassa on keskeistä seurata ja tukea lapsen fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sen eri vaiheissa ja tukea vanhempia lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvissä tilanteissa ja parisuhdeasioissa sekä tunnistaa erityisen tuen tarpeessa olevat perheet. Syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja heidän perheidensä pulmatilanteisiin pyritään puuttumaan mahdollisimman varhain. Terveystoimintajärjestelmän ja lääkärin muodostama työpari vastaa määräaikaistarkastusten toteutuksesta ja tarvittaessa jatkohoitoon ja tukipalveluihin ohjaamisesta. Lastenneuvolassa annetaan rokotusohjelman mukaiset rokotukset.

0-6-vuotiaiden lasten määräaikaistarkastukset toteutetaan Kangasalla valtakunnallisia suosituksia noudattaen. Tarkastusiät terveydenhoitajan tarkastuksissa ovat: 1 kk, 2 kk, 4 kk, 5 kk, 6 kk, 10 kk, 12 kk, 15 kk, 2 v, 3 v, 4 v, 5 v ja 6 v. Lääkärintarkastus on 3 kk, 8kk, 18 kk, 3 v (ei tehdä kaikissa neuvoloissa) ja 5 v iässä. Määräaikaistarkastusten lisäksi tapaamisia voi olla useammin; syyt voivat olla lapsen kehitykseen, perhetilanteeseen tai vanhemmuuden tukemiseen liittyviä. Suositusten mukaisia varhaisen vuorovaikutuksen arviointimenetelmään kuuluvia kotikäyntejä ei ehditä tehdä. Muita kotikäyntejä tehdään tarvittaessa. Kangasalan lastenneuvoloissa on tarjottu vertaisryhmätoimintaa ensisynnyttäjä-äideille ja siitä on saatu myönteistä palautetta. Muiden neuvolan ryhmien teemoja ovat olleet kaksosperheet ja isäryhmät.

Ikäkausitarkastusten sisältö ja kehitysarvioissa huomioitavat seikat:

- paino, pituus, päänympäryys
- näkö, kuulo
- motorinen kehitys (kehitysviiveet, ryhti)
- kielellinen kehitys (puheen kehityksen viive, äännevirheet)
- neurologisen kehityksen arvio (tarkkaavaisuus, keskittyminen, oman toiminnan säätely)
- varhainen vuorovaikutus vauvavaiheessa
- tunne-elämän kehitykseen liittyvä arvio (tasapainoisuus, itsenäistyminen, itseluottamus, itsetunto)
- sosiaalisten taitojen arvio (kontaktinotto, vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus, kaverisuhteet, irtautuminen äidistä, sopeutuminen päivähoitoon, harrastukset)
- vanhemmuus, jaksaminen (vanhemmille tietoa lapsen normaalista kehityksestä, perheen tukiverkoston kartoittaminen, tuen tarpeen arviointi)
- parisuhteen toimivuus lasta kasvattavassa perheessä (seksuaalisuus, työelämän haasteet, perheväkivalta)
- perheen terveystottumukset, riskitekijät (tupakointi, päihteet, ylipainoisuus)
- terveysneuvonta (ravinto, lepo, liikunta, hygienia)
- lapsen tai vanhemman pitkäaikaissairaudet ja niiden vaikutus lapsen kehitykseen ja perheen jaksamiseen

Koulukypsyysarviota tehdään 5- ja 6-vuotisneuvolatarkastuksissa. Lapsi ohjataan viipymättä jatkotutkimuksiin, jos kehityksessä havaitaan poikkeavuutta. Päivähoidon kanssa tehtävä yhteistyö muodostuu tässä vaiheessa tärkeäksi tueksi perheelle. Alla olevassa taulukossa on kuvattu lasten lukumäärä terveydenhoitajaa kohden v. 2008 lopussa.

Alue	Syntyneitä vuonna 2008	0-6 -vuotiaat
Kangasala Eteläinen	66	424
Kangasala Pohjoinen	48	342
Ruutana	71	462
Suorama	100	788
Vatiala	82	650
Sahalahti	36	196

Kuva 4. Kangasalan lastenneuvolat (lapsia / terveydenhoitaja) vuoden 2008 lopussa

Lastenneuvoloitten resurssoinnissa on pyritty ottamaan huomioon alueen lapsiperheiden kasvava määrä ja lisääntyvä palvelujen tarve. Suurimmat asiakasmäärät on keskusneuvolassa (Kangasala Eteläinen + Kangasala Pohjoinen) ja Suoraman alueella. Niissä terveydenhoitajavakansseja on 2 + 2. Vatiala on nopeimmin kasvavaa aluetta ja sinne on osoitettu lisäresurssia. Sahalahdella on

yhdistetty lastenneuvola ja ala-asteen kouluterveydenhuolto. 6-vuotistarkastuksia on siirretty työmäärän tasaamiseksi kouluterveydenhoitajille Ruutanassa ja Suoramalla, jossa käytäntö kuitenkin loppui toukokuussa 2009 (kouluterveydenhoitajan työmäärä lisääntyy Tursolan koulun valmistuttua).

Neuvolatyöntekijöiden yhteistyökumppaneita ovat mm. päivähoito, erityistyöntekijät/perheneuvola (puheterapeutti, psykologi, lasten fysioterapeutti), sosiaalitoimi, perhetyö, erikoissairaanhoito, mielenterveystoimisto.

Äitiysneuvolatoiminnan tavoitteena on turvata odottavan äidin, sikiön, vastasyntyneen ja koko perheen mahdollisimman hyvä terveys. Äitiysneuvolan terveydenhoitaja tapaa äidin 10 - 15 kertaa raskauden aikana. Lääkärintarkastuksia on kolme. Äitiysneuvolassa lasta odottava perhe saa ohjausta, neuvontaa ja tukea raskauden ja synnytyksen varalle. Isien osallistuminen äitiysneuvolakäynneille on lisääntynyt.

Syntymättömän lapsen suojeluun kuuluu vanhempien mahdollisen riskikäyttäytymisen aiheuttamien haittojen vähentäminen. Raskausaikana motivaatio elintapojen muutokseen yleensä kasvaa. Päihteiden ja huumeiden käytön vuoksi syrjäytymisvaarassa olevien perheiden tunnistaminen raskausaikana on tärkeitä. Päihteiden käytön arvioinnissa käytetään AUDIT -kyselyä. Päihdeongelmien hoito toteutuu osalla äideistä TAYS:n päihdepsykiatrian poliklinikan kautta, osalla terveyskeskuksen päihdesairaanhoitajan ja neuvolan tiheennyssä seurannassa.

Ensimmäistä lasta odottaville vanhemmille tarjotaan mahdollisuutta perhevalmennukseen, jonka sisältönä on lapsivuodeaika, imetys, vastasyntyneen hoito, vanhemmuuden tukeminen, varhainen vuorovaikutus, Kelan etuudet, hammashoito sekä fysioterapeutin luento. Synnyttämään meneville ei enää järjestetä synnytyssairaalan esittelyä, vaan he voivat tutustua siihen omatoimisesti PSHP:n www-sivuilla. Perhevalmennuksen kehittämistä suunnitellaan.

Synnytyksen jälkeen vauvaperheen luo tehdään kotikäynti, jolloin arvioidaan äidin, vauvan ja perheen vointia. Vauva siirtyy kahden viikon iässä lastenneuvolan asiakkaaksi. Äidin jälkitarkastukseen varataan aika neuvolalääkärille, jolloin käsitellään myös perhesuunnitteluun liittyviä kysymyksiä. Varsinaiset raskauden ehkäisyyn liittyvät käynnit toteutuvat nykyään terveyskeskuksen omalääkärin vastaanotolla.

Kuntalaisten palautteita nettikyselyn kautta:

Kuntalaiset kokivat palautteidensa mukaan neuvolapalvelut pääosin hyväksi (39 vastausta). Osa vastaajista oli perustellut, miksi pitävät neuvolapalveluita hyvinä: neuvola on lähellä kotia, ajanvaraus on nopeaa, neuvolalääkärin vastaanotolle pääsy helppoa, neuvoloissa joustava ja hyvä henkilökunta, vertaistukiryhmien toiminta, terveydenhoitajalta saa ohjeita ja todistuksia.

"Neuvolatoiminta hyvällä tasolla ja aikavaraus nopeaa (Sahalahti)"

"Neuvolapalvelu laadukasta, helppo päästä omalle lääkärille"

"Neuvolan palvelut ovat olleet ystävällisiä ja asiantuntevia. Neuvolan terveydenhoitajia on ollut helppo tavoittaa puhelimitse"

"Meidän perheellä on onni ollut saada ammattitaitoisia ja lapsista välittäviä ihmisiä neuvolapalveluissa "

"Neuvolapalvelut ja lääkäripalvelut ovat luotettavia ja hoidon/avun saa nopeasti"

"Vatjalan neuvola palvelee hyvin ja joustavasti. Vauvaryhmät ehdottomasti säilytettävä uusille äideille (=vertaistuki)"

"Keskusneuvola on hyvä. Henkilökunta on siellä ammattitaitoista ja kiva."

5.2.4 Kouluterveydenhuolto

Koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon tavoitteena on arvioida lapsen kasvua ja kehitystä sekä tukea terveyttä edistävien elämäntapojen omaksumista siinä vaiheessa kun nuori ottaa lisääntyvästi vastuuta omasta elämästään. Lasten ja nuorten psykososiaaliset ongelmat ovat yleisiä ja niistä saadaan syksyn 2009 aikana uutta tutkimustietoa Pirkanmaan alueelta (LAMIKE – hanke). Myös kouluterveyskyselyistä on mahdollisuus saada tietoa paikallisesti ja seutukunnallisesti. Kangasalle on ostettu kyselyn tulokset vuonna 2005. Vuoden 2007 kyselyn tuloksia ei ostettu. Vuonna 2009 kysely toteutetaan ainakin Pikkolan ja Pitkäjärven yläasteilla ja Ammattiopistossa, mutta tuloksia ei osteta.

Kangasalla kouluterveydenhuollon tarkastusaikataulut noudattelevat valtakunnallisia suosituksia eikä henkilöstöresursseihin ole kohdistettu merkittäviä vähennyksiä. Kasvavilla väestöalueilla myös kouluterveydenhuolto on kuormittunut. Käyntimäärät terveydenhoitajan vastaanotolla ovat lisääntyneet myös siitä syystä, että suositusten muutoksen myötä tarkastuksia on alettu tehdä vuosittain. Kouluterveydenhoitajien työnjakoa on muutettu tarpeiden mukaisesti. Työmäärää mitoitetaan siten, että yli 66 oppilaan koulussa on oltava kokopäiväinen kouluterveydenhoitaja ja pienemmissä kouluissa vastaanotto on kerran viikossa tai harvemmin. Lääkiresurssien osalta tarvittavaa lisäystä on saatu Kirkkoharjun koululle. Pienemmillä kouluilla kouluterveydenhuollon ongelmana ovat ahtaat toimitilat/omien tilojen puuttuminen kokonaan. Koululaisten tarvitsemää sairaanhoitoa toteutetaan tilanteesta riippuen kouluterveydenhoitajan vastaanotolla ja omalääkärin vastaanotolla terveyskeskuksessa.

Koulupiiri	Oppilasmäärä / kouluth	Huom.
Kirkkoharju+Huutijärvi	370+230=600	1 kokopv. th (K-H:staTursolaan n 40 oppilasta syksyllä -09)K-H 3pv/vko, H-J 2 pv/vko
Suorama	452	1 kokopv th, Tursolaan n.100 oppilasta syksyllä 2009
Vatiala	331	3 pv/vko
Raikku + Kautiala	34+23=57	1 pv/joka 2.vko
Ruutana (Haviseva+Ruutana)	350	6- vuotiaat ja kouluth
Vatiala,Raikku ja Kautiala ovat	1 th:n hoidossa, lisäksi hän on	apuna Ruutanan kouluilla
Liuksiala	162	(2pv/vko) th:lle kuuluu muuta sektoria kouluth:n lisäksi
Lahdenkulma+Vilpeilä	40+27=67	
Sariola	145	(1 pv/vko) th:lle kuuluu muuta sektoria kouluth:n lisäksi
Pikkola	605+7 perhekodin oppilasta	1 kokopv. th
Pitkäjärven + EHA	441	1 kokopv. th
Ammattiopisto	400	1 kokopv. th
Lukio	400	1 kokopv.th

Kuva 5. Kouluterveydenhoitajien oppilasmäärät/ terveydenhoitaja

Alakouluilla tehtävät tarkastukset:

Terveydenhoitaja tapaa oppilaan vuosittain. 1. ja 5. luokkalaisille tehdään laaja terveystarkastus, johon kuuluu myös lääkärintarkastus. 2., 3. ja 6. luokkalaisten terveystapaaminen sisältää kasvun arvion ja yleistä keskustelua oppilaan elämästä ja koulun sujumisesta. Vanhemmat kutsutaan 1. ja 5. lk tarkastuksiin Suoramalla ja Kirkkoharjussa myös 3. lk tarkastukseen. Ekaluokkalaisten tarkastuksiin vanhemmat osallistuvat lähes aina ja 5.lk 50- 100% koulusta riippuen. Vanhemmat kuitenkin ottavat hyvin yhteyttä puhelimitse, elleivät tule mukaan. Jotkut oppilaat saattavat kieltää vanhempien mukaantulon.

Kangasalla on pohdittu 7. lk tarkastuksen ajoittamista kesään, jolloin lomalla olevat vanhemmat voisivat paremmin osallistua. Terveydenhoitajan työajan riittävyyden kannalta em. käytännöstä on saatu muualla hyviä kokemuksia.

Yläkouluilla tehtävät tarkastukset:

Kouluterveydenhuollon suunnitelman mukaan yläkoulujen osalta terveydenhoitaja tapaa oppilaan 7., 8. ja 9. luokalla. 8. luokkalaiset käyvät sekä terveydenhoitajalla että lääkäriellä. Vanhempia kutsutaan mukaan Sariolan koululla, mutta käytännössä he eivät juurikaan ole osallistuneet. Pikkolassa vanhempia kutsutaan erityistapauksissa. Muuten yhteydenpito vanhempiin tapahtuu puhelimitse. Terveystapaaminen 7- ja 9-luokkalaisille toteutuu Sariolassa ja 9-luokkalaisille Pikkolassa kohdennetusti.

Terveystarkastuksen aiheena on: näkö, kuulo, RR, värinäkö, elämäntavat, päihteiden käyttö, seurustelu, hygienia, terveys, vaivat, perhe, kaverit, vapaa-aika, koulu, murrosikä, mieliala. Tilanteen mukaan keskustelu voi painottua myös päihteiden haittoihin, seurusteluun ja seksiin, nukkumiseen, syömiseen, mielialaan, jaksaminen, päihteiden käyttöön, koulu poissaoloihin yms. Terveydenhoitajalla käy myös nuoria säännöllisesti keskustelemassa elämän asioista: kaverisuhteista, murrosiästä, masennuksesta, koulujaksamisesta, tyytyväisyydestä itseän, seurustelusta, seksistä. Yläkoululaisten tyttöjen ongelmana saattaa olla liiallinen laihduttaminen, Yläkouluikäisillä tytöistä yllättävän moni laihduttaa liikaa ja heitä ohjataan sen vuoksi myös perheneuvolan nuorisopsykiatriseen työryhmään.

Tarkastuksen aiheet lääkäriellä: ryhti, murrosiän vaihe, terveydentilan perustutkimus, ammatinvalintaan liittyvät terveydelliset seikat, muut esille tulevat asiat. Lisäksi lääkäri kirjoittaa Nuorison terveystodistuksia mopokorttia ja kevarikorttia varten todella sekä B-lausuntoja joustavaa hakua varten oppilaitokseen tai Kelan kuntoutusrahaa varten.

9. luokkalaisia en ehditä aina järjestelmällisesti tarkastamaan, vaikka suunnitelman mukaan pitäisi. Heistä terveydenhoitajan luokse ohjautuvat mm. tytöt, jotka aloittavat ehkäisy pillereiden käytön, oppilashuoltotyöryhmästä ohjautuvat erilaisilla syillä, 8.luokan tarkastuksesta oman tai lääkärin harkinnasta kutsutut oppilaat sekä kuraattorin tai vanhempien aloitteesta kutsutut.

Kouluterveydenhoitaja tekee läheistä yhteistyötä koulukuraattorin ja perheneuvolan nuorisopsykiatrisen työryhmän kanssa. Kouluterveydenhoitaja osallistuu myös yläkoulujen päihdekasvatukseen ja päihdeteemapäivien järjestämiseen yhdessä muiden tahojen kanssa.

5.2.5 Psykososiaaliset palvelut

Perheneuvola ja mielenterveystoimisto muodostivat sosiaali- ja terveystieteiden organisaatiossa psykososiaalisen palvelualueen 1.1.2009 alkaen tapahtuneen sosiaali- ja terveystoimen yhdistymisen ja kunnan organisaatiouudistuksen myötä.

Vuonna 2009 Kangasalan perheneuvola palvelee myös Pälkäneen ja Kuhmalahden lapsiperheitä. Perheneuvolassa työskentelee 3 psykologia, 2 perheneuvojaa, lastenpsykiatri, nuorisopsykiatrian sairaanhoitaja, nuorisopsykiatri ostopalveluna, 3 puheterapeuttia, 1 lasten fysioterapeutti. Vuoden 2010 talousarviossa esitetään nuorisopsykiatrin virkaa.

Perheneuvola antaa asiantuntija-apua kasvatukseen ja perheeseen liittyvissä asioissa sekä lapsen myönteistä kehitystä edistävää sosiaalista, psykologista ja lääketieteellistä tutkimusta ja hoitoa. Perheneuvonnan tavoitteena on luoda edellytykset lapsen turvalliselle kasvulle ja kasvuolosuhteille, lisätä perheen ja perheenjäsenten toimintakykyä ja psykososiaalista hyvinvointia sekä poistaa niitä haittaavia esteitä.

Perheneuvolan asiakaskäynnit kasvoivat 590 käynnillä vuodesta 2007 (2719 käyntiä) vuoteen 2008 (3309 käyntiä), mikä selittyy erityisesti nuorten asiakaskäyntien määrän lisääntymisellä nuorisopsykiatrisessa työryhmässä. Nuorisopsykiatrisessa työryhmässä asiakaskäyntejä oli vuonna 2007 yht. 112 ja vuonna 2008 yht. 478.

Kuntalaisten nettipalautteessa helposti lähestyttävää perheneuvolatoimintaa pyydettiin säilytettävän entisellään ja korostettiin keskusteluavun merkitystä.

Perheneuvolan nuorisopsykiatrisen työryhmän asiakkaiksi otetaan psyykkisistä ongelmista kärsiviä nuoria eli yleensä yläasteen oppilaita tai sellaisia peruskoulunsa päättäneitä nuoria, jotka eivät vielä ole itsenäisiä aikuisia (lukiolaiset, ammattikoululaiset, ilman jatko-opintopaikkaa olevat nuoret, jotka asuvat vielä kotona). Viitteellinen ikähaarukka on 13- 22- vuotta, mutta 18 vuotta täyttäneet ovat ensisijaisesti mielenterveystoimiston asiakkaita ainakin, jos ovat jo muuttaneet kotoa ja mielenterveysongelmien voidaan olettaa jatkuvan pitkälle aikuisiälle.

Nuorisopsykiatrisen työryhmän asiakkaina oli v. 2008 183 nuorta (tyttöjä 104, poikia 79). Palveluihin nuoria ohjasivat erityisesti vanhemmat ja kouluterveydenhoitajat, näiden lisäksi mm. kuraattorit, koulupsykologi, oppilashuoltoryhmät, koululääkärit ja sosiaalitoimi. Vähemmistö nuorista tuli itsenäisesti omasta aloitteestaan. Suurin osa (72 %) nuorista oli yläasteikäisiä (131 nuorta). Asiakaskunnassa kotikuntien jakauma noudatti pitkälti väestöpohjaa: kangasalalaisia 77 % (140), pälkäneläisiä 16 % (29) ja kuhmalahtelaisia 1 % (2). Vierasmaakuntalaisia asiakkaista oli 7 % (12) (pois kotoa sijoitetut nuoret, Anna Tapion koulun oppilaat).

Tavallisimpia syitä hoitoon hakeutumiseen olivat masentuneisuus, ahdistuneisuus, univaikeudet, aggressiivisuus, itsemurha-ajatukset tai – puheet, viiltely, syömättömyys, ahmiminen, koulu poissaolot ja heikko koulumenestys. Lähes poikkeuksetta huoli oli perusteltu, mutta usein pinnan alta paljastui vielä huolestuttavampaa. Osassa tapauksista taas työryhmän työntekijöiden pääasiallinen huoli liittyi johonkin muuhun kuin niihin asioihin, joita vanhemmat tai muut tahot olivat pitäneet huolestuttavina. Masentuneisuus ja ahdistuneisuus olivat yleisiä, suuren osan kohdalla kyse oli jo psykiatrisesta sairaudesta, joka rajoittaa olennaisesti työ- ja toimintakykyä. Yleisimpiä diagnooseja olivat vaikea masennustila (24 % /44nuorta) ja ahdistuneisuushäiriöt (6 % / 11 nuorta) kuten pakko-oireinen häiriö, paniikkihäiriö ja sosiaalisten tilanteiden pelko. Muunlaisesta masentuneisuudesta ja/tai ahdistuneisuudesta kärsi 44 % / 80 nuorta.

Käytösongelmista, aggressiivisuudesta tai vihaisuudesta oli kyse 9 %:n kohdalla (16nuorta). Vakavasta sairastumisesta tai vakavan sairauden uhasta kertovia psykoottisia oireita oli 4 %:lla (7nuorta). Perheeseen tai kotiin liittyviä vaikeuksia (esim. vanhempien ero, erityisen ongelmallinen suhde toiseen vanhempaan, vanhemman psyykkinen sairaus tai päihdeongelma, perheväkivalta) oli 22 %:lla (41). Traumaattinen kokemus (esim. vanhemman itsemurha, raiskaus) oli pahoinvoinnin taustalla 5 %:lla (10). Usein psyykkinen pahoinvointi oli alkanut vuosia sitten ja päässyt pahentumaan erityisen vakavaksi. Moni nuori tuli hoitoon kriisitilassa.

Nuorisopsykiatrisen työryhmän asiakaskuntaa luonnehtiva psyykkisten ongelmien vakavuus on tullut yllätyksenä: toimintaa perustettaessa ei ollut realistista käsitystä siitä, minkä tasoisia nuorten mielenterveyspalveluita Kangasalan seudulla tarvitaan.

Nuorisopsykiatrisen työryhmän tarjoama hoito on pääosin terapeuttisia keskustelukäyntejä. Suuri osa nuorista tarvitsee tiiviin hoitokontaktin, vähintään viikoittaiset tapaamiset. Joidenkin kohdalla viikoittaisia tapaamisia jatketaan yli vuodenkin ajan. Vain pieni osa nuorista tulee autetuksi muutamalla keskustelukäynnillä. Vanhempia pyritään tapaamaan ainakin kertaalleen, mutta resurssit eivät riitä sellaisiin vanhemmuuden arvio- tai tukikäynteihin, joista nuorelle olisi olennaista hyötyä.

Kangasalan mielenterveystoimisto palvelee Kangasalan lisäksi myös Pälkäneen ja Kuhmalahden yli 18-vuotiaita asukkaita. Mielenterveystoimistossa asioi myös lapsiperheiden vanhempia erilaisten psyykkisten ongelmien takia. Hoitajaksojen aikana kartoitetaan perhetilanne ja sairauden vaikutus lapseen. Tarvittaessa ollaan asiakkaan luvalla yhteydessä sosiaalitoimeen ja perheneuvolaan.

5.2.6 Vammaispalvelu ja kehitysvammahuolto

Vammaispalvelu kuuluu sosiaali- ja terveystieteiden organisaatiossa koti- ja laitoshoitopalveluihin. Vammaispalveluilla edistetään vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Palveluilla pyritään poistamaan vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä.

Vaikeavammaisten lasten ja nuorten tarpeisiin myönnetään etupäässä asunnon muutostöitä (esim. luiskat, nostolaitteet ym.), kuljetuspalvelua (jos ei kykene ikätasoaan vastaavasti kulkemaan julkisissa liikennevälineissä), vammaisille lapsille sopeutumisvalmennuksena esimerkiksi tukiviittomien opetusta. Myös tilapäishoitoa pyritään järjestämään vanhempien jaksamisen tukemiseksi. Lisäksi voidaan myöntää omaishoidontukea sosiaali- ja terveystieteiden lautakunnan hyväksymien kriteerien mukaan. Vuonna 2008 omaishoidontukea myönnettiin 13:lle lasta hoitaville vanhemmille.

Kehitysvammahuollon avopalvelujen yhteistoiminta-alue aloitti toimintansa 1.1.2009 alkaen viiden kunnan (Juupajoki, Kangasala, Kuhmalahti, Orivesi ja Pälkäne) alueella. Kangasalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus tuottaa sovitut palvelut isäntäkuntana oman kunnan lisäksi yhteistyökuntien asukkaille. Palvelut on kohdennettu oman alueen lapsille ja aikuisille kehitysvammaisille asiakkaille ja perustuvat Kehitysvammalakiin (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977), mutta myös muu sosiaali- ja terveystieteiden lainsäädäntö säätelee toimintaa. Asiakkuus edellyttää kehitysvamma-diagnoosin ja erityishuolto-ohjelman, joka on samalla kotikunnan maksusitoumus. Kehitysvammaisten kuntoutusneuvola- ja laitospalvelut siirtyivät 1.1.2009 alkaen Pirkanmaan sairaanhoitopiiriin hoidettavaksi.

5.2.7 Lapsen ja nuoren fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia edistävien ja tukevien palveluiden kehittämistarpeet

Nettipalautteiden, neuvolassa ja päiväkodeissa suoritettujen kyselyjen mukaan kuntalaiset toivoivat lasten/lapsiperheiden terveyspalveluissa kehitettävän seuraavia asioita:

- Pysyvät työntekijät neuvoloihin
- Lisäresurssien saaminen palveluiden yhtenäistämiseksi eri alueilla, erityisesti Suoramalla, kuntalaisten eriarvoisuuden poistamiseksi
- Lisää tietoa, koulutusta ja välittämistä neuvolaan, synnytyksen jälkeinen masennus tunnistetaan ja osin hoidetaan huonosti
- Huomataan ongelmat ja reagoidaan niihin
- Neuvolat usein näkevät vain pienen siivun perheen todellisesta tilanteesta ja jos perhe haluaa asioiden oikean puolen ja ongelmat salata, ei niitä ainoastaan vuosittain tapahtuvilla neuvokäynneillä voida tunnistaa
- Ns. matalan kynnyksen puuttuminen jo ennen kouluikää
- Neuvola Vatialassa on onnistunut sellaisessa asiassa, jolla voitaisiin auttaa montaa äitiä, ja se asia on vertaistukiryhmä 1. lapsen syntymän jälkeen. Saman ikäisten lasten äidit kutsutaan ohjattuun ”palaveriin” kolme kertaa lapsen syntymän jälkeen ja tämän jälkeen voidaan jatkaa tapaamisia ryhmän kesken, mikäli näin halutaan.
- Asioiden tulisi lähteä liikkeelle jo vauvan odotusajasta eli etteivät vanhemmat jää yksin ajatustensa kanssa vauvan syntymän jälkeen.
- Vauva- ja lapsiperheille tulisi järjestää enemmän luentoja, esim. miten toimia uhmaikäisen/suuritarpeisen lapsen kanssa tai mitä keinoja on arjesta selviytymiseen (esim. erityistilanteissa, sairastellessa yms.)
- Vertaisryhmiä voitaisiin perustaa enemmän. Olisi hyvä, että ainakin aluksi toimintaa ohjaisi joku ammattilainen ja myöhemmin ryhmä voisi toimia itseohjautuvasti
- Yhdessä nettipalautteessa toivottiin vammaisten lasten palveluja ja harrastusmahdollisuuksia kehitettävän.
- Terveystuhoon palvelut toivotaan toimiviksi siten, että ennalta ehkäisevä ja varhainen puuttuminen toteutuu.
- Terveyskeskuksen päivystykseen toivottiin lisää lääkäreitä, päivystyksessä lasten osaan ja palveluun huomion kiinnittämistä
- Lasten asiassa omalääkärille ajan saamista helpotettava
- Lastenlääkäripalveluita ehdotettiin saatavaksi
- Perheneuvolapalveluja lisäämistä ehdotettiin
- Ostopalveluna hankittuun silmälääkäripalveluihin ja niiden toimivuuteen olisi kiinnitettävä huomiota.
- Hammashoidon palveluilta odotettiin aikaisempaa puuttumista ongelmiin ja hammashoitoon odotusaikoja lyhyemmiksi.
- Puheterapiapalveluita esitettiin lisättävän.

Ammattilaisten työpajoissa esitettiin seuraavia ajatuksia lasten ja nuorten fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin liittyvistä kehittämistarpeista:

- Perheneuvolan nuorisopsykiatrinen työryhmä on varsin kuormitettu ja työryhmästä puuttuu sosiaalityöntekijän työpanos lähes kokonaan. Tarve on lisätä työryhmään sosiaalityöntekijän työpanosta. Erikoistuva nuorisopsykiatri hankitaan ostopalveluna ja

sopimus on voimassa vuoden 2009 loppuun, joten tarve vakinaistaa nuorisopsykiatrin toimi on olemassa.

- *Neuvolassa vertaistukiryhmien ja perhevalmennuksen lisääminen*
- *Isien ja lasten ryhmien lisääminen*
- *Suoraman alueella yhteistyön lisääminen neuvolan ja päivähoidon kanssa*
- *Varhaiskasvatustilaisuuksille jatkossa myös seurakunta ja neuvolatoiminta mukaan*
- *Seurakunnan ja neuvolan yhteistyön lisääminen*
- *Ensimmäistä lastaan odottavien vanhempien tukeminen*
- *Puheterapiapalvelut tarvetta vastaavalle tasolle*
- *Päihdeasioiden seuranta tiivistettävä nuorilla peruskouluopetuksen jälkeen*
- *Keskusneuvolan alueella lääkärin vaihtuvuus koetaan haasteellisena, koska ”vierailevat” lääkärit ottavat huomioon vastuuta, joka siirtyy terveydenhoitajalle.*
- *Enemmän moniammatillista yhteistyötä neuvolan, psykologien ja sosiaalipuolen kanssa. Hyvinvointineuvola on kannatettava ajatus*
- *Ennaltaehkäisevään työhön kaivataan lisää resursseja*
- *Osallistuminen kouluterveyskyselyyn on tärkeää! Kyselyn tuloksia voitaisiin hyödyntää paremmin. Kyselyn kautta saadaan mm. faktatietoa nuorison päihdekäytöstä ja sitä voidaan hyödyntää mm. vanhempainillassa. Kyselyn analyysi antaa hyvää taustatietoa terveydenhoitajan työhön ja terveysneuvonnan suunnitteluun ja kohdentamiseen. Lisäksi tulokset kuvaavat alueellista kehitystä terveysongelmien suhteen ja antavat jonkinlaista viitettä myös terveysneuvonnan vaikuttavuudesta.*
- *Nuorten mielenterveyspalvelut ovat riittämättömät, mielenterveystoimisto on ainoa paikka jonne pääsee 18 v. täyttänyt.*

5.3 Varhaiskasvatus

Kangasalan kunnan organisaatiomuutoksessa päivähoido on yhdistetty hyvinvointitoimialaan kuuluvaan sivistystoimeen 1.1.2009 alusta alkaen. Päivähoidon palvelualueen nimi on organisaatiomuutoksessa muutettu varhaiskasvatukseksi. Varhaiskasvatuksen toteutumisen tavoitteena Kangasalla on hyvinvoiva lapsi. Kangasalan kunnan päivähoidolle on laadittu varhaiskasvatussuunnitelma vuonna 2005, joka yhdessä esiopetussuunnitelman ja perusopetuksen opetussuunnitelman kanssa muodostaa lasten hyvinvointia, kasvua ja oppimista edistävän kokonaisuuden. Laadun kehittämisen tulee olla jatkuvaa. Päivähoidon laatukäsikirjan tarkoituksena on antaa perusteet ja menetelmät varhaiskasvatuksen yhdenvertaisen toteutumisen arvioinnille.

Varhaiskasvatus toteutuu kokonaisuutena, jossa lapsen hoito, kasvatus ja opetus muodostavat ehyen kokonaisuuden. Lapsen hyvinvoinnin taustalla on hyvinvoiva perhe. Tästä syystä hoitopaikan ja perheen välinen yhteistyö on lapsen hyvinvoinnin kannalta hyvin tärkeä. Lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia tuetaan lapsen iän ja kehitysvaiheen mukaisesti ja hänen perustarpeistaan huolehditaan.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda edellytykset yhdessä perheiden kanssa lasten tasapainoiselle kokonaisvaltaiselle kehitykselle:

- järjestämällä laadukasta varhaiskasvatusta ja esiopetusta
- tukemalla perheitä kasvatustehtävässä niin, että se palvelee lapsen ja perheen etua,
- tarjoamalla turvallinen ja kehitystä tukeva kasvuympäristö.

5.3.1 Varhaiskasvatuspalvelut

Varhaiskasvatuksen palvelualue sisältää päiväkotitoiminnan, perhepäivähoidon eri toimintamuotoineen, viriketoiminnan, kotihoidon tuen ja kuntalisän, sekä yksityisen hoidon tuen ja kuntalisän sekä ostopalvelut muilta kunnilta.

Päiväkotitoiminta

Kangasalla on 23 päiväkotia. Lapsiryhmät on jaettu ikäryhmittäin kunkin alueen tarpeen mukaan. Päivähoitoyksiköiden aukioloaika vaihtelee klo 6.30 ja 17.00 välillä. Harjunsalon päiväkotia on auki 24 h sekä Vesaniemen, Sahalahden ja Liutun päiväkodit ovat tarvittaessa auki arkisin klo 6 – 21.30. Muutamissa päiväkodeissa on integroitu pienryhmä tukea tarvitseville lapsille. Päiväkodeissa ja ryhmäperhepäiväkodeissa noudatetaan Kangasalan kunnan päivähoitoyksiköiden yhteistä ruokalista. Ruokalista on kuuden viikon kiertävä lista, joka saattaa muuttua teemojen ja eri kausien (esim. ajankohtaiset vihannekset jne.) mukaan. Jos lapsi tarvitsee allergian vuoksi erityisruokaa, asia huomioidaan, mikäli päiväkodin keittäjälle toimitetaan lääkärin, terveydenhoitajan tms. ohjeet ruokavaliosta.

Koko- ja osapäivähoidossa olevien lasten lukumäärät ajalla 2005 – 2008:

Vuosi	2005	2006	2007	2008
Koko- ja osapäivähoidossa alle 3-vuotiaat	214	225	261	246
Koko- ja osapäivähoidossa 3-6 -vuotiaat	882	886	947	1121
Koko- ja osapäivähoidossa, yhteensä lapsia	1096	1111	1208	1367
Lapsia päivähoitossa / % alle kouluikäisistä	43,9	42,4	43,9	47,7
Yli 7-vuotiaita	27	11	17	12

Kuva 7. Koko- ja osapäivähoidossa olevien lasten lukumäärät ajalla 2005 – 2008

Päivähoitopaikkojen lisätarve on tulevina vuosina 80 – 100 uutta päivähoitopaikka vuodessa.

Perhepäivähoito

Perhepäivähoidon toimintamuotoina on **hoitajan kodissa** tapahtuva perhepäivähoito tai **lapsen kotona** tapahtuva perhepäivähoito, mikäli lapsella on erityisen vaikea sairaus tai vamma ja hoitoa on mahdoton järjestää muissa päivähoitoyksiköissä. Perhepäivähoitona toteutetaan **kolmiperhepäivähoitona**, jossa lapsiryhmä muodostuu 2-4 perheen lapsista. Lapset

hoidetaan joko vuorollaan kunkin perheen omassa kodissa tai sopimuksen mukaan aina saman perheen kodissa. **Ryhmäperhepäivähoito** on perhepäivähoidon toimintaa, jossa kunta esimerkiksi vuokraa huoneiston, johon tulee työskentelemään kaksi - kolme perhepäivähoitajaa ja tarvittaessa yksi päivähoitaja. Hoidossa on 8 -12 lasta. Kangasalla toimii kuusi ryhmäperhepäiväkotiä, näistä yhdessä ryhmäperhepäiväkodissa on kymmenen hoitopaikkaa allergisille lapsille.

Kotona työtään tekeviä perhepäivähoitajia on kunnassa toukokuussa 2009 noin 40. Kangasalan kunta osallistui Pirkanmaan alueen perhepäivähoidon kehittämishankkeeseen ”Pirtsakkaan” vuosina 2005 - 2007.

Viriketoiminta

3-5-vuotiaille, lähinnä kotihoidossa oleville lapsille tarkoitetut avoimet varhaiskasvatuspalvelut eli virikekerhot toimivat kolmella eri alueella, Pikkolan alueella toimii Ompulan virikekerho, Suoraman alueella on Punapaulat-virikekerho ja Kuunsäteet-virikekerho toimii Ruutanan alueella. Virikekerho toimii kahtena – neljänä päivänä viikossa kolme tuntia kerrallaan. Virikekerho on maksullinen palvelu. Vuonna 2009 virikekerhoissa on 57 lasta. Lisäksi Pikkolan alueella Ompulassa on aloitettu elokuussa 2009 äiti-lapsikerho.

Virikekerhon toiminnan suunnittelusta, toteutuksesta ja ohjaamisesta vastaavat päiväkodinopettajat. Virikekerhon yhtenä tehtävänä on tukea perheiden kasvatustyötä siten, että se palvelee sekä lapsen että perheen etua. Lisäksi toiminta-ajatuksena on tarjota lapsen kokonaisvaltaista ja turvallista kehitystä tukeva kasvuympäristö. Toiminnan sisältöä ja muotoja pyritään kehittämään yhteistyössä perheiden kanssa. Tulevina vuosina tullaan kehittämään lisää avoimia päivähoiton palveluja perheille.

Kotihoidontuki ja kuntalisä

Kuntalisää ei myönnetä enää uusille hakijoille 1.9.2009 alkaen. Kotihoidontuen ja Kangasala-lisän piirissä olevien lasten lukumäärät:

Vuosi	2005	2006	2007	2008
Lasten lukumäärä/ lasten kotihoidontukea saavat	719	758	790	801
-joista kuntalisää saavia	441	477	531	524
Lasten kotihoidontuen piirissä olevia alle kouluikäisistä %	28,8	28,9	28,7	28

Kuva 8. Kotihoidontuen ja Kangasala-lisän piirissä olevien lasten lukumäärät ajalla 2005 – 2008.

Yksityisen hoidontuki ja kuntalisä

Vanhemmat voivat järjestää alle kouluikäisen lapsen hoidon yksityisen hoidon tuen avulla. Tukea haetaan Kelan kautta ja maksetaan vanhempien valitsemalle yksityiselle hoidon tuottajalle (yksityiselle hoitajalle, yksityiselle ryhmäperhepäiväkodille tai yksityiselle päiväkodille), jonka

kunta on hyväksynyt. Lakisääteisen tuen lisäksi Kangasalla maksetaan yksityisen hoidon tuen kuntalisää. Vuonna 2008 yksityisen hoidon kuntalisää sai Kangasalla 181 lasta, mikä on 6,3 % kaikista alle kouluikäisistä lapsista.

Yksityisen hoidon tukea voidaan maksaa myös yksityiselle henkilölle, jonka kanssa on solmittu vähintään kuukauden kestävä työsopimus lapsen hoidosta. Lapsen hoitaja ei voi kuitenkaan olla saman perheen jäsen.

Kuntalisän maksamisen perusteena on, että lapsi on oikeutettu lakisääteiseen yksityisen hoidon tukeen ja hoitoaika tulee olla yli 25 tuntia viikossa. Lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 4 § 4 momentin mukaisesti esiopetukseen osallistuvasta tai perusopetuksen säädettyä aikaisemmin aloittavasta lapsesta kuntalisä on puolet kokopäiväkuntalisästä.

Esiopetus

Esiopetusta tarjotaan kaikilla päivähoitoalueilla. Lakisääteiseen vähintään 700 tuntia vuodessa kestäväan maksuttomaan esiopetukseen ovat oikeutettuja kaikki lapset vuotta ennen oppivelvollisuuden alkua. Lukukausi noudattelee pääosin kouluissa noudatettavia toiminta-aikoja. Kangasalan kunnassa esiopetusta annetaan päivähoidossa päiväkotien kokopäiväryhmissä niille lapsille, joilla on myös päivähoitoa tarve.

Esiopetusta järjestetään myös kouluilla, kuten Kautialan, Liuksialan, Lahdenkulman, Sariolan, Raikun, Ruutanen, Vatialan, Suoraman ja Tursolan kouluilla. Koulussa esiopetus tapahtuu joko omassa ryhmässä tai yhdysluokassa.

Päivähoidon esiopetuksen piirissä olevien lasten lukumäärät ajalla 2005 – 2008:

Vuosi	2005	2006	2007	2008
Lapsia esiopetuksen piirissä	283	298	274	278
- joista myös päivähoitoa tarve	196	252	240	251
- päiväkodissa ilman hoidon tarvetta	39			
- viriketoiminnan esiopetuksessa	48	46	34	27

Kuva 9. Päivähoidon esiopetuksen piirissä olevat lapset ajalla 2005 – 2008.

5.3.2 Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa

Lapsi voi tarvita tukea eri kehityksen osa-alueilla eripituisia aikoja ja tuen tarve voi ilmetä eri tavoin eri ympäristöissä ja tilanteissa. Lapsen tuen tarve arvioidaan yhdessä lapsen vanhempien, kasvatushenkilöstön ja asiantuntijoiden kanssa. Arvioinnissa tarkastellaan havaintoja lapsesta ja lapsen toiminnasta erilaisissa ympäristöissä, tilanteissa ja päivittäisissä toiminnoissa. Tunnistetaan tilanteet, jotka lapsi hallitsee ja joissa hän tarvitsee tukea. Keskustelussa sovitaan varhaiskasvatuksen tukitoimien käytöstä päivittäisissä tilanteissa niin, että vanhemmille ja henkilöstölle muodostuu yhteinen käsitys. Sovitut asiat kirjataan lapsen

varhaiskasvatussuunnitelman liitteenä olevaan erityisen tuen suunnitelmaan. Suunnitelmassa määritellään lapsen vahvuudet, tuen tarve, tavoitteet ja menetelmät. Tavoitteiden toteutumista arvioidaan toimintakauden aikana ja arvioinnin pohjalta asetetaan uudet tavoitteet.

Lapsen tarvitsemat tukitoimet järjestetään mahdollisimman pitkään siihen päivähoitopaikkaan, missä lapsi on hoidossa. Näihin ryhmiin tukea järjestetään kiertävien erityislastentarhanopettajien, erityislastentarhanopettajien ja ryhmäavustajien avulla. Ensisijainen tukimuoto on pedagoginen kuntoutus, jossa huomioidaan lapsen yksilölliset tarpeet. Lapsen tarvitsema tuki aloitetaan mahdollisimman varhain.

Päivähoidon henkilöstöä sitoo lastensuojelulain 25§:n mukaan palveluksessa ollessaan ilmoitusvelvollisuus. Mikäli henkilöstö on huolissaan lapsen kehityksestä tai hänen kasvuolosuhteistaan eikä tilanne muutu, vaikka vanhempien kanssa on asiasta keskusteltu, on henkilöstön tehtävä lastensuojeluilmoitus.

Erityispäivähoidon koordinaattorin tehtäviin kuuluu koko kunnan erityisen tuen kehittäminen ja koordinointi varhaiskasvatuksessa. Lisäksi erityispäivähoidon koordinaattori tekee erityispäivähoidon kuljetus- ja ostopalvelupäätökset.

Kiertävä erityislastentarhanopettaja eli kelto on osa päivähoitohenkilöstöä ja hän työskentelee yhdessä lapsen vanhempien, päivähoitohenkilöstön ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Hän on myös mukana arvioitaessa ja suunniteltaessa lapsiryhmän toimintaa ja lapsen tarvitsemia tukitoimia. 1.8.2009 alkaen päivähoidossa työskentelee yhteensä viisi alueellista keltaa.

5.3.3 Varhaiskasvatuspalveluiden kehittämistarpeet

Nettipalautteiden ja päiväkodeissa sekä Varhaiskasvatusmessuilla suoritetun kyselyn kautta tulleet varhaiskasvatukseen liittyvät kuntalaisten palautteet/kehittämistarpeet:

Lasten päivähoitoon liittyvät kehittämistoiveet:

- päiväkotien suurien ryhmäkokojen pienentämistä toivottiin
- päivähoidon henkilökunnan vaihtuvuutta on vähennettävä ja henkilökunnan pysyvyyteen kiinnitettävä huomiota
- henkilökunnan rekrytoinnissa olisi noudatettava pätevyysvaatimuksia
- vakisijaiskäytännön kehittämistä ja varhaiskasvatushenkilökunnan kouluttamista ja tykytoiminnan järjestäminen henkilökunnan jaksamiseksi otettiin esille
- päiväkotipaikkojen riittävyttä pohdittiin
- riittävä henkilökunnan määrä ja henkilökunnan jaksamisen kehittäminen
- perhepäivähoitoa toivottiin lisää
- yksilöllisyyden huomioimista toivottiin ja laitospäivähoitoa vähentämistä päiväkotihoidossa
- päiväkotien ja koulujen keittiöiden keskittämistä vastustettiin
- uskonnottomien päivähoitomahdollisuuksia toivottiin vaihtoehdoksi
- englanninkielisiä kokopäivähoitopaikkoja toivottiin lisää
- tilapäistä, satunnaista päivähoitomahdollisuutta toivottiin lisää, samoin kesähoitoa
- päivähoitopaikan järjestymistä läheltä kotoa toivottiin
- joustonvaraa vuoropäivähoidon hoitoaikojen ilmoittamiseen
- useampiportaista maksuasteikkoa
- esikoulutoiminta sai kiitosta

Päivähoitopäivien sisältöjä toivottiin kehitettävän seuraavasti:

- 3-5 -vuotiaille retkien järjestämistä päivähoidon aikana
- kulttuuritapahtumia päivähoitopäivän aikana
- pidempää ulkoilua aamupäivällä
- viestivihko käyttöön päivähoidon ja vanhempien välisen tiedonkulun tukemiseksi
- sähköposti tiedonkulkuvälineeksi
- päivähoidossa lasten karkinsyönti (Espoon kaupungin malli)
- ruokarukouksen pitämistä pohdittiin (Espoon kaupungin malli)
- kiireetöntä läsnäoloa ja leikkiä päivähoitopäivien aikana
- toiminnallista toimintaa, jumppaa, musiikkia, yhteistä askartelua päivähoitopäivän aikana

Kotona lapsiaan hoitavat vanhemmat toivoivat kehitettävän seuraavia palveluja kasvatuksen tueksi:

- monipuolista kerhotoimintaa, useampana päivänä viikossa kotona oleville lapsille ja vanhemmille ja yleensä kerhotoiminnan lisäämistä
- avointa päiväkotitoimintaa ja lapsiparkkia
- virikekerhoja esitetään maksuttomaksi, jotta kaikilla olisi mahdollisuus käydä niissä
- Kangasala- lisää toivottiin maksettavan edelleen ja oltiin huolissaan sen loppumisesta säästötoimista johtuen.
- ”Mummo-palvelua” odotettiin elämäkokemuksen jakajaksi muualta muuttaneiden perheiden tueksi.
- vauvaperheille pyydettiin tukea, että vanhemmat eivät jäisi yksin vauvan syntymän jälkeen
- vertaisryhmiä toivottiin
- luentoja vauva- ja lapsiperheaiheista
- kotona hoidettaville lapsille toivottiin viriketoimintaa ja kerhotoimintaa Seurakunnan kerhot saivat kiitosta toiminnastaan
- tukea tarvitsevat vanhemmat hyötyisivät perhetyön avusta tai lapsiperheiden kotipalvelusta.

Esikouluja toivottiin kehitettävän seuraavasti:

- esikoulut ovat liian täysiä
- esikouluopetustilat olisi muutettava tilavammaksi ja erilaiseen toimintaan sopivammaksi
- esikoulujen kiireen tuntu vähemmäksi
- toisaalta esikouluja esitettiin siirrettäväksi koulujen yhteyteen ja toisaalta esitettiin esiopetusikäisille päiväkodissa olevan omia ryhmiä, jotta esiopetus erottuisi päiväkotihoidosta.
- Suoraman virike-eskarin tilojen parantamiseen toivottiin kiinnitettävän huomiota.
- myös seudullinen esiopetus otettiin vaihtoehtona esille
- esikoulun ja koulun yhteistyö siirrettävä arjen tasolle

Ammattilaisten työpajassa esiin nousseita varhaiskasvatukseen liittyviä kehittämistarpeita:

- päivähoidossa kouluttamattomia sijaisia paljon
- ryhmäkoot puhututtavat, ryhmäkoot lain sallimissa rajoissa
- yhteistyö neuvolan, päivähoidon ja srk:n kanssa kaikilla alueilla
- maahanmuuttajalasten erityistarpeisiin huomion kiinnittäminen
- iltahoidon kysynnän kasvu (Liuttu, Vesaniemi, Sahalahti)
- varhaiskasvatusmessuille myös seurakunta ja neuvolatoiminta mukaan
- jokaiselle päiväkotialueelle yhteinen työryhmä, jossa mukana neuvola, srk ja päivähoito
- avoimen päiväkotitoiminnan, kerhotoiminnan kehittäminen, mm.Perhetalo Omppula
- päivähoidossa näkyy vanhempien jaksamattomuus, työn ja kodin yhteensovittaminen

- oma perhetyöntekijä päiväkoteihin
- vanhempien vertaistukiryhmiä varhaiskasvatuksen piiriin
- päiväkodissa tukiryhmiä vanhemmille vanhemmuuden tukemiseksi
- varhaiskasvatuksen erityispalvelut tasaisesti saataville joka alueelle, jotta lapsen ei tarvitse vaihtaa aluetta
- esi- ja alkuopetuksen aluetiimin toiminta, onko terveydenhoitajia mukana
- paljon tarvetta perhetyöntekijöille eli lapsiperheiden kotipalvelua tukemaan kotona lapsiaan hoitavia vanhempia
- erityistä tukea tarvitsevat lapset: Miten kynnystä saa laskettua, että vanhemmat hakisivat apua?
- tiedonkulun parantaminen eri tahojen välillä erityistä tukevien lasten asioissa
- nuorille vanhemmille voisi järjestää arjen taitojen opettamista esim. Marttojen avulla
- matalan kynnyksen paikat, esim. puhelinneuvontaa ja keskusteluapua
- yhteistyön kehittäminen MLL:n Eskarista ekalle-hankkeen kanssa

5.4 Kouluikäinen lapsi ja nuori

Opetussuunnitelmassa päätetään perusopetuksen kasvatus- ja opetustyöstä ja täsmennetään perusteissa määriteltyjä tavoitteita ja sisältöjä sekä muita opetuksen järjestämiseen liittyviä seikkoja. Perusopetuksen opetussuunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon esiopetuksen opetussuunnitelma ja perusopetuksen yhtenäisyys sekä muut kunnassa tehdyt lapsia, nuoria ja koulutusta koskevat päätökset. Opetuspalvelut kuuluvat kasvatus- ja opetuslautakunnan toimialaan.

Tieto- ja viestintätekniiikan kehitys on erittäin nopeaa. Kangasalan koulujen tieto- ja viestintätekniiikan suunnitelma on laadittu vuosille 2007 – 2011. Tieto- ja viestintätekniiikan strategian tulee olla keskeinen toimintaa ohjaava asiakirja tieto- ja viestintätekniiikan pedagogisessa ja teknisessä suunnittelussa ja toteutuksessa sekä laitehankinnoissa Kangasalan kunnassa. Strategialla pyritään em. asioiden tasapuoliseen toteutukseen niin koulujen ja opettajien kuin yksittäisen oppilaankin kohdalla.

Kangasalan kunnan oppilaiden lukumäärät vuosilta 2005 – 2008:

Vuosi	2005	2006	2007	2008
Oppivelvollisia yhteensä	3420	3415	3413	3450
Oppilaita omissa kouluissa	3305	3302	3309	3350
vuosiluokat 0 – 6	2177	2175	2150	2189
vuosiluokat 7 – 9	1128	1127	1159	1161
Muiden kuntien kouluissa	55	53	49	48
Korvaavissa kouluissa mm. Steiner)	60	60	55	52

Kuva 10. Oppivelvolliset ja oppilaat eri vuosiluokilla

Syksyllä 2009 aloitti Kangasalla peruskoulun 3408 oppilasta.

Vuosiluokkien 1 – 6 alueellinen oppilasennuste, joka perustuu väestörekisterikeskuksen asukastilastoon, on kuvattu Kangasalan kouluverkkosuunnitelmassa 2006 -2013:

Lukuvuosi	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012
Oppilasennuste	2086	2046	2040	2037	2087	2121

Länsi-Kangasala	746	755	777	799	845	894
Suorama	450	462	482	508	544	590
Vatjala	296	293	295	291	301	304

Etelä-Kangasala	524	519	506	509	510	493
Kirkkoharju	376	378	373	380	389	375
Liuksiala	148	141	133	129	121	118

Väli-Kangasala	279	265	259	242	243	241
Huutijärvi	232	218	211	195	198	195
Kautiala	20	19	20	22	22	25
Raikku	27	28	28	25	23	21

Pohjois-Kangasala	329	320	320	314	328	334
Ruutana	199	192	193	184	192	197
Haviseva	130	128	127	130	136	137

Itä-Kangasala	208	187	178	173	161	159
Sariola	145	131	121	113	104	99
Lahdenkulma	36	30	31	31	33	36
Vilpeilä	27	26	26	29	24	24

Kuva 11. Vuosiluokkien 1 – 6 alueellinen oppilasennuste

5.4.1 Perusopetus

Perusopetuksen 1. – 6. luokan opetusta järjestetään Havisevan, Huutijärven, Kautialan, Kirkkoharjun, Lahdenkulman, Liuksialan, Raikun, Ruutanan, Sariolan, Suoraman, Vatialan ja Vilpeilän kouluilla. Tursolan koulu aloitti toimintansa syksyllä 2009. Työryhmä selvittää pienten kyläkoulujen tulevaisuutta syksyllä 2009. Perusopetuksen 7.- 9. luokan opetukset toteutuvat Pikkolan, Pitkäjärven ja Sariolan kouluissa. (Kuva 13)

Kuvassa 12 on esitetty Kangasalan eri koulujen perusopetuksessa olevien lasten ja nuorten lukumäärät ja koulujen perusopetusryhmien lukumäärät syksyllä 2009.

Koulu	Esiopetus	Vuosi- luokka	Vuosi- luokka	Vuosi- luokka	Vuosi- luokka	Vuosi- luokka	Vuosi- luokka	Vuosi- luokka	Vuosi- luokka	Vuosi- luokka	Yht.	Perusope- tusryhmä
		1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Yhteensä	93	375	363	354	359	359	324	377	369	427	3408	
Haviseva		16	17	24	29	21	27				134	6
Huutijärvi		29	38	37	27	44	43				218	11
Kautiala	5	5	7	4	6	0	0				27	2
Kirkkoharju		37	40	65	59	77	53				331	15
Lahdenkulma	4	10	3	4	8	0	0				29	2
Liuksiala		35	29	25	26	24	22				169	9
Raikku	9	7	10	8	8						41	3
Ruutana	22	41	44	25	31	32	21				216	9
Sariola	9	18	18	18	26	30	28				147	8
Suorama		57	58	79	75	77	69				415	18
Tursola	27	43	37								107	6
Vatiala	11	63	52	57	53	53	59				350	15
Vilpeilä		9	7	3	10						29	2
Vatiala 11-v	7	3	3	5	1	1	2	5	4	4	35	4
Pikkola								206	205	223	634	36
Pitkäjärvi								125	110	146	381	23
Sariola								41	50	54	145	8

Kuva 12. Kangasalan kunnan peruskoulun oppilasmäärät ja perusopetusryhmät 20.8.2009

Seuraavassa taulukossa on esitetty opetusryhmien keskikoko vuosina 2007 ja 2008:

Koulu	Oppilaita yhteensä	Oppilaita yhteensä	Perusope- tusryhmiä	Perusope- tusryhmiä	Oppilaita/ perusopetus ryhmä	Oppilaita/ perusopetus ryhmä
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Yhteensä	3 309	3 350				
Haviseva	131	133	6	6	21,8	22,2
Huutijärvi	231	224	10	11	23,1	20,4
Kautiala	26	27	2	2	13,0	13,5
Kirkkoharju	383	376	17	17	22,5	22,1
Lahdenkulma	28	36	2	3	14,0	12,0
Liuksiala	171	162	10	9	17,1	18,0
Raikku	38	41	3	3	12,7	13,7
Ruutana	198	220	10	10	19,8	22,0
Sariola 1-6	139	140	7	8	19,9	17,5
Suorama	424	437	19	20	22,3	21,9
Vatiala	330	345	15	15	22,0	23,0
Vilpeilä	30	27	2	2	15,0	13,5
Harjaantumisopetus	31	33	4	4	7,8	8,3

Pikkola	602	607	32	35	18,8	17,3
Pitkäjärvi	408	399	23	23	17,7	17,3
Sariola 7-9	139	143	8	8	17,4	17,9

Kuva 13. Kunnan koululaitoksen perusopetusryhmät ja niiden keskikoko

5.4.2 Erityinen tuki perusopetuksessa

Koulukuljetus

Peruskoulun oppilas on oikeutettu maksuttomaan koulukuljetukseen, jos hänen koulumatkansa on yli 5 km. Lisäksi kuljetusta voi hakea koulukuljetusperiaatteiden mukaisesti esim. jos koulutie on luokiteltu vaaralliseksi.

	2004	2005	2006	2007	2008
Kuljetusoppilaita	678	903	941	920	950

Kuva 14. Peruskoulun oppilaiden kuljetus

Erityisopetus

Vuoden 2007 tilastotietoa erityisopetukseen siirretyistä oppilaista:

Kangasalla oli perusopetusikäisiä oppilaita 3 313, joista oli siirretty erityisopetukseen 213 oppilasta eli 6,4 prosenttia. Koko Suomen oppilasmäärästä erityisopetukseen siirrettyjä oli 8 prosenttia.

Suurin osa erityisopetukseen siirretyistä oppilaista opiskeli lukuvuonna 2008-2009 yleisopetuksen luokassa joko kokonaan tai joustavan pienryhmän tuella. Erityisopetuksen antamaa tukea on porrastettu alueittain. Erityisopetusalueet noudattavat yläkoulujen oppilaaksi ottopiirejä.

Alueellinen erityisopetus

Osa-aikaisen eli laaja-alaisen erityisopetuksen tehtävänä on tukea yleisopetusta auttamalla oppilaita, joilla on lieviä oppimiseen tai koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia. Lieviä oppimisvaikeuksia voivat olla mm. puheen, lukemisen, kirjoittamisen, matematiikan tai muun oppiaineen vaikeudet. Laaja-alaista erityisopetusta voi saada myös ilman erityisopetuspäätöstä. Erityisopetussiirto ja henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma Hojks tarvitaan, mikäli jossain aineessa yksilöllistetään oppimäärä. Osa-aikaista erityisopetusta on tarjolla kaikissa kouluissa. Opetus annetaan yksilö- tai pienryhmäopetuksena.

Pienryhmäopetukseen osallistuva oppilas tarvitsee tukea useissa oppiaineissa ja hänellä voi olla yksilöllisiä oppimääriä. Pienryhmien koko ja kokoonpano vaihtelevat ja niissä voi opiskella useamman luokka-asteen oppilaita. Oppilaille tehdään erityisopetussiirto ja henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS.

Alakoulussa oppilas on yleisopetuksen kotiluokan oppilas, mutta opiskelee pienryhmässä erityisopettajan/ erityisluokanopettajan kanssa ne aineet, joissa tarvitsee tukea.

Yläkoulussa oppilas on erityisluokanopettajan vetämän pienryhmän oppilas. Hän integroituu

yleisopetuksen ryhmiin taito- ja taideaineissa sekä kykyjensä mukaan joissakin teoria-aineissa. Pienryhmässä opiskelee enimmillään 10 oppilasta.

Pienryhmäopetusta järjestetään seuraavissa kouluissa:

Pitkäjärven alue:

Pitkäjärven yläkoulu (1 ryhmä) ja Suoraman alakoulu (1 ryhmä)

Pikkolan alue:

Pikkolan yläkoulu (3 ryhmää) ja Kirkkoharjun alakoulu (3 ryhmää)

Sariolan alue:

Sariolan alakoulu (1 ryhmä, oppilaita myös Kuhmalahdelta)

Keskitetty erityisopetus

Ns. **keskitetty erityisopetus** sisältää erityisluokat, joissa oppilaalle on mahdollisuus suunnata paljon tukitoimia. Oppilaat tulevat koko kunnan alueelta. Oppilaalla tulee olla erityisopetussiirtopäätös ja HOJKS. Opettajana toimii erityisluokanopettaja. Integraatiota erityisopetuksesta yleisopetukseen harjoitetaan aina, kun se on oppilaan kannalta mahdollista ja tarkoituksenmukaista.

11-vuotinen opetus on tarkoitettu pidennetyn oppivelvollisuuden saaneille oppilaille, joiden opetus vaatii runsaasti strukturointia ja oppimistavoitteiden yksilöllistämistä. Opetus perustuu usein oppimiskokonaisuuksiin.

Opetus järjestetään Vatialassa (luokille 0-9). Vatialan koulun 11-vuotisessa opetuksessa opiskelee oppilaita myös Orivedeltä ja Kuhmalahdesta. Lukuvuonna 2008-2009 11-vuotisessa opetuksessa on ollut 33 oppilasta.

Kuntouttava opetus on tarkoitettu oppilaille, joilla on neuropsykiatrisia ongelmia. Koulunkäynti järjestetään tiiviissä yhteistyössä kodin ja hoitotahon kanssa.

Opetus järjestetään Liuksialassa (luokille 1-6) kahdessa erityisluokassa. Kummassakin on 6 oppilaspaikkaa.

Omaura-luokilla opiskeluun sisältyy koulutuskokeilu- ja työssä oppimisjaksoja, tutustumiskäyntejä ja erilaisia projektitöitä. Tavoitteena on elämänhallintataitojen, itsetunnon ja oppimismotivaation kasvattaminen, päättötodistuksen saaminen ja sopivan jatko-opiskelupaikan löytäminen. Opetus järjestetään Pikkolassa (pääasiassa 8. ja 9. luokan oppilaille). Oppilaspaikkoja on 16.

Kangasala ostaa erityisopetuspalveluja myös kunnan ulkopuolelta esim. Liisanpuiston koulusta Tampereella.

Koulunkäyntiavustajat

Vakituisia koulunkäyntiavustajia on kunnassa 39. Lisäksi Vatialan 11-vuotisessa opetuksessa työskentelee 2 Oriveden palkkaamaa koulunkäyntiavustajaa. Lisäksi on ollut määräaikaista työsuhteita ja jonkin verran työllistettyjä. Koulunkäyntiavustajien sijoittuminen eri kouluille mietitään tarvekartoituksen perusteella joka kevät uudelleen.

Lukuvuonna 2008-2009 kunnassa on työskennellyt koulunkäyntiavustajia seuraavasti:

- alakouluilla 57, joista 15 11-vuotisessa opetuksessa (luokat 0-9) Vatialassa

- yläkouluilla 8

Perustyöaika vakituisilla koulunkäyntiavustajilla on 35 h/vk. Vammaislain mukainen hoito tai iltapäivätoiminnan pyörittäminen koululla voi lisätä tuntimäärän 38 h 15 min. Määräaikaisilla koulunkäyntiavustajilla osalla työaika on 35 h, osalla 30 h/vk.

Koululaisten iltapäivätoiminta

Koululaisten iltapäivätoimintaa organisoivat vapaa-aikapalvelut ja järjestäjinä ovat Kangasalan kunta, seurakunta, Kangasalan seudun 4H-yhdistys ja Suoraman vanhempainyhdistys. Toiminta on vapaaehtoista. Osallistuminen maksaa 80 €/kk. Jos osallistuu 10 krt tai alle/kk maksu on 40 €/kk. Toimintaa järjestetään klo 12.00- 16.30. Hakulomakkeita ja lisätietoja saa kouluun ilmoittautumisen yhteydessä tai vapaa-aikatoimistosta Kuohunharjantie 9.

5.4.3 Oppilas- ja opiskelijahuolto

Kouluissa toimii **oppilashuoltoryhmät**, joissa on edustettuna koulujen opetushenkilökunnan lisäksi koulupsykologi, koulukuraattori ja kouluterveydenhoitaja. Koulun ulkopuoliset tahot, kuten perheneuvolan edustaja, lapsiperheiden sosiaalityöntekijä sekä vapaa-aikaohjaaja ja erityisnuorisotyöntekijä käyvät yläkoulujen oppilashuoltoryhmissä sovitusti. Kouluterveydenhuoltopalveluista kerrotaan kappaleessa Lapsen ja nuoren fyysinen ja psyykinen hyvinvointi.

Koulupsykologipalvelut

Kangasalla on yksi koulupsykologi ja toiselle on määrärahat varattu vuoden 2009 talousarvioon, ja vakanssi täytetään vuonna 2010. Koulupsykologin vastuualueella ovat kaikki Kangasalan kunnan oppilaat sekä Honkalyhdyn perhekodin opiskelijat.

Koulupsykologin puoleen voi käännyä oppimiseen liittyvissä ongelmissa. Oppimisongelmia selvitetään yleensä psykologisen tutkimuksen avulla, johon hakeudutaan läheteellä (lähetelomakkeita saatavilla mm. erityisopettajilta). Ennen lähetteen tekoa vanhemmat ja koulun henkilökunta neuvottelevat oppilaan asioista ja käynnistää mahdolliset tukitoimet, esim. tukiopetuksen tai osa-aikaisen erityisopetuksen.

Tutkimuksia toteutetaan sekä kouluilla että koulupsykologin toimipisteessä osoitteessa, joka sijaitsee Kangasalan perheneuvolan tiloissa. Kouluilla tehtäviin tutkimuksiin jonotusaika on yleensä hieman pidempi (4,3 kk) kuin koulupsykologin toimipisteessä tehtäviin tutkimuksiin (3,2 kk). Jonossa etusijalla ovat alaluokkien (1-3 lk) oppilaat. Tutkimuksia tehdään vain vanhempien luvalla ja heidän kanssaan yhteistyössä.

Mikäli oppilaan tilanteessa on paljon muunlaisiakin kuin oppimisen ongelmia ja tilanne edellyttää nopeampaa puuttumista, on vanhemmilla mahdollisuus käännyä esim. perheneuvolan, koulukuraattorin tai sosiaalitoimen puoleen.

Koulukuraattoripalvelut

Kangasalla on kaksi koulukuraattoria, joiden työhuoneet ovat Pikkolan ja Pitkälän yläkouluilla. Heidän lisäksi on hankittu ostopalveluna 30 % viikkotyöajasta (noin 2 työpäivää) lukion kuraattoripalvelut. Vuoden 2009 talousarvioon on varattu kolmannen koulukuraattorin määrärahat

syksystä 2009 alkaen. Koulukuraattorit eivät ehdi kuin jonkin verran käymään alakouluissa oppilasmäärän suuruuden vuoksi. Valtakunnallinen suositus on n. 800 oppilasta koulukuraattoria kohden, kun se Kangasalla on n. 1500 oppilasta.

Koulukuraattori on koulun sosiaalityöntekijä, jonka työn tavoitteena on lapsen hyvinvoinnin ja myönteisen kehityksen tukeminen, lapsen auttaminen koulunkäyntiin liittyvissä pulmissa (mm. poissaolot) ja vanhempien tukeminen heidän kasvatustyössään. Oppilaat voivat ottaa yhteyttä koulukuraattoriin omatoimisesti tai vanhempien tai opettajan ohjaamana. Koulukuraattorit tekevät yhteistyötä koulun henkilökunnan lisäksi oppilaan perheen ja lapsen kanssa työskentelevien muiden tahojen kanssa, erityisesti lapsiperheiden sosiaalityöntekijöiden ja perheneuvolan kanssa.

5.4.4 Toisen asteen koulutus

Lisäopetus

10-luokka toimi lukuvuonna 2008- 2009 Pirkanmaan ammattiopiston Kangasalan toimipisteen tiloissa ja se on tarkoitettu niille perusopetuksen päättäneille, joilla ei ole toisen asteen opiskelupaikkaa. Keväällä 2009 ryhmässä oli 9 oppilasta. Syksyllä 2009 alkaen Pirkanmaan ammattiopiston Kangasalan toimipisteessä on ammattistartti, jossa on 14 opiskelijapaikkaa. Nuorten tukeminen ammatilliseen koulutukseen ehkäisee parhaiten nuorten syrjäytymistä.

Kangasalan lukio

Kangasalan lukiossa oli syksyllä 2009 yhteensä 371 oppilasta ja 30 opettajaa. Lukion erityisopettaja toimii lukiolla 1 pv/kouluviikko. Lukiolla on ostopalveluna hankittu koulukuraattori noin kahtena päivänä viikossa sekä kouluterveydenhoitaja.

Pirkanmaan ammattiopiston Kangasalan toimipiste

Pirkanmaan ammattiopiston Kangasalan toimipisteessä voi opiskella seuraavia linjoja: elintarvikealan perustutkinto, catering-alan perustutkinto, hotelli- ja ravintola-alan perustutkinto, matkailualan perustutkinto, kone- ja metallialan perustutkinto, rakennusalan perustutkinto ja sähköalan perustutkinto.

Opiskelijaterveydenhuolto

Kangasalan terveystieteiden opiskelijaterveydenhuollon piiriin kuuluvat toisen asteen oppilaitokset kuten Kangasalan lukio ja Pirkanmaan ammattiopiston Kangasalan toimipiste. Kohderyhmän erityispiirre on opiskelu sekä työnä että elämänvaiheena. Opiskelijoiden terveydenhuollossa on siten keskeistä sairauksien hoidon lisäksi fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista terveyttä tukevien opiskeluolosuhteiden edistäminen. Terveystieteidenhoitaja osallistuu vuosittain kutsuntojen ennakkoterveystarkastuksiin.

Kangasalan lukion kaikki oppilaat tarkastetaan 1. vuonna ja toinen terveydenhoitajan +lääkärin tarkastus on yksilöllisesti 1.-3. vuoden aikana. Kaikki pojat käyvät 2. vuonna lääkärin tarkastuksessa kutsunnoista johtuen. Lääkäriresurssit ovat riittävät, lääkäri on kerran viikossa 4 h/pv lukiolla.

Kangasalan ammattiopiston kaikki opintonsa aloittaneet opiskelijat tarkastetaan 1. opiskeluvuoden aikana. Tarkastukseen kuuluu terveydenhoitajan (60 min) ja lääkärin (20 min) tekemä tarkastus. Ammattistartissa ja 10. luokalla oleville tehdään terveydenhoitajan tarkastus ja tarvittaessa ohjataan lääkäriille. Lääkäriresurssia on viikoittain 4h/pv. Opiskelijat käyvät tarkastuksissa itsenäisesti, tarvittaessa ollaan yhteydessä koteihin. Vanhempia kutsutaan yhä enemmän opiskelijakohtaisiin tapaamisiin. Ammattiopisto osallistuu kouluterveyskyselyyn v. 2009. Myös opiskelijaterveydenhuollossa opiskelijoiden mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet.

5.4.5 Kouluikäisten lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien ja tukevien palvelujen kehittämistarpeet

Kuntalaisten nettipalautteiden kautta tuli esille seuraavia kouluihin ja opiskeluun liittyviä kehittämistoiveita:

- *Koulujen (24 vastausta) suuret ryhmäkoot huolestuttivat, kuten myös yleensä koulutilojen riittävyys ja toimivuus. Parakkeja ei pidetty hyvänä ratkaisuna luokkatiloiksi.*
- *Koulunkäyntiavustajien, koulupsykologipalvelujen ja koulukuraattoripalvelujen riittävyyteen pyydettiin kiinnittämään huomiota sekä myös opettajien jaksamiseen.*
- *erityistä opetusta tarvitsevat oppilaat ja heidän asemansa kouluissa integroituna normaaliluokkiin aiheutti pohdintaa.*
- *koulukiusaamisen ehkäisy otettiin esille, vanhempainiltojen jatkumista yläluokilla alakoulujen malliin toivottiin sekä toivottiin Kangasalan kaikkiin kouluihin KiVa Koulu – hanke.*
- *luokatonta lukiota pidettiin sanamukaisesti luokattomana, mikä ei tarjoa edes pysyvää koulutovereiden piiriä.*
- *mielipiteinä tuli esille, että oppilaille tulee olla edelleen viisipäiväinen työviikko peruskouluissa, lukioissa ja ammatillisissa kouluissa*
- *vastustettiin koulujen keittiöiden keskittämistä menojen säästämiseksi.*
- *koulukuljetusten jatkumista toivottiin*
- *toivottiin, että säästöjä koulujen kirjahankintojen kautta ei tehtäisi.*
- *kyläkoulujen jatkumista toivottiin*
- *”kunta järjestäisi yhteistyössä koulun ja mahd. muiden tahojen kanssa erilaista kerhotoimintaa (esim. liikunta-, kokkaus-, askartelu-, musiikki yms.) kouluilla tai niiden välittömässä läheisyydessä kolmasluokkalaisille heti koulun päätyttyä.”*

Ammattilaisten työpajassa tuli esille seuraavia kehittämisehdotuksia kouluikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi:

- *Kouluterveystutkimukseen osallistuminen säännöllisesti tärkeää*
- *luokkakoot isoja, varsinkin alaluokilla*
- *kuraattoreiden ja koulupsykologien määrän lisääminen*
- *iltapäivähoidon mukaan tuleminen verkostopalaveriisiin*
- *koulujen kerhotoiminta vakiinnutetaan*
- *HIP-hanke*
- *oppilashuollon kehittäminen*

- *opettajien tukeminen, työnohjaus, opettajien täydennyskoulutus, yhteistyö muuttavien oppilaiden kohdalla*
- *10-luokka pysyväksi toiminnaksi*
- *nuorten syrjäytymisen ehkäisyprojektit pysyviksi, kuten ”Etsivä nuorisotyö työpajoilla”-hanke*
- *koulukiusaamiseen puuttumisen malli kouluille*
- *kouluissa poissaolojen seuranta alakouluilta lähtien*
- *kouluissa vanhempien ja koulun välinen yhteistyö jatkuvaksi myös yläluokilla*
- *toisen asteen koulutuksen aikaisen moniammatillisen yhteistyön lisääminen*
- *työpajatoiminnan resurssien lisääminen niille, jotka jäävät vaille ammatillista koulutuspaikkaa*
- *Lukion kuraattoripalvelut on hoidettu jatkuvasti tilapäisesti ja osa-aikaisesti, syksyn 2009 tilanne on täysin auki.*

5.5 Lapsen ja nuoren vapaa-aika

5.5.1 Kangasala- Opisto

Kangasala- Opisto on kunnan ylläpitämä kansalaisopisto, jolla on noin 40 opetuspistettä eri puolilla kuntaa. Opiskelijoita on vuosittain n. 5 000 ja kursseja n. 200. Lukuvuoden opinto-ohjelma jaetaan joka talouteen, yritykseen ja kesäasunnoille ilmaisjakeluna. Sen voi myös hakea Kangasalan kirjastoista, Kunnanvirasto 1:n neuvonnasta tai Sahalahden palvelupisteestä. Kangasala- Opiston ilmoitus uusista kursseista ilmestyy Kangasalan Sanomissa ja Sydän-Hämeen lehdessä.

Kangasala- Opiston opetus on suunnattu pääasiassa aikuisille, vaikka laissa nykyisin ei ole enää ikärajoja (ennen opisto oli tarkoitettu vain 16 vuotta täyttäneille).

Kangasala- Opistossa on järjestetty pelkästään lapsille suunnattuja ryhmiä: kansanmusiikkiryhmät, kolme kuvataideryhmää ja soitinten yksilö- ja pienryhmäopetuksen paikoista puolet on varattu lapsille. Kevään 2009 ohjelmassa oli ”Voimia vanhemmuuteen” -sarja, ja syksyllä 2009 on tukiperheille ja nuorten tukihenkilöille koulutusta. Joinakin vuosina on ollut mm. MLL:n lastenhoitajakurssi. Edellä mainitut vanhemmuutta tukevat kurssit ovat kansalaisopiston toimialaa, kuin suoraan lapsille ja nuorille suunnatut koulutukset. Pelkkää harrastustoimintaa opistossa ei järjestä.

Monissa kunnissa esim. taiteen perusopetus kuuluu kansalaisopistojen ohjelmaan. Kangasalla taiteen perusopetuksessa on tehty ratkaisu, että se hankitaan ulkopuolisilta ja kuuluu hallinnollisesti kirjasto- ja kulttuuripalveluihin.

Vuonna 2008 Kangasala- Opiston kursseille oli osallistujista alle 16-vuotiaita 250, heistä suurin osa opiskeli musiikkia ja kuvataiteita. Kaikkiaan kursseille osallistuneita oli 5 402 eli lasten osuus on alle 5 %. Alle 20-vuotiaita opiskelijoita oli (em. lapset mukaan luettuna) yht. 423. Heidän lisäksi 20 - 29-vuotiaita opiskelijoita oli 196. 16-vuotta täyttäneitä on opiskelijoina tasaisesti muissakin kuin lasten kohdalla mainitsemisissa ryhmissä.

5.5.2 Kirjasto- ja kulttuuripalvelut

Kangasalan kirjastoon kuuluvat pääkirjaston lisäksi Sahalahden, Suoraman ja Vatialan lähikirjastot sekä kirjastoauto, jolla on yhteensä 72 pysäkkiä eri puolilla kuntaa. Kirjaston henkilökunta avustaa kirjastonkäytössä ja kirja- ja musiikkilainauksiin liittyvissä asioissa. Vuosittain kirjastoon hankitaan noin 7000 uutuutta, joista lähes 6000 kirjosta. Kirjaston kokoelmiin kuuluu

- vajaat 190.000 kirjaa
- reilut 4000 nuottijulkaisua
- yli 8000 musiikkiäänitettä
- lähes 7000 puheäänitettä (äänikirjoja, satuja, rentoutus- ja linnunlauluäänitteitä)
- pari tuhatta dvd:tä ja videokasettia
- yli 400 cd-romia
- 29 sanomalehti- ja 280 aikakauslehtivuosikertaa
- internet-yhteys ja käyttöoikeus moniin maksullisiin tietokantoihin

Kirjasto tekee yhteistyötä koulujen, päiväkotien ja yhdistysten kanssa. Vuosittain järjestetään Lainan päivä, kirjan ja Ruusun päivä, kirjasto on osallistunut lasten Löytöretkipäiville. Kansainvälistä Nallepäivää on vietetty Kangasalan kirjastossa jo vuodesta 1999. Nallet ovat päässeet terveystarkastukseen tai osallistumaan musiikkituokioon, temppuradalle tai askartelemaan. Satutunteja järjestetään 45 minuutin ajan yli 4-vuotiaille lapsille Vatialassa ja Sahalahdella. Kirjastossa voit tavata kavereita, tehdä läksyjä, viettää aikaa lehtiä lukemalla ja tehdä löytöjä. Kirjastossa on netti niin hyöty- kuin huvikäytössä ja aineistoa kaikille aisteille pienten lasten koskettelukirjoista ja animaatioelokuvista lähtien alkuräjähdyttä ja seurusteluongelmia käsitteleviin nuorten kirjoihin saakka. Sanataidekoulu Yöstäjä järjestää Sanataidepajan 11-14 -vuotiaille pääkirjastossa

Kirjastoauto Kotikujan Konsta käy päiväkotien ja -kerhojen pihassa sekä kouluilla. Luokat ja päiväkotiryhmät ovat tervetulleita kirjastoon. Kirjastosta tullaan myös koululle esittelemään innostavaa luettavaa tai opastetaan verkkokirjaston käyttöön tai tiedon etsimiseen koulutöitä varten.

Kirjastokissa Kirjatti on Pirkanmaan kirjastojen yhteinen lemmikki. Kirjatti johdattelee verkkosivuilla www.tampere.fi/kirjasto/kissa lapsia ja nuoria monenlaisen aineiston pariin ja esittelee mm. kuvakirjoja, nuortenkirjoja, musiikkia ja romppuja.

Kuntalaisten nettipalautteissa annettiin kiitosta kirjastopalveluille, kirjaston järjestämille satutunneille, kirjastoautolle ja kirjaston hyvälle valikoimalle seuraavanlaisesti:

"Kirjaston satutunnit"

"Hyvät kirjastopalvelut"

"Hyvät kirjastopalvelut satutunteineen"

"Kirjastoja on paljon, uutta luettavaa siis helposti saatavana"

"Kirjaston valikoima ja aukioloajat"

"Kirjastoauto palvelee hyvin"

Kuntalaisten kehittämistoiveita kirjastopalveluille:

"Kirjaston uusiutuessa alla kouluikäisten osaston visuaalisuuteen tulisi panostaa, he ovat tulevia lainaajia"

”Kirjaston tarjonta pienille ja/tai päivähoitolle heikkoa. Laajennuksen yhteydessä toivottavasti tilanne paranee”

5.5.3 Liikuntapalvelut

Liikuntaharrastusta tuetaan Kangasalla monin eri tavoin. Liikuntaa harrastavat ihmiset mieltävät liikunnan hyvinvoinnin lähteeksi, kun taas kulttuuria harrastavat ihmiset löytävät hyvinvoinnin muista asioista. Liikunnan avulla voidaan kuitenkin vaikuttaa positiivisesti väestön terveyden ja hyvinvoinnin lisäämiseen.

Kangasalan kunnan alueella on erinomaiset liikuntamaastot, ulkoilureittejä ja latuverkosto. Kangasalla on myös paljon hyviä uimarantoja sekä nurmi- ja hiekkakenttiä jalkapalloa ja pesäpalloa harrastaville sekä tenniskentät. Lisäksi on ulkojääkentät ja jäähalli luistelijoille ja jääkiekkoilijoille. Kangasalan uusi uimahalli avautui kuntalaisille 4.5.2009. Uimahallissa tullaan järjestämään koulujen uintiopetusta sekä lisäksi järjestöjen ja seurojen uintiopetusta lapsille ja nuorille.

5.5.4 Nuorisopalvelut

Kunnan nuorisotyö palvelee nuoria kuntalaisia ja myös nuorisotyötä tekeviä järjestöjä kaikissa vapaa-aikaan ja nuorten elinolosuhteisiin liittyvissä asioissa. Kangasalla on viisi vapaa-aikaohjaajaa, jotka ovat suuntautuneet lapsi- ja nuorisotyöhön sekä yksi vapaa-aikaohjaaja, joka on suuntautunut liikuntaan. Erityisnuorisotyöntekijä toimii puoliksi kulttuuri- ja vapaa-ajan lautakunnan ja puoliksi seurakunnan alaisuudessa. Nuorisotilatoiminta, leirit ja erilaiset retket ja teematapahtumat ovat nuorisotyön keskeisiä toimintamuotoja.

Kunnan nuorisotyö järjestää kesäisin n. kaksi viikon mittaista päiväleirejä (7-12 v.), joissa toimintajaksot ovat päivittäin noin klo 9 – 16 sekä lasten ja nuorten teemaleirejä. Myös eri järjestöt järjestävät kesäisin eripituisia leirejä, joista saa tarkempaa tietoa vapaa-aikatoimistosta.

Nuorisotyöllä on käytössään 7 nuorisotilaa, joista osa on pääasiassa paikallisten järjestöjen ja asukasyhdistysten käytössä. Myös ohjattua toimintaa järjestetään nuorisotiloissa. Nuorisotiloja ovat Keskusta nuorisotila, Vatialan Monari, Ruutanen Seisake, Sahalahden nuorisotila, Aseman monitoimitalo Asari, Balettiopisto ja bändiharjoitustila Vatialassa. Nuorisotiloista löytyy nuorten omilta nettisivuilta lisää tietoa.

5.5.5 Nuorisovaltuusto

Nuorisovaltuusto on aloittanut toimintansa maaliskuussa 1995. Nuorisovaltuusto on vaalein kahdeksi vuodeksi kerrallaan valittu ryhmä poliittisesti sitoutumattomia 13 – 18 –vuorita nuoria, jotka edustavat kangasalalaisten nuorten mielipidettä päätöksenteossa. Nuorisovaltuustolaiset seuraavat kunnanvaltuuston työskentelyä ja heillä on läsnäolo- ja puheoikeus mm. vapaa-ajan lautakunnan ja kasvatus- ja opetuslautakunnan kokouksissa.

5.5.6 Kulttuuri-, vapaa-aika- ja nuorisopalvelujen kehittämistarpeet

Kuntalaisten nettipalautteiden kautta tulleita kehittämistarpeita vapaa-aikapalveluiden suhteen:

- *kesän uimakoulujen ryhmien määrän lisääminen*
- *pulkkamäen rakentaminen tai pulkkamäkialueen perustaminen*
- *lastenkulttuuritapahtumien lisääminen (teatteriesitykset ja lastenkonsertit), lastenfestarien järjestäminen,*
- *tapahtumien lisääminen, esim. palokunta, kotieläinpiha, musiikkileikkikoulutoiminta, ohjattujen liikuntaharrastusten lisääminen, harrastusmahdollisuuksien lisääminen (luistelukoulu, hiihtokoulu, temppukoulu, taidekerho, kuvaamataito, musiikki, telinejumppa, muskari, äiti-lapsi ryhmiä, näytelmät, elokuvat),*
- *ohjattua toimintaa myös pienille 1-3-vuotiaille lapsille*
- *perhekahvila perustaminen.*
- *jäähalliin yleisöluisteluvuorojen lisäämistä,*
- *jalkapallokentille verkkojen laittamista,*
- *monipuolisen liikuntamahdollisuuksien tarjoamista 5-6- vuotiaille,*
- *”kaikille sopivia ilmaisia” harrastustoimintojen kehittämistä ja liikuntapalveluiden lisäämistä esim. jumppaa Huutijärven koululle.*
- *Uuden uimahallin tulo innoitti kehittämään uimahallissa olevia toimintoja: vesipeuhuryhmien perustaminen alle kouluikäisille, lasten huomioon ottaminen uudessa uimahallissa, uimakouluja, alle kouluikäisille uintiryhmiä, vauvauintia/ perheuintiryhmiä uimahalliin, äiti-lapsi jumppaa ja erilaisten touhupäivien järjestämistä.*

Ammattilaisten työpajoissa esille nousseita kehittämissajatuksia kulttuuri ja vapaa-aikapalveluista:

- *Kangasala-opistoon luentosarjoja nuorten kehitykseen liittyvistä aiheista*
- *Kangasalan kunnan harrastetiedote joka kotiin ilmaisjakeluna*
- *vuosittain järjestettävät nuorisoaiheiset iltoja vanhemmille*
- *nuorisomessujen järjestäminen*
- *nuorille lisää tiloja, bänditiloja, uimahallin vieressä oleva talon käyttö nuorisolle?*
- *nuorisotilojen aukioloaikojen pidentäminen*
- *Suoraman nuorisotila puuttuu*
- *nuorisokahvila keskustaan*
- *luisteluvuoroja jäähalliin riittävästi*
- *perusliikuntapaikkojen kunto asialliseksi*
- *uimahallin yläkerran käytön mahdollisuus?*

5.6 Muut lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelut

5.6.1 Sosiaalityön palvelut

Sosiaalityön palveluja ovat lapsiperheiden sosiaalityö, aikuissosiaalityö, perhetyö, työllisyyspalvelut ja velkaneuvonta.

Lapsiperheiden sosiaalityö

Lapsiperheiden sosiaalityö sisältää lastensuojelupalveluiden lisäksi Lastenvalvojapalvelut, olosuhdeselvitykset ja valvotut tapaamiset sekä adoptioneuvontapalvelut ja lapsiperheiden toimeentulotuen

Lastenvalvojapalvelut

Kangasalla on vuodesta 2008 alkaen ollut yksi kokoaikainen lastenvalvoja, joka hoitaa isyyden selvittämiseen, lapsen elatussopimuksen laatimiseen ja lapsen huolto-, asumis- ja tapaamissopimukseen liittyviä asioita.

Vuonna 2008 tehtiin 125 isyys selvitystä, vahvistettiin 283 elatussopimusta ja 275 huolto- ja tapaamissopimusta, joista suurin osa (264) oli yhteishuoltosopimuksia sekä 160 tapaamissopimusta. Elatustukea myönnettiin 456 lapselle. 1.4.2009 elatustuen myöntäminen siirtyi kunnalta Kelan hoidettavaksi. Lastenvalvojan tehtävät ovat 2000-luvulla lisääntyneet vuosittain ja siksi osa-aikainen lastenvalvojan virka kokoaikaistettiin vuonna 2008.

Jos vanhemmat eivät pysty yhdessä tekemään sopimusta lapsen huoltajuudesta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta lastenvalvojan luona, he voivat hakea asialle käräjäoikeuden tuomarin päätöksen. Käräjäoikeuden pyytämiä kunnan sosiaalityöntekijöiden tekemiä **olosuhdeselvityksiä** lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta tehtiin 1-7kpl/vuosi vuosina 2004 -2008.

Valvottuja tapaamisia voidaan järjestää käräjäoikeuden päätöksellä tai vanhempien sopimuksella. Näissä tapauksissa valvottuja tapaamisia on ostettu esimerkiksi Ensi- ja Turvakodin avopalvelupaikasta Puhurista Tampereelta ja Tuulimäen Lasten ja nuortenkodilta. Valvottuja tapaamisia ei pystytä järjestämään kunnan omana toimintana.

Kansainvälistä **adoptioneuvontaa** ostetaan Pelastakaa Lapset ry:ltä. Perheen sisäiset adoptioasiat hoidetaan lapsiperhesosiaalityössä.

Perhetyö

Kangasalan perhetyön yksikössä Perhekeskus Takataskussa (Kunnantie 2A) on yksi perhetyönohjaaja ja kuusi perhetyöntekijää. Heistä yksi suuntautuu ns. ennalta ehkäisevään perhetyöhön ja viisi lastensuojelun perhetyöhön. Ennalta ehkäisevää perhetyötä ostetaan jonkin verran myös yksityisiltä palveluntuottajilta.

Perhetyön tavoitteena on tukea vanhemmuutta heidän kasvatustehtävässään ja vahvistaa perheen omia voimavaroja arjessa selviytymisessä. Ennalta ehkäisevä perhetyö on suunnattu lapsiperheille, joilla on erilaisia akuutteja kriisitilanteita, kuten vanhemman tai lapsen vakava sairastuminen ja sairaalassa olo, loukkaantuminen, synnytyksen jälkeinen masennus ja uupuminen tai muu akuutti kriisi, mikä vaikeuttaa lasten hoitoa. Ehkäisevä perhetyö on tilapäistä, lyhytaikaista sekä maksullista

perheiden kotona tapahtuvaa työtä. Ehkäisevää perhetyötä haetaan suoraan perhetyön ohjaajan kautta. Vuonna 2008 ehkäisevää perhetyötä sai 65 perhettä, joissa alle kouluikäisiä lapsia yht. 132.

Lastensuojelun perhetyöstä kerrotaan tarkemmin luvussa Lastensuojelun Avohuollon tukitoimet.

Lapsiperheiden toimeentulotuki

Lapsiperheiden toimeentulotukea hoitaa Kangasalla yksi sosiaaliohjaaja, joka tekee päätökset perus- ja täydentävästä toimeentulotuesta. Lapsiperheiden sosiaalityöntekijät päättävät tarvittaessa ehkäisevästä toimeentulotuesta. Toimeentulotuki on viimesijainen yhteiskunnan tukimuoto taloudellisiin vaikeuksiin joutuneille henkilöille ja perheille. Toimeentulotukea saa henkilö, joka on tuen tarpeessa eikä voi saada tarpeenmukaista toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, muista tuloista tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai ensisijaisen sosiaaliturvan kautta.

Talous- ja velkaneuvonta

Kangasalan, Pälkäneen ja Kuhmalahden yhteinen Talous- ja velkaneuvonnan toimipiste sijaitsee Kangasalla. Velkaneuvonnassa annetaan tietoja ja neuvontaa talouden ja velkojen hoidosta, avustetaan taloudenpidon suunnittelussa, selvitetään velallisen talouteen liittyvien ongelmien ratkaisumahdollisuudet ja avustetaan velallista tämän selvittäessä mahdollisuuksia tehdä sovinto velkojensa kanssa, avustetaan velallista velkajärjestelyhakemuksen, maksuohjelmaehdotuksen ja muiden velkajärjestelyn edellyttämien selvitysten laatimisessa, velkaneuvoja toimii asiakkaansa tukihenkilönä, taloudellisena neuvonantajana ja oikeudellisena avustajana. Palvelu on maksutonta.

Aikuissosiaalityö ja kunnan työllisyyspalvelut

Vuoden 2006 tiedon mukaan Kangasalan työpaikkarakenne jakautuu seuraavasti: maa- ja metsätalous työllistää 3,9 % työikäisestä väestöstä, jalostuksen osuus on 36,5 % ja palveluiden osuus työllistäjänä on 58,3 %.

18-24-vuotiaat toimeentulotuen hakijat ovat aikuissosiaalityön painopistealue, sillä he muodostavat neljäsosan kaikista toimeentulotuen hakijoista. Suurin osa näistä nuorista on ammattikouluttamattomia työttömiä, joilla on monenlaisia psyykkisiä ja sosiaalisia vaikeuksia sekä osalla päihdeongelmia. Heidän asioissaan tehdään tiivistä yhteistyötä kunnan muiden toimijoiden kanssa. Heitä ohjataan mm. terveystarkastuksiin ja päihdekuntoutukseen.

Sekä Kangasalan aikuissosiaalityön että työllisyyspalvelujen ensisijainen toiminnan kohde on ohjata ammattikouluttamattomia työttömiä nuoria aikuisia koulutukseen ja työelämään yhteistyössä työvoimatoimiston ja Työvoiman palvelukeskuksen Kangasalan toimipisteen kanssa. Nuoria 17-24-vuotiaita voidaan ottaa kunnan eri toimipisteisiin työmarkkinatukiharjoitteluun sekä Rekolan pajalle töihin työvoimapolitiittisin toimenpitein tai kuntouttavan työtoiminnan päätöksellä.

Kunnan työllisyyspalvelut vastaa Opetusministeriön rahoittamasta hankkeesta ”**Etsivä nuorisotyö työpajoilla**”. Hankkeessa on palkattu yksi yksilöohjaaja Kangasalan, Pälkäneen ja Kuhmalahden alueelle ja toinen yksilöohjaaja Oriveden ja Juupajoen alueelle. Hanke alkoi elokuussa 2008 ja jatkuu vuoden 2009 loppuun, jonka jälkeen mahdollisesti haetaan jatkorahoitusta hankkeelle. Yksilöohjaajan tavoitteena on etsiä syrjäytymisuhan alla olevia 17-24-vuotiaita nuoria ja ohjata heidät tarpeidensa mukaisten palvelujen piiriin. Nuoria autetaan löytämään opiskelu-, harjoittelu- tai työpaikka. Nuorille tarjotaan yksilöllistä ohjausta ja yhdessä nuoren kanssa tehdään

henkilökohtainen tulevaisuussuunnitelma. Yhteistyötahoina ovat sosiaalitoimi, koulut, vapaa-aikapalvelut, työvoimapalvelut ja Rekolanpaja. Yksilöohjaajaan voi ottaa yhteyttä nuori itse, vanhemmat tai muut nuorten kanssa työskentelevät.

Kangasalan kunnan työllisyyspalvelut ja terveydenhoito on mukana kuntien, Puolustusvoimien ja Siviilipalveluskeskuksen **Aikalisä-tukipalvelun toimintamallissa**, jonka avulla edistetään nuorten miesten hyvinvointia, ehkäistään elämäntilanteeseen liittyvien ongelmien vaikeutumista sekä autetaan ongelmien ratkaisemisessa. Toiminnassa hyödynnetään kutsuntojen tarjoamaa mahdollisuutta tavoittaa koko ikäluokka ja lähtökohtaisesti tukipalvelua tarjotaan kaikille. Erityisesti kohderyhmänä ovat varusmies- tai siviilipalveluksen ulkopuolelle jäävät sekä palveluksen keskeyttävät miehet.

Miehille tarjotaan kutsunnoissa tai palveluksen keskeytyessä tukipalvelua, jossa asiakas saa oman nimetyn ohjaajan kotikunnastaan ja mahdollisuuden elämäntilanteen selvittelyyn, tavoitteiden asettamiseen ja parhaiden ratkaisujen löytämiseen. Yleisistä palvelukäytännöistä poiketen ohjaaja ottaa yhteyden Aikalisä -palveluun hakeutuvaan mieheen. Tukipalvelussa painopiste on hyvinvointia ja selviytymistä edistävässä ja ongelmia ennalta ehkäisevässä psykososiaalisessa tuessa. Tarvittaessa ohjaajat luovat kontakteja muuhun palveluverkostoon ja ohjaavat sekä saattavat asiakkaan tarpeenmukaisten palvelujen piiriin.

5.6.2 Maahanmuuttajien palvelut

Kangasalla asuu vakinaisesti yli 300 ulkomaan kansalaista 40 eri maasta. Eniten muuttaneita on Virossa, Venäjältä, Irakista ja Ruotsista. Maahanmuuttajat tulevat Kangasalle eri syistä. 1990-luvulla Kangasalla oli voimassaoleva pakolaissopimus, jonka perusteella Kangasalla edelleen asuu reilu parikymmentä kiintiöpakolaista. Pakolaissopimusta ei ole uusittu vuoden 1999 jälkeen. Suurin osa Kangasalle muuttaneista maahanmuuttajista on tullut itsenäisesti mm. avioliiton, opiskelun tai työn perusteella.

Maahanmuuttajien (oleskeluluvan saaneiden) sosiaali- ja terveystoimen palvelut hoidetaan julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon puitteissa. Sekä päivähoidossa että kouluissa maahanmuuttajalapsille järjestetään kotikielen opetusta.

5.6.3 Lasten ja nuorten päihdepalvelut

Ehkäisevä päihdetyö

Kunnan perustason palvelut, kuten sosiaali- ja terveystoimi, koulu- ja nuorisotoimi ovat avainasemassa päihteiden käytön ehkäisyssä ja varhaisessa puuttumisessa. Kangasalan kunnassa toimii eri viranomaistahojen kuten sosiaali- ja terveystoimen, koulu- ja nuorisotoimen, seurakunnan ja poliisin yhteinen ehkäisevän päihdetyön työryhmä. Ehkäisevän päihdetyön työryhmä pyrkii ehkäisemään erityisesti lasten ja nuorten päihteiden käyttöä ja järjestää koulutusta päihdeasioissa. Kangasalan Ehkäisevän päihdetyön työryhmä on laatinut oppaan "Päihteettömälle polulle – Ehkäisevä päihdetyö ja päihdepalvelut Kangasalla", jossa kuvataan Kangasalan päihdepalvelut kokonaisuudessaan. Opas on luettavissa myös kunnan verkkosivuilla. Ehkäisevän päihdetyön työryhmän alatyöryhmänä toimii ns. Selvis - ryhmä, joka suunnittelee erityisesti nuorille ja koululaisille suunnattua päihdevalistusta ja tapahtumia.

Avohoidon päihdepalvelut

Kangasalalaiset nuoret voivat asioida Tampereen A-klinikan nuorisoasemalla, jossa oli vuonna 2008 yhteensä 87 kangasalalaisten nuorten avokäyntejä. Kouluterveydenhoitaja ja kuraattori keskustelevat kouluissa nuorten päihteiden käytöstä ja ohjaavat tarvittaessa muihin palveluihin. Vanhemmat voivat hakea apua nuorten päihdeongelmaan myös Kangasalan terveyskeskuksesta omalääkäriltä ja päihdesairaanhoidajalta sekä sosiaali- ja terveyskeskuksen aikuissosiaalityöntekijältä tai lapsiperheiden sosiaalityöntekijältä.

Päihdehuollon katkaisu- ja laituskuntoutuspalvelut

Alle 18-vuotiaan päihdekatkaisu ja kuntoutushoito tapahtuu lastensuojelulain perusteella päihdeongelmiin erikoistuneessa lastensuojelulaitoksessa. Näissä tilanteissa päätöksen tekee lapsiperheiden sosiaalityöntekijä. Mikäli alaikäinen vaarantaa vakavasti terveyttään päihteiden käytön vuoksi, tehdään yleensä kiireellinen sijoitus, ja kuntoutusta tarvittaessa jatketaan joko avohuollon sijoituksena tai huostaanottopäätöksellä.

Yli 18-vuotiaiden nuorten laituskuntoutus tapahtuu tilanteen ja tarpeen mukaan esim. Tampereen A-klinikan katkaisuhuolto- ja kuntoutusosastolla, avokatkaisuna Kangasalan terveyskeskuksessa tai omalääkärin läheteellä Kaivannon sairaalassa tai sosiaalikeskuksen aikuissosiaalityöntekijän päätöksellä Mainimen kuntoutumiskeskuksessa tai toukokuussa 2009 seudullisesti kilpailutetuissa muussa päihdehuollon laituskuntoutuspaikassa. Pitempiaikainen laituskuntoutus kestää yleensä vähintään 4 viikkoa.

5.6.4 Poliisi

Kangasalan poliisi kuuluu 1.1.2009 toimintansa aloittaneen Pirkanmaan poliisilaitoksen piiriin. Pirkanmaan poliisilaitos on aktiivinen toimija myös koulujen osalta. Myös Kangasalla on nimetty koulupoliisi ja työn tärkeydestä kertoo se, että tähän on lisätty toisenkin poliisin työpanosta. Koulupoliisin tavoitteena on kohdata nuoret heidän omassa ympäristössään ja keskustella nuorille tärkeistä asioista ja myös kertoa poliisin osalta ajankohtaisista asioista. Koulupoliisi kiertää eri luokka-asteilla kertomassa koululaisille säännöistä ja poliisiasioista. Pääpaino on peruskouluissa, mutta satunnaisesti poliisi on myös vierailut toisen asteen koulupaikoissa.

Poliisilaitoksen verkkosivuilta www.poliisi.fi kuntalaiset saavat lisää tietoa poliisin toiminnasta. Myös www.liikenneturva.fi -sivustolta saa tietoa liikenneturvallisuuteen liittyvää tietoa. Poliisi on mm. mukana vuonna 2009 alkaneessa liikenne- ja viestintäministeriön Valppain mielin – kampanjassa, jonka kautta liikenteessä olevia kehoitetaan noudattamaan liikennesääntöjä. Useiden muiden liikenneturvallisuuteen liittyvien tapahtumien järjestämisestä on lisätietoa liikenneturvan verkkosivuilla, kuten myös tietoa lasten ja nuorten liikenneturvallisuuteen liittyvistä asioista (lasten turvalaitteet, heijastimien käyttö, polkupyöräkympärien käyttö, mopolla ajaminen).

Kangasalan poliisi tekee yhteistyötä paikallisten toimijoiden kanssa mm. osallistumalla ehkäisevän päihdetyön työryhmään. Poliisin ja lastensuojelun työntekijöiden välillä on tiivis yhteistyö. Poliisi tekee lastensuojeluilmoituksen mm. perheväkivaltatilanteissa, joissa on lapsi mukana sekä alaikäisten päihteiden käytöstä ja rikoksista. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä tekevät poliisille tutkintapyynnön lapsen pahoinpitely ja seksuaalisen hyväksikäytön epäilyistä.

5.6.5 Rikos- ja riita-asioiden sovittelu

Pirkanmaan sovittelutoimisto Tampereella tuottaa sovittelupalveluja koko Pirkanmaan alueelle rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (L1015/2005) mukaisesti. Vuonna 2008 sovittelussa oli Kangasalta 44 tapausta, joista poliisilta ohjautui 30 ja syyttäjältä 14. Sosiaalikeskuksesta ei ohjautunut yhtään sovittelavaa asiaa. Alle 15-vuotiaita oli mukana 6 eri asiassa ja 15-17 –vuotiaita oli mukana 11 asiassa. Lähisuhdeväkivalta-asioita oli 5.

Vuoden 2009 aikana sovittavia asioita on tullut 31.5.2009 mennessä 12, joista poliisin kautta ohjautui vain 3 asiaa ja syyttäjän kautta 9 asiaa. Alle 15-vuotiaita on ollut mukana 5 asiassa ja 15 – 17 –vuotiaita on ollut mukana 4 asiassa. Lähisuhdeväkivalta-asioita on ollut 1 asia.

Sovittelussa asianosaisille järjestetään mahdollisuus kohdata toisensa luottamuksellisesti puolueettomien vapaaehtoisten sovittelijoiden johdolla. Sovittelussa asianosaiset voivat käsitellä rikoksesta uhrille aiheutuneita haittoja ja pyrkiä sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämisiksi. Asianosaisten sovitteluneuvottelussa tekemällä kirjallisella sovittelusopimuksella voi olla vaikutusta rikosasian syyteharkintaan tai tuomioistuimen päätökseen. Sovitteluneuvottelut järjestetään asianosaisten kotikunnassa tai siinä kunnassa, jossa rikos on tapahtunut.

Aloitteen sovittelusta voi tehdä poliisi, syyttäväviranomainen, muu viranomainen tai asianosainen itse. Lähisuhdeväkivaltarikoksen voi ohjata sovitteluun vain poliisi tai syyttäväviranomainen.

Sovitteluun soveltuvia asioita ovat mm. vahingonteko, pahoinpitely, ilkivalta, kotirauhan rikkominen, kunnianloukkaus, varkaus ja sellaiset vähäiset riita-asiat, joissa vähintään toinen osapuoli oli luonnollinen henkilö.

5.6.6 Kangasalan seurakunnan lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

Kangasalan seurakunnan toiminnasta ja tapahtumista on tietoa verkkosivuilla www.kangasalanseurakunta.fi.

Lapset ja perheet

Seurakunnan lapsityö tarjoaa erilaisia kerhoja, tapahtumia ja leirejä perheille, joilla on alle kouluikäisiä lapsia. **Päiväkerhot** on tarkoitettu 4-6 -vuotiaille lapsille ja 3 -vuotiaille on **liikuntapäiväkerho**. Päiväkerhotoiminta on monipuolista, sisältäen hartauden, leikkiä (myös ulkona), liikuntaa, askartelua, musiikkia ja sadun. Lapset tuovat mukanaan pienet eväät, jotka nautitaan kerhon aikana. Kerhotoiminta on maksutonta. **Avoin päiväkerho (APK)** on tarkoitettu alle kouluikäiselle lapselle ja aikuiselle yhteisesti. Toiminta sisältää mm. hartauden, yhteisiä leikkejä ja askartelua lapsen kanssa. Kesäisin järjestetään Pyysalon leirikeskuksesta kaksi **äiti-lapsileiriä, perheleiri** ja **isä-lapsi-leirejä**.

Seurakunnan **pikkulapsityö** lähettää syntymäpäiväkortit 1 - 4 -vuotta täyttävälle lapsille. Syntymäpäiväkortti ja -kutsu juhlaan lähetetään 4-vuotta täyttävälle lapsille. 4-vuotiaille päivänsankareille jaetaan erikseen järjestetyssä juhlassa Lapsen Raamattu -kirja.

Kangasalan kunta koordinoi Kangasalla järjestettävää iltapäiväkerhotoimintaa. Kangasalan seurakunta on yksi toiminnan järjestäjistä. Seurakunnan järjestämä **iltapäiväkerho** eli ip-kerho on

tarkoitettu ensimmäistä tai toista luokkaa käyville lapsille. Iltapäiväkerhotoimintaa järjestetään koulupäivinä maanantaista perjantaihin klo 12 - 16.30. Kerhossa on päivittäin yksi ohjattu tuokio, valvottua omaehtoista toimintaa kerhon välineillä, mahdollisuus läksyjen tekoon ja ulkoilua sekä välipala.

Kesällä seurakunta järjestää **päiväleirejä**. Kesällä 2009 tarkoitetut päiväleirit on tarkoitettu vuosina 2000 – 2001 syntyneille tytöille ja pojille. Leirin toimintaan kuuluu päivästä riippuen ulkoilua, retkeilyä luonnossa, askartelua.

Pyhäkoulu on yli 4-vuotiaille lapsille tarkoitettu lasten jumalanpalvelus pienoisikoossa. Pyhäkouluun voi tulla myös lapsen vanhemmat tai huoltajat yhdessä lapsen kanssa.

Lasten **hoidollinen nukketeatteriryhmä** on tarkoitettu lähinnä 6-9 -vuotiaalle lapselle. Kerhossa käsitellään lapselle merkittäviä asioita satujen ja tarinoiden avulla (esim. vanhempien avioero, suru). Kerho kokoontuu kunnan tiloissa, Perhekeskus Takataskussa ja sinne lapset ohjautuvat lähinnä perheneuvolan kautta.

Varhaisnuoret (7 – 13-vuotiaat)

Varkoille eli varhaisnuorille on tarjolla harrastuspiirin omaista toimintaa viikolla, pääsääntöisesti viikonloppuihin sijoittuvia tapahtumia ja retkiä. Leiritoiminta on vilkkaimmillaan kesäaikana. Toimintamuotoina ovat erilaiset kerhotoiminnat (kuviskerho, poikien sähly, isä-poika sähly, tyttöjen sähly, kokkikerho, askartelukerho, nikkarointikerho, biljardikerho, Church Corner Club eli CCC, askartelukerho)

Nuoret (14 – 25-vuotiaat)

Nuorille järjestetään monia erilaisia harrastusmahdollisuuksia ja tapahtumia (illanvietot, gloriakahvilat, isoskoulutukset, ja-raamukset, videopajat, sählykerhot, biljardikerhot, nuorisokuorot, leirejä, retkiä).

Kangasalan seurakunnan nuorisotila Parkki avasi ovensa nuorille 3.4.2009.

Kunnalla ja seurakunnalla on yhteinen erityisnuorisotyöntekijä.

Perhetyö

Myös lasten ja nuorten vanhemmille on tarjolla erilaista toimintaa seurakunnan taholta.

Parisuhdekahvila järjestetään perinteisesti Kirkonkulmassa muutamia kertoja vuoden aikana. Kahvilatilaisuudessa vierailee parisuhteen parhaaksi liittyvistä aiheista alustava vierailijapariskunta. Lastenhoito on järjestetty tilaisuuden ajaksi. **Perhekirikkoja** järjestetään eri puolilla seurakuntaa. Perheiden yhteinen iltapäivähetki **perheraamis** on tarkoitettu perheiden yhteiselle iltapäivän hetkelle, jona aikana tutustutaan Raamattuun. Vanhempien oman hetken ajaksi on lapsille omaa ohjelmaa, alle kouluikäisille pyhäkoulu ja koululaisille raamattukerho. Lisätietoja löytyy sivuilta www.maijala.fi/perheraamis.

Vuonna 2008 Kangasalan seurakunnassa oli päiväkerholaisia yhteensä 385 (luvussa mukana myös lapset, jotka olivat vain kevätkauden), avoimessa päiväkerhossa kävi lapsia 215, koululaisten iltapäiväkerholaisia oli 234 (luvussa mukana myös lapset, jotka olivat vain kevätkauden).

Varhaisnuorten kerholaisia oli yhteensä 266. Nuorille järjestetyissä tilaisuuksissa oli yhteensä 5398 käyntiä.

Kuntalaisten nettipalautteissa tuotiin esille myös kokemuksia seurakunnan toiminnasta:

- ”nuoret tarvitsevat aikuisia, jotka viestittävät myös ”kunnollisen” elämän ohjeita ja neuvoja. Tästä esimerkkinä Jommu, joka on mahtavalla tavalla saavuttanut nuorison luottamuksen ja nuorten mukaan osoittanut aidosti olevan kiinnostunut heidän asioistaan. Lisää siis ”Jommuja” nuorten pariin.”
- ”kerhot on tosi hyvä juttu. Vetäjät ovat tosi mukavia.”
- ”Eri yhdistysten ja seurakunnan toiminta on todella tärkeää lapsiperheille. Toivottavasti kunta antaa tiloja ym. tähän toimintaan.”
- ”Nuorisotila Parkki tuli kuin tilauksesta seuraavan kuntalaisen toiveeseen saada ”Nuorisotila-asia pikimmiten kuntoon. Onneksi asialle on tehty jotain ja uusi tila avanee pian ovensa.”.
- ”Nuorison vapaa-aikajonoja kaivattaisiin runsaasti lisää ja tietysti innokkaita kerhonohjaajia ja vetäjiä. Rippikoulun isosissa tuntuu olevan paljon nuoria innostuneita ihmisiä, joten jollain pienellä korvauksella ja työtodistuksella voitaisiin saada väkeä toimimaan nuorten ja pienten hyväksi ja lisäksi pidettäisiin väki pois kadulta notkumasta.”
- Yhdessä tekemistä ja ryhmätoimintaa pohdittiin seuraavassa ehdotuksessa: ”Raskausaikana jo kaivattaisiin panostusta parisuhteen hoitoon ja tukea tulevaan vanhemmuuteen. Voisiko seurakunta, perheneuvola tai joku sopiva taho miettiä, miten me yhdessä voisimme tehdä? Ryhmä? Kurssija?”

Kuntalaiset antoivat nettipalautteissaan kiitosta erityisesti seuraaville seurakunnan toimintoille seurakunnan kerhoille, päiväkerhoille ja viriketoiminnalle sekä aktiiviselle seurakuntatoiminnalle ylipäätään. Toisaalta toivottiin muitakin kerhoja kuin seurakunnan järjestämiä niille perheille, joilla ei ole kristillistä elämäntapaa.

5.6.7 Järjestötoiminta

Kangasalla toimii hyvin paljon erilaisia lasten ja nuorten hyvinvointia edistäviä liikunta-, nuorisovapaa-ajan harrastusjärjestöjä sekä erilaisia lapsiperheiden hyvinvointia tukevia järjestöjä, kuten MLL ja 4H. Tässä yhteydessä viitataan lähinnä kunnan nettisivuilla oleviin järjestötietoihin ja kerrotaan tarkemmin Mannerheimin Lastensuojeluliiton paikallisyhdistyksen toiminnasta, koska se oli mukana Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa laadittavassa työryhmässä järjestöjen edustajana.

Kangasalan liikuntaseurojen yhteystiedot on esitetty nettisivuilla www.kangasala.info.

Nuorisotyötä tehdään yhteistyössä järjestöjen ja muiden vapaaehtoisryhmien kanssa. Järjestöjä tuetaan toiminta-avustuksilla. Nuorisojärjestöjen tiedot löytyvät osoitteesta www.kangasala.fi/lapset_ja_nuoret/vapaa-aikapalvelut.

Vuonna 2009 kunnan kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta jakoi 22 100 euroa avustusta 14 nuorisojärjestölle, jotka olivat seuraavat: Partiolippukunta Roineen Tytöt, Suoraman Seudun Pioneerit, Kangasalan FK-Kerho, Mannerheimin Lastensuojeluliiton Sahalahden yhdistys ja Kangasalan yhdistys, Partiolippukunta Harjun Pojat, Nuoret Kotkat, Partiolippukunta Sahalahden Sinisudet, Kangasalan Helluntaisk:n Kannatusyhdistys/Nuorisotyö, Pohjois- Kangasalan Nuorison tuki, Kangasalan Hengitysyhdistys, Helava-toimikunta/ nuorisotyö, Raudanmaan nuorisoseura, SPR:N Kangasalan osasto/ nuorisotyö, Kangasalan nuorisoseura.

Mannerheimin lastensuojeluliiton Kangasalan ja Sahalahden paikallisyhdistys

Mannerheimin lastensuojeluliiton Hämeen piiri toimii Mannerheimin Lastensuojeluliiton aluejärjestönä. Piiri edustaa toimialueellaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden perusturvallisuutta, hyvinvointia ja tervettä kehitystä. Mannerheimin Lastensuojeluliitto Kangasalan yhdistys (MLL) oli Hämeen piirin eniten uusia jäseniä hankkinut yhdistys vuonna 2008 ja samalla myös suurin yhdistys koko piirin alueella yli 600 jäsenellä 72 yhdistyksestä. Kangasalan yhdistys on järjestänyt vuonna 2008 perhekahvilatoimintaa Suoraman työväentalolla, avointa perhetupaa perhekeskus Takataskussa, Tenavien touhutuntia Liuksialan koululla, Liikkareita Kirkkoharjun koululla, Muskariryhmiä, naisten jumppaa, Vaavinkais- ja Taaperoinen toimintaa, lastenhoitoa ja lastenhoitokursseja, enkelikirkon, lastenvaate- ja lelukirppistoimintaa ja Tähtirannassa tapahtumana löytöretkipäiviä. MLL on myös tukenut Kangasalan kunnan nuorisotoimintaa tukemalla tukioppilastoimintaa sekä järjestämällä tuotemyyntiä ja keräyksiä. Tarkemmin MLL:n Kangasalan yhdistyksen toimintaan voi tutustua verkkosivujen kautta, <http://hameenpiiri.mll>.

MLL Sahalahti toimii Kangasalan kunnassa entisen Sahalahden kunnan alueella. MLL Sahalahden toiminta-alue noudattaa entisen Sahalahden kunnan aluetta. Yhdistys jatkaa kunnanosayhdistyksenä 1.1.2005 tapahtuneen kuntaliitoksen jälkeen. MLL Sahalahden mottona on seuraava: ”Tehdään itse ja ollaan yhdessä vanhempina muillekin kuin omille lapsillemme.” MLL:n perhekahvila on auki keskiviikkoisin klo 9-11.30 kunnanvirastotalon alakerrassa. Lisäksi MLL ohjaa äiti-vauvaryhmää, järjestää liikuntakerhoja sekä erilaisia tapahtumia ja lastenhoitopalvelua.

6 LAPSI- JA PERHEKOHTAINEN LASTENSUOJELU

Uusi lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.2008. Lastensuojelun tavoitteena on turvata lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on vanhemmilla. Lastensuojelu tukee vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä palveluja ja tukitoimia.

6.1 Lastensuojelun tarve ja asiakasmäärät

Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen

Lastensuojeluasiakkuus alkaa joko vanhemman tai lapsen/nuoren omalla yhteydenotolla lapsiperheiden sosiaalityöntekijään, lastensuojeluilmoituksella tai jos sosiaalityöntekijä on muutoin saanut tietää lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta.

Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojelulain 25 §:n mukaan lastensuojeluilmoitusvelvollisuus salassapitosäännösten estämättä on mm. sosiaali- ja terveystoimen, nuoriso- ja opetustoimen, seurakunnan, poliisin, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjillä silloin, kun he työssään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka

hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Myös muu kuin edellä oleva henkilö voi tehdä lastensuojeluilmoituksen. Vanhemmat, naapurit, ystävät ym. voivat ottaa yhteyttä lastensuojeluun, jos huomaavat lapsen tai nuoren olevan avun tarpeessa. Myös lapsi tai nuori itse voi ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään.

Vuonna 2008 Kangasalla tehtiin lastensuojelun sosiaalityöntekijöille yht. 209 eri lapsesta 307 lastensuojeluilmoitusta. Lastensuojeluilmoitusten syyt liittyivät mm. lapsen tai nuoren aggressiiviseen käyttäytymiseen, alkoholinkäyttöön, huumeidenkäyttöön, itsetuhoiseen käyttäytymiseen, rikolliseen toimintaan, lapsen tai nuoren koulunkäyntivaikeuksiin, lapsen hoidon laiminlyöntiin, lapsen pahoinpitelyepäilyyn, lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyyn, perheristiriitoihin, perheväkivaltaan, vanhempien alkoholin tai huumeiden käyttöön, vanhempien mielenterveysongelmiin.

Vuonna 2008 lastensuojeluilmoituksia tekivät seuraavat tahot:

- 25 % poliisi
- 15 % lapsen vanhempi/huoltaja
- 14 % muu viranomaistaho
- 13 % koulu
- 13 % yksityinen ilmoittaja
- 11 % terveydenhuolto
- 7 % sosiaalipäivystys
- 1,5 % varhaiskasvatus
- 0,5 % lapsi itse

Asiakasmäärät

Kangasalla lastensuojelun sekä avohuollon että sijaishuollon asiakasmäärät ovat lisääntyneet vuosien 2006 – 2008 aikana seuraavasti:

Lastensuojeluasiakkaat	2006	2007	2008
	Lasten ja nuorten lkm	Lasten ja nuorten lkm	Lasten ja nuorten lkm
Avohuollon asiakkaat vuoden aikana	225	272	330
Sijoitetut lapset vuoden aikana	40	39	61
alle 7-vuotiaat	9	8	16
7-12-vuotiaat	6	8	12
13-17-vuotiaat	25	23	33
sijoitetut (uudet) vuoden aikana	15	19	36

kiireellisesti sijoitetut (uudet)	4	9	23
huostaanotetut (uudet)	4	6	11
avohuollon sijoituksessa(uudet)	11	11	13
huostaanotettuja 31.12.	20	23	30
avohuollon sijoituksessa 31.12.	14	1	3
laitoshuollossa vuoden aikana	22	21	36
laitoshuollossa 31.12.	10	9	16
perhehoidossa vuoden aikana	18	18	25
31.12. perhehoidossa lapsia	14	15	19

Kuva 15. Lastensuojelun asiakasmäärät 2006 -2008

6.2 Lastensuojeluun varattavat voimavarat

Lapsiperheiden sosiaalityön tiimi ja lastensuojelun perhetyö

Lapsi- ja perhekohtaisia lastensuojelupalveluita hoitavat Kangasalla 1.5.2009 alkaen seitsemän (7) lapsiperheiden sosiaalityöntekijää. Lapsiperheiden sosiaalityön tiimiin kuuluu myös osa-aikainen toimistos sihteeri ja sosiaali ohjaaja, joka hoitaa lapsiperheiden toimeentulokitehtäviä. Toimistos sihteeri on sekä sosiaalityöntekijöiden että lastenvalvojan apuna erilaisissa toimistotöissä. Sosiaalityöntekijät hoitavat virka-aikana lastensuojelun päivystyksen (puh. 050 469 9724) ja virka-ajan ulkopuolella lastensuojelun päivystys hoituu soittamalla hätäkeskukseen (112).

Sosiaalityöntekijöiden lisäksi lastensuojelutyöhön osallistuvat viisi perhetyöntekijää ja heidän esimiehensä perhetyönohjaaja. Perhetyö on käytetyin lastensuojelun avohuollon tukitoimi.

Sosiaalityöntekijällä on keskimäärin 40- 60 lastensuojelulasta asiakkaana. Jotta perhetyön avulla voitaisiin tukea yhä enemmän ja intensiivisemmin lastensuojeluperheitä, tarvitaan lisää perhetyöntekijöitä.

6.3 Lastensuojelun palvelujärjestelmä

Ehkäisevän ja lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön kokonaisuus

Lastensuojelun palvelujärjestelmä on laaja kokonaisuus, jonka tehtävänä on edistää ja tukea lapsen kehitystä ja kasvua. Palvelujärjestelmän tulee toimia suunnitelmallisesti ja ennakkoidusti. Sitä tulee ohjata, johtaa ja kehittää tavoitteellisesti ja pitkäjänteisesti ja yhteistyössä kaikkien niiden tahojen kanssa, joiden toimet vaikuttavat lasten ja perheiden hyvinvointiin. Palvelu ja tuki toteutetaan sellaisin tavoin, joista lapsi ja perhe eniten hyötyvät.

Kunnan on sosiaali- ja terveydenhuoltoa, opetustointia sekä muita kaikille lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja järjestäessään ja kehittäessään huolehdittava siitä, että palvelujen avulla tuetaan lapsia ja vanhempia ja edistetään heidän hyvinvointiaan. Erityisen tärkeää on huolehtia siitä, että lasten fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset kasvuolot ovat turvallisia ja kehitystä edistäviä.

Kasvuolojen kehittäminen ja riskiolosuhteiden suunnitelmallinen vähentäminen sekä riittävä vanhemmuuden tuki ehkäisevät ongelmien syntyä ja syvenemistä. Kaikilla, jotka työskentelevät lasten ja perheiden kanssa, on vastuu heidän hyvinvoinnistaan ja ongelmien mahdollisimman varhaisesta tunnistamisesta. Kun herää huoli lapsen tai nuoren hyvinvoinnista, on viipymättä otettava yhteyttä lastensuojeluviranomaiseen, jotta lastensuojelun tarve voidaan selvittää.

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun palvelut

Ehkäisevän lastensuojelun lisäksi palvelujärjestelmään kuuluu varsinainen lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jolla on viimesijainen vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat seuraavat palvelut:

1) lastensuojelutarpeen selvitys, 2) avohuollon tukitoimet, 3) lapsen kiireellinen sijoitus, 4) huostaanotto ja sijaishuolto sekä 5) jälkihuolto.

6.3.1 Lastensuojelun tarpeen selvitys

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijöiden on arvioitava lastensuojeluilmoituksen, lastensuojeluhakemuksen tai muun asiakkuuden vireille tulon jälkeen seitsemän (7) arkipäivän aikana, onko ilmoitus aiheeton vai lähdetäänkö tekemään lastensuojelutarpeen selvitystä. Selvitys on tehtävä viivytyksettä ja sen on valmistuttava kolmen (3) kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta.

Kangasalan lapsiperheiden sosiaalityön tiimi käsittelee viikoittain saapuneet lastensuojeluilmoitukset ja arvioi niiden kiireellisyyden ja sopii lapsen asioista vastaavasta työntekijästä ja hänen työparistaan. Näin ollen Kangasalla pystytään tekemään 7 arkipäivän kuluessa arvio siitä, lähdetäänkö tekemään lastensuojelutarpeen selvitystä.

Lastensuojelutarpeen selvityksen aikana tavataan lasta ja vanhempia ja mahdollisesti koko perhettä, käydään kotikäynnillä ja sovitaan lopputapaaminen, jossa kerrotaan selvityksen tulos. Selvityksen aikana lapsi on lastensuojeluasiakas. Selvityksen aikana ollaan myös yhteydessä lasta ja nuorta hoitaviin muihin tahoihin, kuten kouluun, neuvolaan ja päiväkotiin lapsen tilanteen arvioimiseksi.

Selvityksen tavoitteena on tutkia lapsen suojelun ja tuen tarvetta, jotta voidaan arvioida, tarvitseeko lapsi tai nuori sekä hänen perheensä lastensuojelun tukea ja palveluja. Selvitys auttaa kaikkia siihen osallistuvia ymmärtämään, mistä huoli on syntynyt ja miten osalliset siihen suhtautuvat. Selvitys on interventio perheen elämään, sillä vanhemmat tai läheiset joutuvat miettimään tilanteen syitä ja etsimään ratkaisua. Yhtä lailla lapsi tai nuori miettii tilannetta ja voi kokea hyvin merkitykselliseksi sen, että hänen näkemyksiään ja mielipiteitään kuunnellaan.

Tavoitteena on myös arvioida riskien ja ongelmien merkitystä tämän hetkessä elämäntilanteessa sekä tulevaisuudessa. Selvityksessä tuleekin arvioida, miten suojellaan tai tuetaan lapsen tai nuoren hyvinvointia myös tulevaisuudessa.

Selvityksellä tavoitellaan yhteistä prosessia lapsen/nuoren ja vanhempien kanssa, mutta se voidaan tehdä, vaikka vanhemmat vastustaisivat sitä.

Lastensuojelutarpeen selvityksiä on tehty aikaisempinakin vuosina, mutta lakisääteiseksi se tuli vuoden 2008 lastensuojelulain myötä. Kangasalla on vuoden 2008 aikana valmiiksi tehtyjä lastensuojelutarpeen selvityksiä tehty yht. 145 lapsen kohdalla. Kangasalan lapsiperheiden sosiaalityöntekijät ja perhetyöntekijät ovat saaneet vuonna 2008 koulutusta lastensuojelutarpeen selvitykseen ja siinä käytettäviin erilaisiin välineisiin erityisesti lapsen kohtaamisessa ja kuulemisessa.

6.3.2 Avohuollon tukitoimet

Valtaosa lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta toteutuu lapsen ja perheen elämäntilanteen paranemiseen ja kuntoutumiseen tähtäävillä avohuollon tukitoimilla. Tukitoimia suunnitellaan ja niistä sovitaan mahdollisimman pitkälle lapsen ja perheen kanssa yhdessä ja ne perustuvat kirjalliseen asiakassuunnitelmaan.

Kaikkia edellä mainittuja terveydenhuollon, päivähoidon tai oppilashuollon tukipalveluita voidaan järjestää lapselle myös lastensuojelun avohuollon tukitoimina. Tällöin työskentelylle on lapsen asiakassuunnitelman mukaisesti määritelty erityiset tavoitteet, joihin esimerkiksi päivähoidossa olevan lapsen ja perheen kanssa pyritään.

Näiden tukitoimien lisäksi on sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen järjestettävä erityisesti seuraavia lastensuojelulaissa mainittuja avohuollon tukitoimia:

- lastensuojelun perhetyö,
- lapsen tai koko perheen lyhytaikainen avohuollon sijoitus,
- tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta,
- vertaisryhmätoiminta,
- loma- ja virkistystoiminta,
- lapsen ja perheen taloudellinen tukeminen sekä asumisen puutteiden korjaaminen

Tukitoimet räätälöidään yksittäisen lapsen tai asiakasryhmän tarpeisiin.

Kangasalla on vuonna 2008 ollut lastensuojelun avohuollon asiakkaana yht. 330 lasta, joista suurin osa on saanut lastensuojelun sosiaalityön ohjausta ja neuvontaa. Lastensuojelun perhetyön palvelua on saanut 47 perhettä, avohuollon sijoituksessa joko perhehoidossa tai laitoksessa on ollut 13 lasta/nuorta, tukiperhepalvelu on järjestynyt 20 lapselle, tukihenkilöpalvelua on saanut 3 lasta/nuorta, taloudellista tukea pääasiassa harrastuksen mahdollistamiseksi tai koulunkäynnin tukemiseen on annettu 168 lapselle ja nuorelle.

Lastensuojelun perhetyö on lastensuojelulain mukainen avohuollon tukitoimi, johon hakeudutaan lapsiperheiden sosiaalityöntekijöiden kautta. He tekevät perheissä lastensuojelutarpeen arvioinnin ja sopivat perheen kanssa perhetyön aloittamisesta. Lastensuojelun perhetyön toimintamuotoina ovat kotikäynnit, tapaamiset kodin ulkopuolella, perhetyön suunnitelmaneuvoittelut, yhteistyö lapsen/perheen muiden hoitavien tahojen kanssa, perheryhmä ja muu ryhmätoiminta, retket ja leirit. Vuonna 2008 perhetyötä sai yhteensä 47 lastensuojeluperhettä, joissa lasten ja nuorten lukumäärä oli yht. 80.

Lastensuojelun avohuollon ostopalvelut

Avohuollon ostopalvelumäärärahojen niukkuuden vuoksi avohuollon tukitoimia ostetaan vähän yksityisiltä palveluntuottajilta.

Ostopalveluna Kangasalla on ostettu Pelastakaa Lapset ry:ltä jonkin verran tukiperhetoimintaa ja loma- ja virkistystoimintaa. Muuten tukiperheet ja tukihenkilöt hankitaan omalla rekrytoinnilla ja kunta maksaa heille palkkiot ja kulukorvaukset.

Ensi- ja turvakotipalvelujen ostot ovat lisääntyneet huomattavasti vuoden 2008 alkaen (lapsia 16, aikuisia 9/hoitopäivä yht.338) vuoteen 2007 verrattuna (lapsia 16, aikuisia 9/hoitopäivä yhteensä 180).

Lastensuojelullisin perustein on ostettu myös mm. valvottuja tapaamisia ja jälkihuollon palveluja.

6.3.3 Kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja sijaishuolto

Kiireellinen sijoitus

Lapsi voidaan lastensuojelulain 38 §:n mukaan kiireellisesti sijoittaa kodin ulkopuolelle, jos hän on välittömässä vaarassa. Kiireellinen sijoitus on voimassa enintään 30 vuorokautta ja sitä voidaan jatkaa asianosaisten suostumuksella 45 vuorokauteen huostaanoton valmistelemiseksi sekä hallinto-oikeuden päätöksellä 60 vuorokauteen. Kiireellisestä sijoituksesta päättää lapsen asioista vastaava lapsiperheiden sosiaalityöntekijä.

Huostaanotto

Jos avohuollon tukitoimin ei kyetä riittävästi auttamaan lasta, on hänellä oikeus huostaanottoon ja sijaishuoltoon. Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella joko perheessä tai laitoksessa. Sijoitus voi tapahtua myös lapsen sukulaisperheeseen. Huostaanottoon päädytään silloin, kun lapsen olosuhteet tai oma käyttäytyminen vaarantavat vakavasti lapsen terveyttä ja kehitystä, kun avohuollon tukitoimet on todettu riittämättömiksi tai mahdottomiksi toteuttaa ja kun sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista.

Huostaanotosta päättää Kangasalla johtava viranhaltija (sosiaalityön johtaja) silloin, kun asianosaiset suostuvat huostaanottoon. Hämeenlinnan hallinto-oikeus päättää huostaanotosta silloin, kun asianosaiset tai joku heistä vastustaa huostaanottoa. Tällöin sosiaalityön johtaja tekee hakemuksen huostaanotosta hallinto-oikeudelle.

Lapsen sijaishuolto ei yleensä ole tarkoitettu pysyväksi. Viranomaisilla on velvollisuus tukea lapsen biologisia vanhempia niin, että he kykenisivät itse huolehtimaan lapsestaan. Kodin olosuhteiden ja vanhempien toiminnan pysyvää kuntoutumista varten vanhemmille laaditaan yleensä oma asiakassuunnitelma. Huostaanottoa on kuitenkin jatkettava niin kauan, kuin sen edellytykset ovat olemassa ja se on lapsen edun mukaista ja enintään siihen asti, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Mikäli huoltajan elämäntilanteessa ei kohtuullisessa ajassa tapahdu lapsen edun mukaisia muutoksia, tulee lapsen olosuhteet sijaishuollossa pyrkiä vakiinnuttamaan.

Sijaishuoltopaikan valinta

Sijaishuoltopaikan hankkimisessa lapsiperheiden sosiaalityöntekijät ovat yhteydessä Tampereen sijaishuollon asiakasohjausyksikköön Luotsiin, jota kautta hankitaan sijaishuoltopaikat joko perhehoidosta tai laitoshuollosta. Kiireellisissä sijoituksissa alle 12-vuotias lapsi sijoitetaan yleensä päivystysperheeseen ja yli 12-vuotias lapsi/nuori Tampereella sijaitseviin Leinolan tai Metsolan

perhetukikeskukseen tai muihin lähiseudun päivystäviin perhetukikeskukseen. Pitempiaikainen sijaishuoltopaikka on pienempien lasten kohdalla aina perhehoitopaikka ja isompien kohdalla yleensä ammatillinen perhekoti tai perhetukikeskus. Sijaishuoltopaikan valinnassa otetaan huomioon mahdollisuuksien mukaan vanhempien ja lapsen/nuoren toivomukset. Lapsen/nuoren läheisverkosto kartoitetaan aina mahdollisen sukulaissijoituksen huomioimiseksi.

Sijaishuoltopaikkaa valittaessa otetaan huomioon lapsen ikä ja kehitystaso, mahdolliset erityiset hoidon ja tuen tarpeet, koulunkäynti, harrastukset ja sijoituspaikan sijainti lapselle tärkeiden henkilöiden yhteydenpidon kannalta. Huomiota kiinnitetään myös sijaishuoltopaikan henkilökunnan kokemukseen ja koulutukseen sekä muiden sijoitettujen lasten määrään ja ikäjakaumaan.

Pienille lapsille pyritään etsimään ensisijaisesti sijaisperhe. Myös isompien lasten kohdalla perhehoidon mahdollisuus selvitetään aina ensimmäisenä vaihtoehtona. Perhehoidon tavoitteena on antaa lapselle turvallinen koti, yksilöllinen huolenpito ja hoito sekä mahdollisuus pitkäaikaisiin ihmissuhteisiin ja yhteydenpitoon biologisten vanhempien kanssa.

Vuonna 2008 Kangasalla järjestettiin sijaishuolto 34 lapselle/nuorelle, joista huostaan otettuja oli 11 lasta/nuorta ja 23 kiireellisesti sijoitettuja. Sijoitukset lisääntyivät vuodesta 2007, jolloin järjestettiin sijaishuoltoa järjestettiin 15 lapselle/nuorelle, joista huostaan otettuja lapsia/nuoria oli 6 ja kiireellisesti sijoitettuja lapsia/nuoria 9.

6.3.4 Jälkihuolto

Sijoituksen päättymisen jälkeen lapsi tai nuori saattaa olla pitkään erityisen tuen tarpeessa ja tätä tukea tarjotaan jälkihuoltona. Jälkihuollon tarkoituksena on helpottaa lapsen tai nuoren kotiutumista tai itsenäistymistä. Jälkihuolto on järjestettävä aina vähintään puoli vuotta kestäneen sijoituksen jälkeen lapsen iästä riippumatta ja sitä varten tehdään erillinen asiakassuunnitelma.

Jälkihuollon on velvollinen järjestämään se kunta, joka on ollut vastuussa sijaishuollon järjestämisestä. Jälkihuolto voi jatkua siihen asti, kun nuori täyttää 21 vuotta. Sosiaalityöntekijä voi tehdä yhdessä nuoren kanssa suunnitelman, johon kirjataan jälkihuollon päättymisen jälkeen nuoren käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet. Suunnitelma tukee nuoren itsenäistymistä ja vahvistaa tehdyn työn jatkuvuuden muiden palveluiden parissa. Vuonna 2008 jälkihuollon piirissä oli yht. 21 lasta ja nuorta.

6.4 Seutukunnallinen yhteistyö

Kangasala on mukana seuraavissa lastensuojelun seudullisissa palveluissa:

- Lastensuojelun Sosiaalipäivystys
- Nuorten Selviämisasema
- Sijaishuollon asiakasohjaus
- Lastensuojelun asiantuntijaryhmä

Lastensuojelussa, kuten myös yleisesti sosiaalityössä on pyritty yhtenäistämään työprosessit seutukunnallisesti samankaltaisiksi. Tampereen seutukunnan kuntien kesken yhteistyötä tehdään tiiviisti liittyen kaikkien kuntien käytössä olevaan asiakastietojärjestelmä Effican käyttöön ja kehittämiseen lastensuojeluprosessien yhtenäistämiseksi.

Lastensuojelun virka-ajan ulkopuolinen sosiaalipäivystys

Kangasalan kunta on mukana Tampereen ja Etelä-Pirkanmaan kuntien yhteisessä seudullisessa lastensuojelun sosiaalipäivystyksessä, jonka palvelun tuottaa Tampereen kaupunki / Sosiaaliasema Paussi. Kuntalaiset saavat yhteyden päivystävään sosiaalityöntekijään soittamalla hätäkeskuksen numeroon 112. Päivystysajat ovat maanantaista perjantaihin klo 16 – 24 ja viikonloppuisin lauantaista sunnuntaihin klo 00 – 24.

Lastensuojelun sosiaalipäivystys auttaa esimerkiksi tilanteissa, joissa

- lapsen tai nuoren tilanne on turvaton tai
- hän on jäänyt heitteille tai
- on tarve nopeaan puuttumiseen ongelmatilanteissa (nuoren päihteiden käyttö, aggressiivinen käyttäytyminen, itsetuhoisuus)

Paussin sosiaalityöntekijöille on delegoitu päätösvalta lapsen/nuoren kiireelliseksi sijoittamiseksi, jos lapsi/nuori on välittömässä vaarassa Paussin päivystyksen aikoina. Vuonna 2008 Paussi sijoitti kiireellisesti kolme kangasalalaista nuorta Tampereen perhetukikeskuksiin.

Nuorten selviämisasema (Sorinkatu 12 D, 33100 Tampere), palvelee myös kangasalalaisia nuoria. Hätäkeskuksen numeron kautta saat apua myös tilanteissa, joissa päihtynyttä lasta tai nuorta ei jostain syystä voi viedä kotiin tai häntä ei voida pitää kotona. Viikonloppuiltaisina ja öisin nuoren voi toimittaa nuorten selviämisasemalle Tampereelle. Nuorten selviämisaseman aukioloajat ovat perjantaista lauantaihin klo 20 - 08 ja lauantaista sunnuntaihin klo 20 - 08. Selviämisasema palvelee myös tarvittavina arkipyhien aattoina.

Sijaishuollon Asiakasohjaus Luotsin palvelut

Asiakasohjaus Luotsi hoitaa seutukunnallisesti Tampereen kaupungin ja Etelä-Pirkanmaan kuntien sijaishuoltopalveluja. Asiakasohjaus Luotsin kautta ohjautuvat kaikki lasten lastensuojelulain mukaiset sijoitukset lukuun ottamatta päivystyksenä hoidettavia kiireellisiä sijoituksia.

Asiakasohjaus Luotsi etsii yhdessä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa kullekin lapselle sopivan sijaishuoltopaikan. Asiakasohjaus Luotsi vastaa prosessissa sijaishuoltopaikan hankinnasta ja lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä asiakasprosessista. Lapsen sijaishuoltopaikasta päättää lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Hän ei voi kuitenkaan päättää sijoittaa lasta paikkaan, jota asiakasohjaus Luotsi ei ole hyväksynyt.

Luotsi rekrytoi ja valmentaa uusia sijaisperheitä, hyväksyy nämä tehtävänsä sekä vastaa sijaisperheiden jatkokoulutuksesta. Kunnat ohjaavat sijaisperheiksi tarjoutuvat yhteydenottajat soittamaan Asiakasohjaus Luotsiin. Koulutetut perheet toimivat joko päivystävinä sijaisperheinä, päivystysperheinä, pitkäaikaisina sijaisperheinä tai ammatillisina sijaisperheinä.

Luotsi on kilpailuttanut lastensuojelun laitoshuollon ostopalvelupaikat ja siellä on keskitetty rekisteri vapaana olevista laitoshuollon paikoista.

Lastensuojelun asiantuntijaryhmä

1.11.2007 Kangasalan perusturvalautakunta päätti lastensuojelulain velvoittaman lastensuojelun asiantuntijaryhmän perustamisesta yhdessä Pälkäneen, Kuhmalahden, Oriveden ja Juupajoen kanssa. Lastensuojelun asiantuntijaryhmä avustaa sosiaalityöntekijää lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevien asioiden valmistelussa ja muussa lastensuojelun toteuttamisessa. Lisäksi

asiantuntijaryhmä antaa lausuntoja lastensuojelutoimenpiteitä koskevan päätöksenteon tueksi. Ryhmä koostuu lastensuojelulain 14§:n mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista lastensuojelutyössä tarvittavista asiantuntijoista.

Vuonna 2009- 2010 lastensuojelun asiantuntijaryhmän kokoonpano on seuraava:

Anttila Kirsti, sosiaalityön johtaja, Kangasala
 Arvela Kirsi, johtava erityisopettaja, Kangasala
 Äärinen Inkeri, psykologi, Orivesi
 Korhonen Marika, johtaja, Honkalyhdyn perhekoti, Kangasala
 Launiainen Pasi, rehtori, Kuhmalahti
 Sippola Elina, lastenpsykiatri, perheneuvola/Kangasala
 Särkkä Leena, päivähoidon johtaja, Juupajoki
 Urkko Kirsi, terveydenhoitaja, Pälkäne
 Valkeasuo-Saarinen Vuokko, psykiatrinen sairaanhoitaja, Kangasala
 Vuojela Hanna, Kangasalan kunnan lakimies

Yhteistyö Kuhmalahden kanssa

Kangasalan perusturvalautakunta hyväksyi 7.8.2008 kokouksessaan ostopalvelusopimuksen, joka oikeuttaa sosiaalihuollon ammatillisen kelpoisuuslain (272/2005) pätevyysvaatimukset täyttävät Kangasalan sosiaalityön johtajan ja sosiaalityöntekijän käyttämään Kuhmalahden perusturvalautakunnan puolesta lastensuojelulain 13 §:n mukaista päätöksentekovaltaa Kuhmalahden kunnan alle 18-vuotiaiden asukkaiden lastensuojeluasioissa. Sopimus on voimassa ajalla 1.9.2008 – 31.8.2009. Sopimusta on jatkettu Kangasalan sosiaali- ja terveyslautakunnan 13.8.2009 tekemällä päätöksellä 1.9.2009 alkaen 31.12.2010 saakka. Kangasalan sosiaalityöntekijä on vuoden 2009 aikana avustanut Kuhmalahtea yhdessä lastensuojelutapauksessa.

6.5 Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun kehittämistarpeet

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun kehittämishaasteena on erityisesti sellaisten avohuollon tukitoimien kehittäminen, joilla ehkäistään kiireellisiä sijoituksia ja huostaanottoja, joiden määrä on viime vuosina lisääntynyt huolestuttavasti erityisesti nuorten parissa. Tästä syystä Kangasalan kunta osallistuu KASTE-ohjelmaan kuuluvaan Väli-Suomen lapset, nuoret ja lapsiperheet – hankekokonaisuuteen ”**Nuorten intensiivisen tuki avohoidossa**” ajalla 1.6.2009 – 30.10.2011, johon osallistuvat Kangasalan lisäksi yhdeksän (9) muuta pirkanmaalaista kuntaa. Hankkeen avulla kehitetään avohoidon menetelmiä, joilla pyritään estämään nuorten laitossijoituksia. Hankkeessa palkataan kuntien avuksi psykiatrinen sairaanhoitaja ja perhetyöntekijä, jotka yhdessä kunnan eri toimijoiden kanssa kehittävät työmenetelmiä auttaa nuoria ja heidän perheitään akuuteissa kriiseissä. Kangasalla tullaan hankkeessa tekemään tiivistä yhteistyötä lastensuojelun, perhetyön ja perheneuvolan nuorisopsykiatrisen työryhmän kanssa.

Lastensuojelutyössä on tarve kehittää myös tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa hankkimalla lisää uusia tukihenkilöitä/tukiperheitä ja kouluttamalla heitä.

Myös perhetyön tarve on suurempi kuin tällä hetkellä pystytään perheitä tukemaan. Erityisesti on tarvetta lisätä kouluikäisten ja nuorten ja heidän perheittensä kanssa tehtävää perhetyötä. Jotta perhetyö olisi tarpeeksi vaikuttavaa ja intensiivistä, tarvitaan lisää perhetyöntekijöitä.

Myös erilaisten vertaistuki- ja muun vanhempainryhmätoiminnan kehittäminen työmenetelmänä on tarpeen, sillä tällä hetkellä vertaistukiryhmiä esim. nuorten vanhemmille ei Kangasalla ole.

7 MONIASIANTUNTIJUUS JA YHTEISTYÖ LASTEN JA NUORTEN ASIOISSA

Moniammatillista yhteistyötä tehdään lasten ja nuorten asioissa paljon. Yhteistyöhön kysytään vanhempien lupa, jolloin salassapito ei ole yhteistyön ja tiedonvaihdon esteenä. Pienten lasten kohdalla tehdään tarvittaessa tiivistä yhteistyötä päivähoiton ja neuvolan kesken. Erityispäivähoidon ja neuvoloiden kanssa tehdään yhteistyötä mm. siten, että lapsen terveydenhoitaja kutsutaan mukaan lapsen E-vasuun (erityisvarhaiskasvatussuunnitelmapalaveri). Mikäli terveydenhoitaja ei ole mukana palaverissa, lähetetään hänelle kopio E-vasusta.

Kun lapsi aloittaa päivähoiton lastensuojelun avoimuuden tukitoimena, pidetään päiväkodissa aloituspalaveri, johon kutsutaan vanhempien lisäksi perheen asioissa mukana oleva sosiaalityöntekijä. Päivähoito toimii kokoonkutsujana. Aloituspalaverissa keskustellaan lapsen tilanteesta ja sovitaan tukitoimista, joita lapsi tarvitsee. Toisinaan näillä lapsilla riittävä tukitoimi on säännöllinen päivähoito.

Kouluikäisten lasten asioissa koulujen oppilashuollossa tehdään yhteistyötä koulukuraattorien, koulupsykologien, kouluterveydenhoitajan, perheneuvolan ym. muiden koululaisten asioita hoitavien tahojen kanssa. Oppilashuoltoryhmät ovat moniammatillisia.

Lastensuojelulain 26 §:n mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi lastensuojelutarpeen selvitystä tehdessään tarvittaessa olla yhteydessä lapselle läheisiin henkilöihin ja eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin.

Yleisellä taholla Kangasalla toimii mm. seuraavia moniammatillisia yhteistyöryhmiä lasten ja nuorten asioissa:

- Ennaltaehkäisevän päihdetyön kehittämiseksi nuorten parissa ns. ”Selvis-ryhmä”
- Varhaisen tuen kehittämisryhmä eli VATUKE, joka suunnittelee avointa varhaiskasvatustoimintaa

Ammattilaisten työpajoissa keskusteltiin yhteistyön kehittämisestä lasten ja nuorten kanssa työskentelevien eri tahojen kesken. Esille nousi seuraavia kehittämisajatuksia:

- *Yhteisten tapahtumien järjestäminen ja voimavarojen kerääminen yhteen esim. yhteiset kouluttautumiset*
- *Varhaisen puuttumisen vastuu on kaikilla toimijoilla*
- *Moniasiantuntijuuden hyödyntäminen*
- *Yhteisten pelisääntöjen sopiminen, kun lapsi/nuori ja perhe on asiakkaana monella taholla: kuka vastaa ja missä asiassa?*
- *Erilaisille ryhmille voitaisiin järjestää yhdessä enemmän vertaistuki/vanhempainryhmiä, esim. kouluikäisten vanhempien ryhmät, eronneiden vanhempien lasten ryhmä*
- *Jokaiselle päiväkotialueelle voitaisiin perustaa alueellinen ryhmä, jossa mukana päivähoito, seurakunnan lapsityö, neuvola*
- *Esiopetuksen ja koulun aluetiimien kehittäminen: onko neuvolat ja srk mukana?*
- *Varhaiskasvatustalouksille myös seurakunta ja neuvolatoiminta mukaan*

- *Seurakunnan ja neuvolan yhteistyön kehittäminen*
- *Seurakunnan toimintamuodot paremmin esille perheiden tietoon*
- *Yhteistyön lisääminen kunnan ja seurakunnan nuorisotyön kanssa, esim. S-marketin tiloissa järjestettävää toimintaa yhdessä*
- *Tiedonkulun parantaminen erityistä tukea tarvitsevien lasten asioissa*
- *Toisen asteen koulutusvaiheessa moniammatillisen yhteistyön lisääminen*

Yhteistyön kehittämiseksi ja Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman toimenpide-ehdotusten toteuttamiseksi työryhmä esittää Kangasalle perustettavaksi Lasten ja nuorten hyvinvointiryhmän, joka suunnittelee ja koordinoi yhteisiä paikallisia koulutuksia ja kartoittaa yhteistyön kehittämishaasteita.

8 SUUNNITELMAN PÄÄTÖKSENTEKO JA SEURANTA

Lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaluonnoksesta pyydetään lausunnot kasvatus- ja opetuslautakunnalta, kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnalta, tekniseltä ja/tai ympäristölautakunnalta Sosiaali- ja terveyslautakunnan teemakokous käsitteli luonnosta teemakokouksessaan 28.5.2009 ja varsinaisessa kokouksessaan 1.10.2009. Sen jälkeen suunnitelma etenee valtuuston käsiteltäväksi ja hyväksyttäväksi.

Hyväksyessään suunnitelman valtuusto edellyttää kunkin toimialan vastaavan tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamisesta, seurannasta ja raportoisesta.

Työryhmä esittää, että Kangasalle perustetaan Lasten ja nuorten hyvinvointiryhmä, joka seuraa, koordinoi ja raportoi Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman toimenpide-ehdotusten toteutumista vuosittain. Työryhmä esittää, että Lasten ja nuorten hyvinvointiryhmässä koostuu johtavista viranhaltijoista ja luottamushenkilöedustajista.

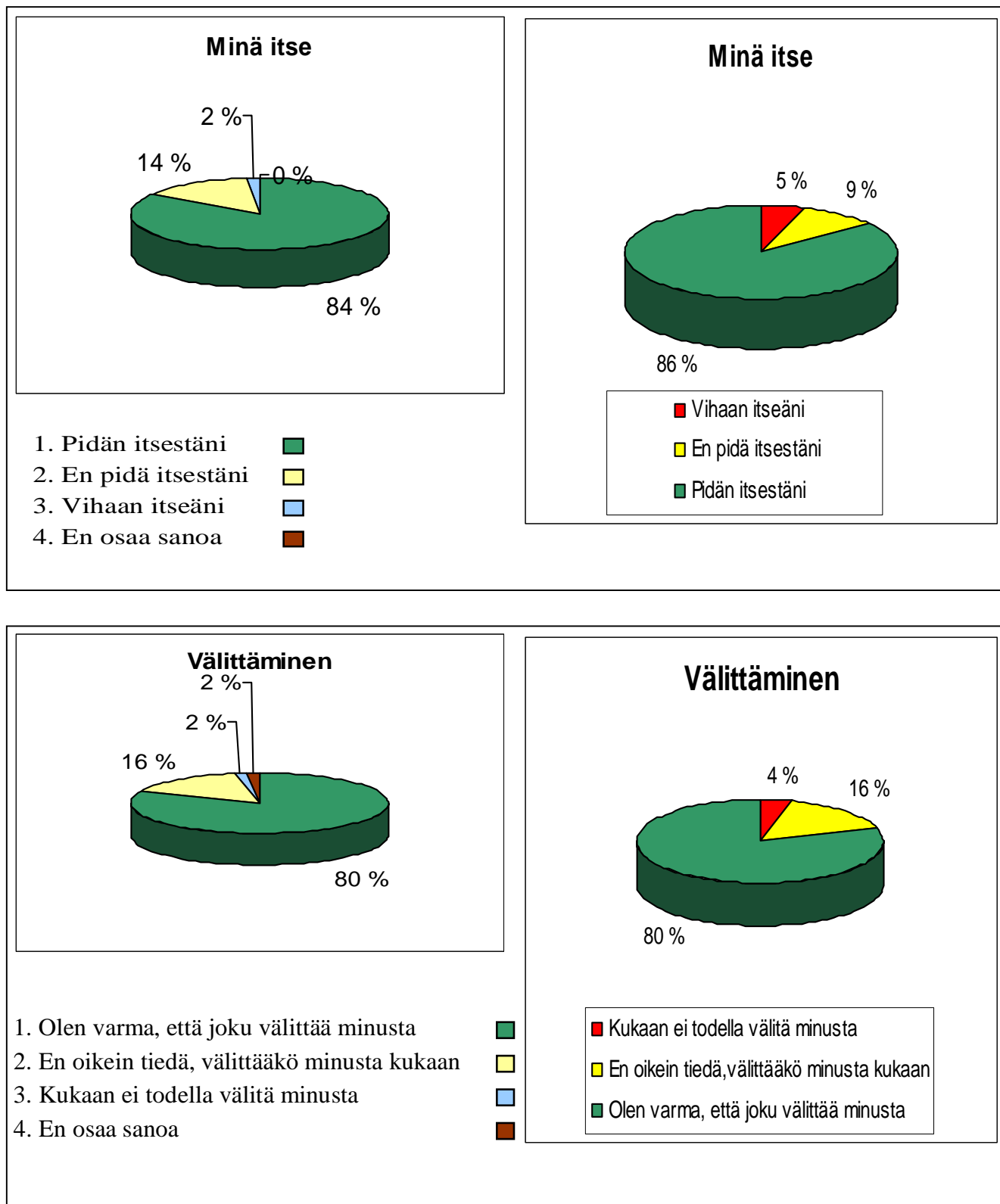
Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman toimenpide-ehdotukset tulee huomioida laadittaessa kunnan vuosittaista talousarvio ja toimintasuunnitelmaa. Suunnitelma on voimassa valtuustokaudelle 2009- 2012, joten suunnitelmaa tulee tarkistaa viimeistään vuonna 2012 kattamaan seuraavan nelivuotiskauden.

Lääninhallitukset tulevat seuraamaan valtakunnallisesti lastensuojelulain mukaisten suunnitelmien toteutumista ja vaikutuksia. Kuntien suunnitelmat ovat ainutlaatuinen tietopaketti lain voimaantulon alkuvuosien tilanteesta maassa. Niiden perusteella saadaan tietoa, jota voidaan raportoida tarvittaessa myös eduskunnalle lastensuojelulain vaikutuksina. Kuntien lastensuojelutoiminnan kokonaisarvio on välttämätöntä myös kansallisessa lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien kehittämisessä.

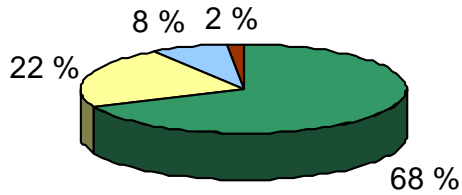
LIITTEET

Koululaiskysely vuosina 2001 (vasemmalla) ja 2009 (oikealla)

Liite 1

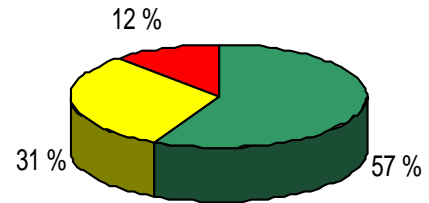
Tulevaisuus

1. Ajattelen joskus, että minulle tapahtuu jotain kamalaa
2. Pelkään että minulle tapahtuu jotain kamalaa
3. Olen varma, että minulle tapahtuu jotain kamalaa
4. En osaa sanoa

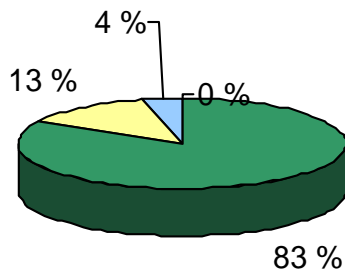

Tulevaisuus

1. Ajattelen joskus, että minulle tapahtuu jotain kamalaa
2. Pelkään, että minulle tapahtuu jotain kamalaa
3. Olen varma, että minulle tapahtuu jotain kamalaa

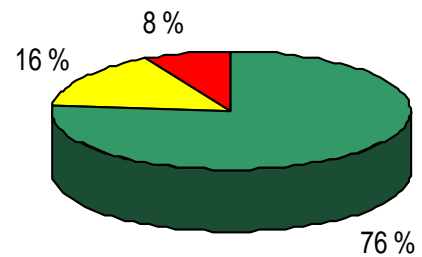
Jaksaminen

1. Olen silloin tällöin väsynyt
2. Olen usein väsynyt
3. Olen lähes aina väsynyt
4. En osaa sanoa

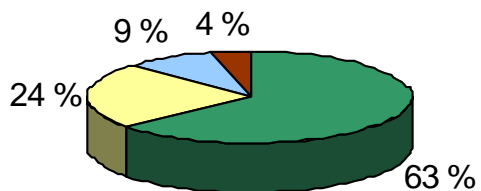

Jaksaminen

1. Olen silloin tällöin väsynyt
2. Olen usein väsynyt
3. Olen lähes aina väsynyt

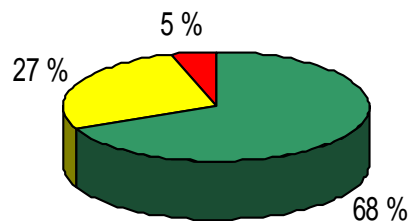
Läksyt

1. Läksyjen tekeminen ei ole minulle vaikeaa
2. Minun on usein pakotettava itseni tekemään läksyt
3. Minun on lähes aina pakotettava itseni tekemään läksyt
4. En osaa sanoa

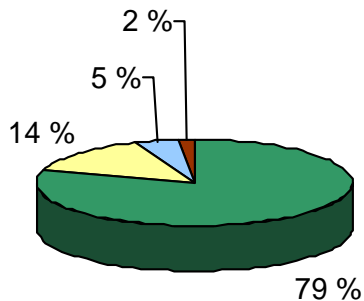

Läksyt

- Läksyjen tekeminen ei ole minulle vaikeaa
- Minun on usein pakotettava itseni tekemään läksyt
- Minun on lähes aina pakotettava itseni tekemään läksyt

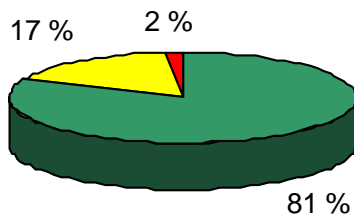
Koulumenestys

1. Koulu sujuu ihan hyvin
2. Koulu ei suju yhtä hyvin kuin ennen
3. En pärjää enää aineissa, joissa olin ennen hyvä
4. En osaa sanoa

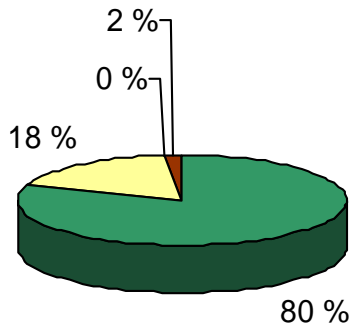

Koulumenestys

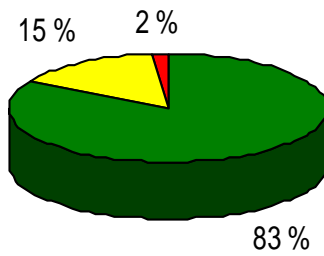
- Koulu sujuu ihan hyvin
- Koulu ei suju yhtä hyvin kuin ennen
- En pärjää enää aineissa, joissa olin ennen hyvä

Kiusaaminen

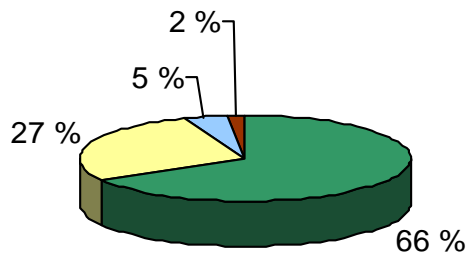
1. En yleensä kiusaa muita lapsia ■
2. Kiusaan joskus muita lapsia ■
3. Kiusaan muita lapsia melkein joka päivä ■
4. En osaa sanoa ■

Kiusaaminen

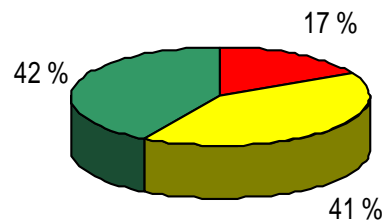
- En yleensä kiusaa muita lapsia
- Kiusaan joskus muita lapsia
- Kiusaan muita lapsia melkein joka päivä

Minä ja muut

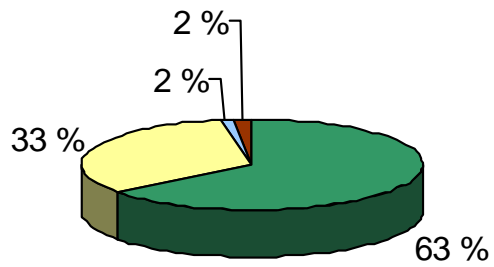
1. Muut lapset eivät kiusaa minua ■
2. Muut lapset kiusaavat minua joskus ■
3. Muut lapset kiusaavat minua melkein joka päivä ■
4. En osaa sanoa ■

Minä ja muut

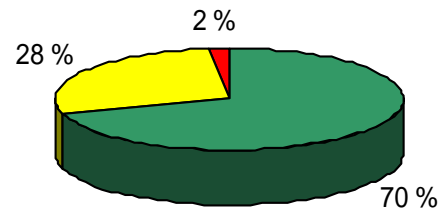
- Muut lapset kiusaavat minua melkein joka päivä
- Muut lapset kiusaavat minua joskus
- Muut lapset eivät kiusaa minua

Ystävät

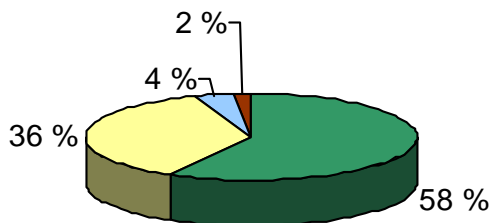
1. Minulla on paljon ystäviä ■
2. Minulla on joitain ystäviä ■
3. Minulla ei ole yhtään ystävää ■
4. En osaa sanoa ■

Ystävät

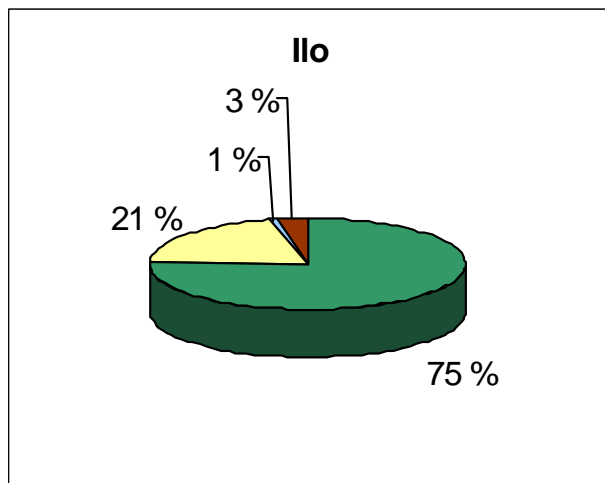
- Minulla on paljon ystäviä
- Minulla on joitain ystäviä
- Minulla ei ole yhtään ystävää

Ulkonäkö

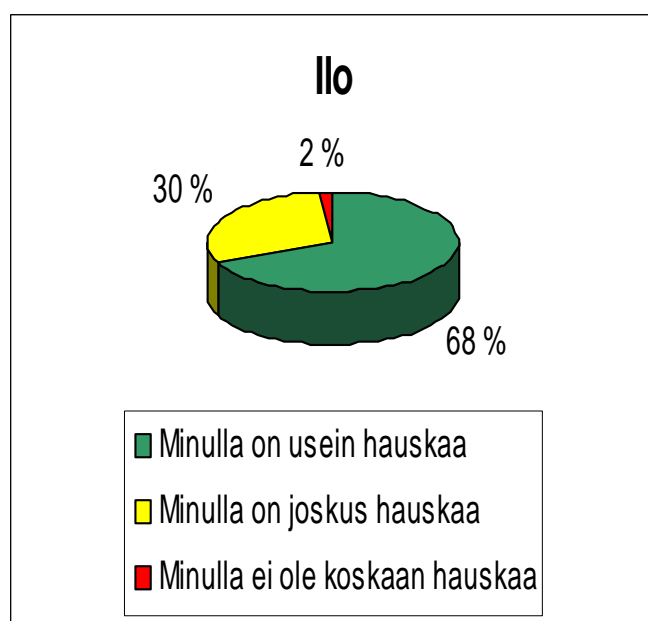

1. Olen mielestäni mukavan näköinen ■
2. Ulkonäössäni on joitain vikoja ■
3. Näytän mielestäni rumalta ■
4. En osaa sanoa ■

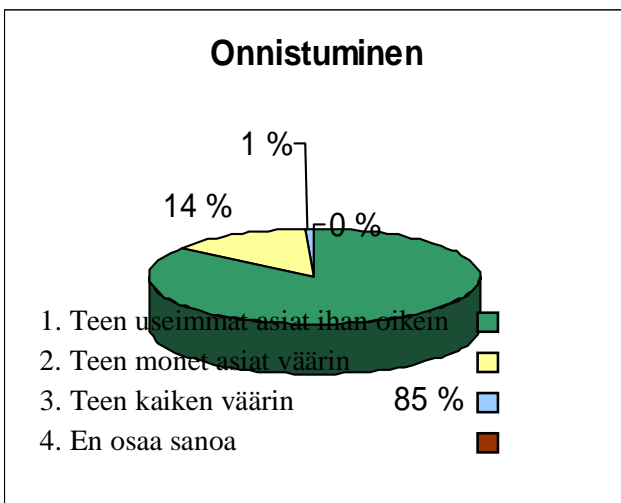
Ulkonäkö-kysymystä ei ollut vuonna 2009.

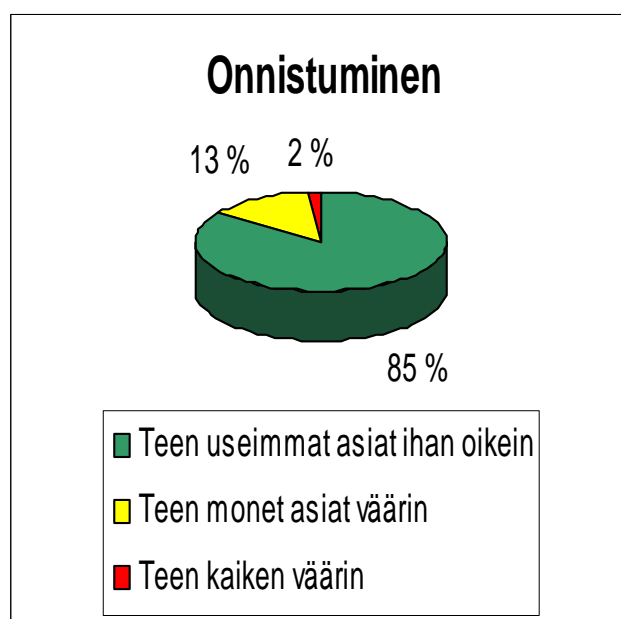
1. Minulla on usein hauskaa ■
2. Minulla on joskus hauskaa ■
3. Minulla ei ole koskaan hauskaa ■
4. En osaa sanoa ■

- Minulla on usein hauskaa
- Minulla on joskus hauskaa
- Minulla ei ole koskaan hauskaa

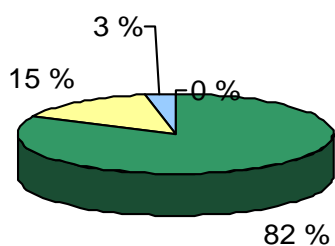

1. Teen useimmat asiat ihan oikein ■
2. Teen monet asiat väärin ■
3. Teen kaiken väärin ■
4. En osaa sanoa ■

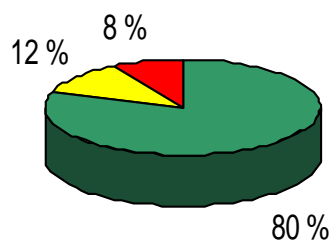
- Teen useimmat asiat ihan oikein
- Teen monet asiat väärin
- Teen kaiken väärin

Huolestuneisuus

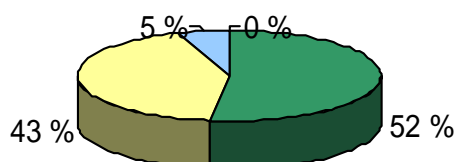
1. Monet asiat vaivaavat minua silloin tällöin ■
2. Monet asiat vaivaavat minua usein ■
3. Monet asiat vaivaavat minua lähes aina ■
4. En osaa sanoa ■

Huolestuneisuus

- Monet asiat vaivaavat minua silloin tällöin
- Monet asiat vaivaavat minua usein
- Monet asiat vaivaavat minua lähes aina

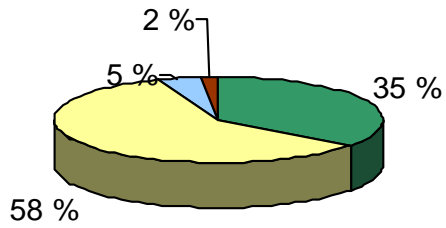
Päätökset

1. Minun on helppo tehdä päätöksiä ■
2. Minusta on melko vaikea tehdä päätöksiä ■
3. En pysty tekemään päätöksiä ■
4. En osaa sanoa ■

Päätökset kysymystä ei ollut vuonna 2009.

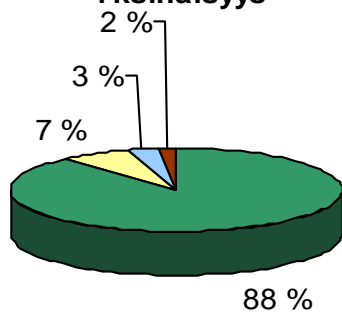
Ilo koulussa

Ilo koulussa-kysymystä ei ollut vuonna 2009

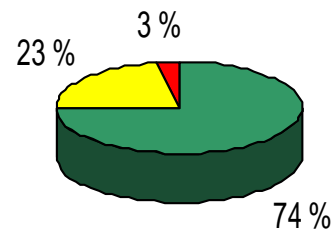
1. Koulussa on usein hauskaa ■
2. Koulussa on joskus hauskaa ■
3. Koulussa ei ole koskaan hauskaa ■
4. En osaa sanoa ■

Yksinäisyys

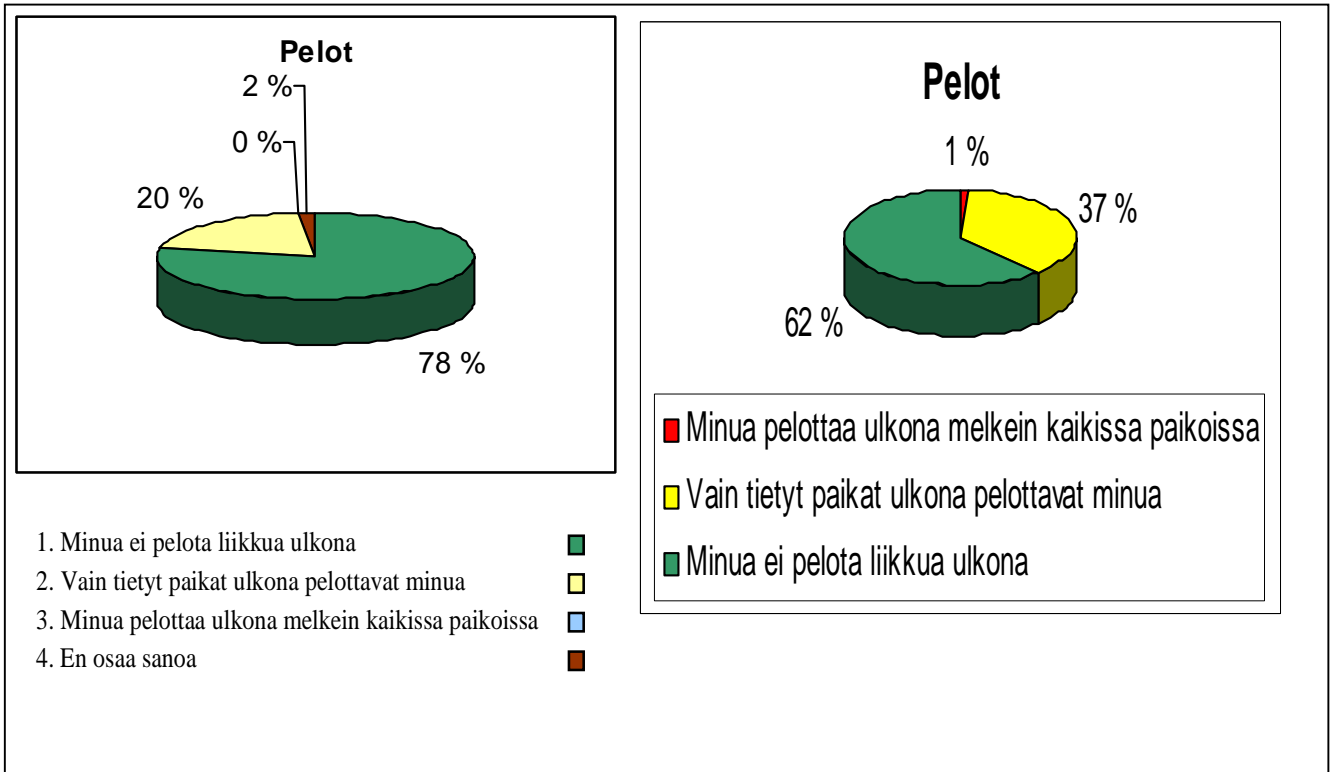

1. En tunne itseäni yksinäiseksi ■
2. Tunnen itseni usein yksinäiseksi ■
3. Tunnen itseni aina yksinäiseksi ■
4. En osaa sanoa ■

Yksinäisyys

- En tunne itseäni yksinäiseksi
- Tunnen itseni usein yksinäiseksi
- Tunnen itseni aina yksinäiseksi

LÄHTEET

- Kangasalan kihlakunnan turvallisuussuunnitelma 2009- 2012
Kangasalan kouluverkkosuunnitelma 2006 – 2013
Kangasalan kuntastrategia 2016, luonnos
Lapsitiedon mittaristo kunnille, LapsiArvi 2009, Kuntaliitto
Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti: Suomalaisten hyvinvointi 2008, Sosiaali- ja terveysalan tutkimuskeskus, Vammala 2008
Opas lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadintaan, osa 1 ja 2, Kuntaliitto
Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma, KASTE- ohjelma 2008 – 2011, Sosiaali- ja terveysministeriö, 2008.
Varhaiskasvatussuunnitelma 2006
Varhaiskasvatuksen turvallisuussuunnitelma 2008